

جامه‌شناسی ۲

محتوای ویژه کتاب

- مفاهیم آموزشی
- پاسخ به تمام پرسش‌های کتاب
- موارد مهم و سؤال‌های امتحانی
- توصیه معلم
- ارزشیابی مستمر همراه با پاسخ و بارم‌بندی
- آزمون‌های دی و خرداد همراه با پاسخ و بارم‌بندی

فصل ۱ فرهنگ جهانی

درس ۱ جهان فرهنگی

۱- پرسش‌های بنیادین بشر

(۱) فرهنگ در عمیق‌ترین لایه‌های خود به بنیادی‌ترین پرسش‌های بشر پاسخ می‌دهد.

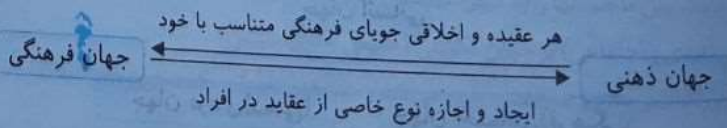
۲- جهان انسانی و تکوینی

(۱) فردی (ذهنی): زندگی شخصی و فردی انسان‌ها
(۲) اجتماعی (فرهنگی): زندگی اجتماعی انسان‌ها

(۱) طبیعت

(۲) فوق طبیعت

این همه جهان‌ها ارتباط و تعامل وجود دارد، از جمله، میان جهان ذهنی و جهان فرهنگی:

- ۳- تعامل جهان‌های ذهنی، فرهنگی و تکوینی
- (الف) دیدگاه اول
- جهان تکوینی به جهان طبیعت محدود می‌شود.
 - جهان طبیعت، مهم‌تر از جهان ذهنی و فرهنگی است.
 - ذهن افراد و فرهنگ، هویتی طبیعی و مادی دارد.
 - علوم مربوط به ذهن و فرهنگ، نظیر علوم طبیعی است.
 - تفاوتی بین علوم طبیعی و علوم انسانی نیست.
- (ب) دیدگاه دوم
- جهان فرهنگی مهم‌تر از جهان ذهنی و تکوینی است.
 - جهان ذهنی و فردی افراد، تابع فرهنگ است.
 - جهان تکوینی، ماده خامی برای دخل و تصرف فرهنگ‌ها و جوامع است.
 - جهان‌های ذهنی و تکوینی، اهمیت و استقلال خود را در برابر جهان فرهنگی از دست می‌دهند.
- (ج) دیدگاه سوم: همه جهان‌ها، مهم و در تعامل با هم هستند؛ مثال: نگاه قرآنی
- جهان تکوینی محدود به جهان طبیعت نیست.
 - ادراک و آگاهی منحصر به حیات انسانی نیست.
 - جهان هستی برخوردار از حکیمانه و هوشمندانه با جهان انسانی دارد.
 - جهان تکوینی براساس حکمت و مشیت خداوند سبحان، رفتاری حکیمانه با افراد و جوامع دارد.
 - جامعه (فرهنگ) و فرد، هر دو دارای اهمیت هستند. فرد در قبال فرهنگ و جامعه مسئول است.
 - در صورت اخلاق توحیدی انسان و فرهنگ توحیدی جامعه \Leftarrow جهان تکوینی درهای برکات خود را به روی انسان می‌گشاید.
 - در صورت هویت مشرکانه افراد و فرهنگ جامعه \Leftarrow زمین و آسمان از تعامل سازنده با آنها باز می‌مانند و ظرفیت‌های الهی و آسمانی خود را از آنها پنهان می‌کنند.
- (۱) انواع دیدگاه درباره نوع ارتباط میان جهان‌ها
- (۲) ویژگی‌های نگاه قرآنی

۳

سؤال متن

- تفاوت جهان اجتماعی و جهان طبیعی در چیست؟ اعضای جهان اجتماعی با اراده و خلاق و فعال‌اند در حالی که اعضای جهان طبیعی برحسب غریزه عمل می‌کنند.
- سال گذشته فرهنگ را چگونه تعریف کردید؟ مجموعه آگاهی‌های مشترک اعضای نظام اجتماعی فرهنگ نامیده می‌شود.
- فرهنگ چه نقشی در هویت‌یابی افراد و جهان اجتماعی دارد؟ فرهنگ هم زاینده جهان اجتماعی است و شکل‌دهنده هویت اجتماعی افراد، یعنی میان فرهنگ و هویت‌یابی افراد و جهان اجتماعی رابطه‌ای متقابل برقرار است.
- هویت جهان اجتماعی بیشتر متأثر از لایه‌های عمیق فرهنگ (عقاید و ارزش‌ها) است یا لایه‌های سطحی آن (هنجارها و نمادها)؟ چرا؟ لایه‌های عمیق (عقاید و ارزش‌ها)، زیرا با تغییر و حذف آنها جهان اجتماعی فرو می‌ریزد. در واقع باور انسان‌ها به اصل جهان و جایگاه انسان و تفسیر او از مرگ و زندگی، بر کلیه لایه‌های دیگر اثر می‌گذارد.
- آیا می‌دانید منظور از جهان فرهنگی چیست؟ مجموعه عقاید، ارزش‌ها، شیوه‌های زندگی و... و هر آنچه مربوط به زندگی اجتماعی انسان‌ها باشد.

۴

سؤال متن

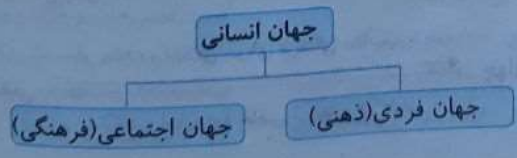
آیا می‌توانید برخی از پدیده‌هایی را که به جهان انسانی تعلق دارند نام ببرید؟ دانسته‌ها، تجربه‌ها، خلیقات و غیره.

عقاید، ارزش‌ها، قوانین، اخلاق و...

۵

سؤال متن

نمودار زیر را تکمیل کنید

گفت‌وگو کنید

درباره راه‌های ورود یک اندیشه فردی به حوزه فرهنگ گفت‌وگو کنید. اندیشه‌های فردی هنگامی وارد حوزه فرهنگ می‌شوند که به صورت گفتار یا نوشتار درآیند، یا اینکه فرد براساس اندیشه و تصمیم خود با دیگران رفتار کند؛ همان‌طور که اندیشه‌های متفکران و مصلحان اجتماعی اغلب به صورت نوشتار یا گفتار به متن جامعه و به حوزه فرهنگ وارد شده است. گاهی هم تفکر و اندیشه به واسطه عمل و رفتار افراد به حوزه فرهنگ وارد می‌شود مانند گاندی که مقاومت منفی او در مقابل استعمار انگلیس در هند باعث پیروی جامعه هند از وی شده است.

سؤال متن

۵) می‌دانیم که تمامی پدیده‌های جهان هستی محصول زندگی انسان نیستند. آیا می‌توانید برخی از این پدیده‌ها را نام ببرید؟ جهان آخرت، وحی، فرشتگان، شهادت، غیب و...

تکمیل کنید

۶) با توجه به جهان‌هایی که تا کنون از آنها سخن گفتیم، نمودار زیر را تکمیل کنید.

سؤال متن

۷) درباره جهان‌های مختلف و چگونگی رابطه و پیوند آنها دیدگاه‌های متفاوتی وجود دارد. آیا می‌توانید برخی از این دیدگاه‌ها را حدس بزنید؟ دیدگاهی که به جهان طبیعی اهمیت می‌دهد، دیدگاهی که جهان فرهنگی را در اولویت قرار می‌دهد و دیدگاهی که نگاهی متعادل و رو به سوی جهان تکوینی دارد.

سؤال متن

۸) شما کدام‌یک از دیدگاه‌ها را صحیح می‌دانید؟ دیدگاه سوم فکر می‌کنید کدام‌یک فرصت تعامل صحیح انسان با خودش و جهان هستی را فراهم می‌کند؟ دیدگاه سوم

بیندیشید

- ۹) وضعیت امروزی محیط زیست، محصول چه باورهایی درباره انسان و طبیعت است؟ محصول این تفکر که انسان حق دارد به هر میزان و هر شکل که می‌خواهد از منابع محیط زیست استفاده کند و در قبال طبیعت هیچ مسئولیتی ندارد.
- برخی آیات قرآن کریم مانند آیه ۴۱ سوره روم، آیه ۹۶ سوره اعراف، آیه ۲۷۶ سوره بقره و ... از تعامل فعال جهان تکوینی با جهان اجتماعی و فرهنگی سخن می‌گویند. نمونه‌های این تعامل را در این آیات بیابید. (روم، ۴۱): فساد در خشکی و دریا پدید آمد به سبب آنچه مردم به دست خود انجام دادند [خدا می‌خواهد] تا جزای پاره‌ای از اعمالشان را به آنها بچشاند، شاید آنها از کردار خود برگردند.
 - تأثیر جهان انسانی (فردی و اجتماعی) بر جهان تکوینی (طبیعی و فوق طبیعی) (اعراف، ۹۶): و اگر اهل شهرها ایمان می‌آوردند و پرهیزکاری می‌کردند، البته بر آنها برکاتی از آسمان و زمین را می‌گشودیم ولیکن آنها تکذیب کردند، پس ما هم آنها را به کیفر اعمالشان مجازات کردیم.
 - تأثیر جهان انسانی (فردی و اجتماعی) بر جهان تکوینی (طبیعی و فوق طبیعی) (بقره، ۲۷۶): خدا ربا را تباه می‌سازد و صدقات را بارور می‌کند و خدا هیچ ناسپاس گناهکاری را دوست ندارد.
 - تأثیر جهان فردی، بر جهان اجتماعی

مفاهیم اساسی

اصطلاحات و مفاهیم اساسی درس را در این قسمت بنویسید: جهان فرهنگی، جهان هستی، جهان انسانی، جهان فردی، جهان ذهنی، جهان اجتماعی، جهان تکوینی، جهان طبیعی، جهان فوق طبیعی و ...

خلاصه کنید

مطالب مهم درس را در قالب جمله یا گزاره بنویسید. در این قسمت مفاهیم اساسی را تعریف می‌کنید یا ارتباط آنها را نشان می‌دهید.

- بخش اجتماعی جهانی انسانی هویتی فرهنگی دارد و از آن با عنوان جهان فرهنگی یاد می‌شود.
- روح و شالوده هر فرهنگ بر اساس پرسش‌های بنیادین و نحوه پاسخ به آنها تعیین می‌شود.
- پرسش‌های بنیادین بشر شامل پرسش از جهان هستی (هستی‌شناسانه)، پرسش از جایگاه انسان (انسان‌شناسانه) و پرسش از راه‌های شناخت واقعیت (معرفت‌شناسانه) است.
- جهان هستی به دو بخش اصلی تقسیم می‌شود: (۱) بخشی که محصول عمل و اندیشه انسان است (جهان انسانی)، (۲) بخشی که مستقل از خواست و اعتبار انسان است. (جهان تکوینی)
- جهان انسانی خود به دو بخش تقسیم می‌شود: (۱) بخشی که مربوط به زندگی شخصی و فردی انسان است و ابعاد ذهنی، روانی، اخلاقی آنها را در بر می‌گیرد. (جهان فردی یا ذهنی)، (۲) بخشی که مربوط به زندگی اجتماعی انسان‌هاست و هویت فرهنگی آنها را شامل می‌شود. (جهان اجتماعی یا فرهنگی)
- جهان تکوینی خود به دو بخش تقسیم می‌شود: (۱) بخش طبیعی، (۲) بخش فوق طبیعی
- در مجموع چهار جهان برای هستی تعریف می‌شود ولی برخی افراد که معتقدند جهان تکوینی به جهان طبیعی محدود می‌شود فقط سه جهان آن را قبول دارند: فردی، اجتماعی، طبیعی
- همه جهان‌ها با یکدیگر در ارتباطند ولی در مورد اهمیت جهان‌های مختلف و یا نحوه ارتباط آنها با یکدیگر دیدگاه‌های متفاوتی وجود دارد.
- قرآن کریم هم به هر چهار جهان اعتقاد دارد و هم به رابطه هوشمندانه آنها با یکدیگر.

آنچه از این درس آموختیم

در این قسمت می‌توانید جمله‌ها و گزاره‌هایی را که در قسمت «خلاصه کنید» نوشته‌اید با هم ترکیب کنید. و در قالب یک بند بنویسید.

فرض کنید می‌خواهید مطالبی را که در این درس یاد گرفته‌اید به زبان و قلم خودتان به دیگران آموزش دهید. در کلاس نوشته‌های خود را بخوانید و با راهنمایی دبیر، خود بهترین آنها را انتخاب کنید و به نام نویسنده آن در کتاب خود بنویسید. جهان هستی به دو بخش اصلی تقسیم می‌شود: جهان انسانی و جهان تکوینی. جهان انسانی به دو بخش جهان فردی و جهان اجتماعی و جهان تکوینی به دو بخش جهان طبیعی و فوق طبیعی تقسیم می‌شود. میان جهان انسانی و جهان تکوینی ارتباط وجود دارد اما نوع این ارتباط و تعامل در دیدگاه‌های مختلف، متفاوت است؛ دیدگاهی به جهان طبیعی اهمیت می‌دهد، دیدگاهی که جهان فرهنگی را در اولویت قرار می‌دهد و دیدگاهی که نگاهی متعادل دارد؛ دیدگاه قرآنی، دیدگاهی است که به هر چهار جهان اعتقاد دارد و قائل به وجود رابطه‌ای درست و هوشمند میان هر چهار جهان است.

توصیه معلم

- در بخش پرسش‌های بنیادین، آن پرسش‌ها را از خود در مورد دین و اعتقادات خود سؤال کنید و پاسخ آنها را بنویسید.
- در بخش جهان هستی، هر آنچه اطراف خود در جهان هستی سراغ دارید بررسی کنید، تعدادی از آنها را نام ببرید و بنویسید متعلق به کدام بخش از جهان هستی است.
- سعی کنید در مقابل دیدگاه‌های مختلف تفکر کرده و نظر خود را راجع به آنها و کامل‌ترینشان مشخص کنید.

پرسش راجع به جایگاه انسان، مربوط به بخش معرفت‌شناسانه پرسش‌های بنیادین است. (۰/۷۵) - ۷
 جهان تکوینی، محصول عمل و اندیشه انسان است.
 جهان تکوینی محدود به جهان طبیعی نمی‌شود. (۰/۷۵) - ۸
 پرسش راجع به جایگاه انسان، مربوط به بخش معرفت‌شناسانه پرسش‌های بنیادین است. (۰/۷۵) - ۹

«اولاً جهان هستی هر دو بخش مادی و معنوی را دارد ثانیاً عقل و وحی هم در کنار حس و تجربه برای شناخت واقعیت‌های هستی با اهمیت‌اند» این دو دیدگاه به ترتیب نشان‌دهنده کدام بخش از پرسش‌های بنیادین است؟

- الف) معرفت‌شناسانه - هستی‌شناسانه
 ب) معرفت‌شناسانه - انسان‌شناسانه
 ج) معرفت‌شناسانه - انسان‌شناسانه
 د) هستی‌شناسانه - انسان‌شناسانه
- ۱۰- شمول زندگی اعضای نظام اجتماعی مربوط به کدام بخش از جهان هستی است؟
 الف) فردی
 ب) اجتماعی
 ج) طبیعی
 د) فوق طبیعی
- ۱۱- این مطلب که «هر عقیده‌ای، جویای فرهنگی متناسب با خود است» نشان‌دهنده تأثیر کدام جهان بر جهان دیگر است؟
 الف) جهان ذهنی بر جهان فرهنگی
 ب) جهان فرهنگی بر جهان ذهنی
 ج) جهان ذهنی بر جهان فوق طبیعی
 د) جهان فرهنگی بر جهان فوق طبیعی (۰/۷۵)

۱۲- پرسش از «راه شناخت واقعیت» مربوط به بخش
 الف) بخشی از جهان تکوینی است.
 ب) بخشی از پرسش‌های بنیادین بشر است.
 ج) اینکجه جهان فرهنگی اجازه نوع خاصی از عقاید در افراد را می‌دهد نشان‌دهنده تأثیر آن بر جهان است.

- ۱۳- انواع پرسش‌های بنیادین بشر را نام ببرید. (۰/۷۵)
 الف) یک شباهت و یک تفاوت میان جهان انسانی و جهان تکوینی را بیان کنید. (۱/۵)
 ب) محدوده جهان فردی و اجتماعی چیست؟ (۱)
 ج) سه مورد از ویژگی‌های نگاه قرآنی به جهان‌ها و ارتباط آنها را بنویسید. (۱/۵)
 د) بین دو بخش ذهنی و فرهنگی جهان چه ارتباطی وجود دارد؟ (۱)

پاسخ ارزشیابی مستمر

- ۱- نادرست (۰/۲۵) ۲- نادرست (۰/۲۵) ۳- درست (۰/۲۵) ۴- گزینه «ج» (۰/۲۵) ۵- گزینه «ب» (۰/۲۵) ۶- گزینه الف (۰/۲۵) ۷- معرفت‌شناسانه (۰/۲۵) ۸- فوق طبیعت (۰/۲۵) ۹- ذهنی (یا فردی) (۰/۲۵) ۱۰- هستی‌شناسانه (۰/۲۵)
 ۱۱- شباهت: هر دو بخشی از جهان هستی‌اند - هر دو در جهان هستی نش دارند (۱ مورد) (۰/۵)، تفاوت: جهان انسانی محصول عمل و اندیشه انسان است (۰/۵) ولی جهان تکوینی مستقل از نواست و اعتبار انسان است. (۰/۵) ۱۲- محدوده جهان فردی، اندیشه درباره مسئله‌ای خاص است. (۰/۵) ولی محدوده جهان اجتماعی، بیان اندیشه به صورت گفتار یا نوشتار و یا رفتار است. (۰/۵) ۱۳- جهان تکوینی محدود به جهان طبیعت نیست. ۲- ادراک و آگاهی منحصر به حیات انسان نیست. ۳- جهان هستی برخوردار از حکیمانه با جهان انسانی دارد. ۴- جهان تکوینی براساس حکمت الهی رفتاری حکیمانه با انسان دارد. ۵- جامعه و فرد هر دو دارای اهمیت هستند و در قبال هم سزاند (۳ مورد کافی است، هر مورد ۰/۵) ۱۴- هر فرهنگی نوع خاصی از عقاید و خصوصیات ذهنی را در افراد پدید می‌آورد (۰/۵) (و به همان نوع اجازه بروز و ظهور می‌دهد) و هر نوع عقیده و اخلاقی نیز جویای فرهنگی متناسب با خود است. (۰/۵)

۱- فرهنگ جهانی

فرهنگی که از مرزهای جغرافیایی و قومی عبور می‌کند و در جهان گسترش می‌یابد فرهنگ جهانی است.

گونه نخست: فرهنگی که عقاید، ارزش‌ها و رفتار آن ناظر به قوم و منطقه خاصی است.

↔ ایجاد فرهنگ سلطه یا استکبار و تبدیل جهان به مناطق دوگانه مرکزی و پیرامونی.

گونه دوم: فرهنگی که از عقاید و آرمان‌های مشترک همه انسان‌ها سخن می‌گوید ↔ سعادت همه انسان‌ها.

۲- ویژگی‌های فرهنگ جهانی مطلوب

ویژگی‌ها	وجود	عدم وجود
۱) قائل بودن به یک حقیقت	داشتن معیار برای سنجش اندیشه‌ها و اعمال	عدم توان دفاع از ارزش‌های خود
۲) دارای ارزش مسئولیت	پاسخگویی به پرسش‌های بنیادین	بحران روحی و روانی
۳) معتقد به عدالت و فسطا	احقاق حقوق انسان‌ها	قطعی شدن و تفرقه جوامع - تباهی منابع
۴) تأمین حریت و آزادی	رسیدن به کمال و حقوق انسانی	قید و بندهایی در راه کمال انسانی - ظلم به انسان
۵) ایجاد روح تعهد و مسئولیت	گسترش عقاید و ارزش‌های جهان شمول	تبدیل انسان‌ها به افرادی غیرمقاوم، منفعل و غیرمسئول، ایجاد زمینه نفوذ سلطه‌گران

فرهنگ جهانی باید دارای دو سطح از عقلانیت باشد. (۱) پاسخ به پرسش‌های بنیادین درباره انسان و جهان (۲) پاسخ به پرسش‌های متناسب با شرایط تاریخی مختلف

سؤال متن

در سرزمین پهناور ایران در طول تاریخ چه فرهنگ‌هایی شکل گرفته‌اند؟ چه عناصری از این فرهنگ‌ها باقی مانده است؟ فرهنگ اقوام ماد، پارس، پارت، ترک، کرد، بلوچ، لر، زرتشت، اسلام و ... از هر کدام برخی مناسک، زبان، عیاد و سوگواری‌ها به جامانده است.

گفت‌وگو کنید

فرهنگی که عقاید، ارزش‌ها، هنجارها و ... مدینه فاسقه می‌نامد. درباره نمونه‌های تاریخی فرهنگی‌هایی که عقاید و ارزش‌های آنها با هنجارها و رفتارهایشان سازگار نیست، گفت‌وگو کنید. به‌طور مثال در حکومت امویان و عباسیان با اینکه فرهنگ و عقاید اسلامی بود ولی در عمل دنیاگرایی و قوم‌گرایی در رفتار حاکمان و بخش‌هایی از جامعه پیاده می‌شد یا مثلاً جوامعی که صحبت از حقوق بشر می‌کنند و آن را از آرمان‌های خود می‌دانند (مانند آمریکا) اما عملاً جنگ‌های خونین علیه سایر جوامع به راه انداخته‌اند، یا مسبب جنگ بین اقوام و جوامع شده‌اند مانند جنگ آمریکا علیه عراق یا تحریک عراق علیه ایران و برپایی جنگ ایران و عراق.

سؤال متن

«هر کس، فردی را بی‌آنکه مرتکب قتل یا فساد در زمین شده باشد ... به نظر شما وجه اشتراک مطالب بالا چیست؟ اینکه قومیت و گروه‌بندی‌ها نباید باعث جدایی و تبعیض بین انسان‌ها شود. فرهنگ مطلوب آن است که به سعادت همه انسان‌ها بیندیشد و خود را مقید به یک گروه، یا قوم خاص نداند. آیا می‌توانید به برخی از ارزش‌های عام و جهان شمول اشاره کنید؟ وفای به عهد، صداقت، پای‌بندی به حقیقت، عدل، آزادی و ...»

گفت‌و‌گو

۱۷) ابتدا از تناسب زندگی فردی با زندگی فرهنگی سخن گفتیم. اگر فرهنگ جهانی ویژگی‌های جهان‌شمول گفته شده را داشته باشد، انسان‌هایی که در چنین فرهنگی پرورش می‌یابند چه ویژگی‌هایی خواهند داشت؟ چه انسان‌هایی و با چه ویژگی‌هایی می‌توانند چنین فرهنگی را پدید آورند؟ انسان‌هایی که به عقاید دیگران احترام بگذارند؛ به امنیت و حقوق دیگران تعرض نکنند؛ خود را در برابر دیگران مسئول بدانند؛ به کرامت همه انسان‌ها توجه کنند؛ به برابری انسان‌ها بدون توجه به قوم و گروه اهمیت دهند و ...

مفاهیم اساسی

۱۸) فرهنگ جهانی، تداوم تاریخی، عناصر فرهنگی، فرهنگ جهانی، فرهنگ صهیونیسم، فرهنگ سرمایه‌داری، حقیقت، معنویت، تعهد و مسئولیت و ...

خلاصه کنید

۱۸) فرهنگی که از مرزهای جغرافیایی و قومی عبور می‌کند و در پهنه جهان گسترش می‌یابد، فرهنگ جهانی است. فرهنگ‌های مختلف، گستره جغرافیایی و تداوم تاریخی یکسانی ندارند. فرهنگی که عقاید و ارزش‌های آن ناظر به قوم یا گروه خاصی است اما از مرزهای خود عبور کرده، نگاهی سلطه‌جویانه دارد. فرهنگ صهیونیسم بین الملل و فرهنگ سرمایه‌داری دو فرهنگ سلطه‌جویانه هستند. فرهنگی که عقاید و ارزش‌های آن در خدمت گروه و قوم خاصی نیست و سعادت همه انسان‌ها را دنبال می‌کند، فرهنگ مطلوب جهانی است. قابل بودن به یک حقیقت، برخوردار از ارزش‌های جهان‌شمول و ... از ویژگی‌های فرهنگ مطلوب جهانی است.

آنچه از این درس آموختیم

۱۸) فرهنگ‌ها می‌توانند از مرزهای جغرافیایی خود عبور کنند و تبدیل به یک فرهنگ جهانی شوند اما فرهنگ‌های مختلف به دو روش تبدیل به فرهنگ جهانی می‌شوند:
۱) فرهنگ‌هایی که نگاه سلطه‌جویانه دارند و اگرچه از مرزهای خود عبور می‌کنند اما همچنان عقاید و ارزش‌های قوم و گروه خود را نمایندگی می‌کنند و جهان را به مرکز و پیرامون قسمت می‌کنند به طوری که مرکز همواره پیرامون را به خدمت می‌گیرد.
۲) فرهنگ‌هایی که ارزش‌های عام و جهان‌شمول انسانی دارند و هدفشان سعادت تمام انسان‌هاست نه یک قوم و گروه خاص. این نوع فرهنگ، یک فرهنگ مطلوب جهانی است.

ارزشیابی مستمر

۱- درستی یا نادرستی جمله‌های زیر را مشخص کنید. (۱/۵ نمره)

- ۱- جهان ذهنی و فرهنگی انسان، وابسته به مکان و زمان است. درست نادرست
- ۲- فرهنگی که عقاید و ارزش‌های آن ناظر به قوم و منطقه خاصی است، فرهنگ مطلوب جهانی است. درست نادرست
- ۳- آزادی از حق و قانون از ویژگی‌های مطلوب فرهنگ جهانی است. درست نادرست

۴- گزینه درست را با علامت ✓ مشخص کنید. (۱/۵)

- ۱- به ترتیب در چه صورتی هر یک از ارزش‌های متعلق به یک فرهنگ مطلوب جهانی تحقق نیابد، این نتایج حاصل می‌شود؟ «نداشتن معیار و میزانی برای سنجش عقاید و ارزش‌ها» و «از بین رفتن قدرت مقاومت یک فرهنگ» و «قطنی شدن جهان و پایمال شدن حقوق انسان‌ها» (کنکور سراسری - ۹۴)
- الف) عدالت و قسط - معنویت - تعهد و مسئولیت ب) حقیقت - تعهد و مسئولیت - عدالت و قسط
- ج) معنویت - حریت و آزادی - حقیقت د) عدالت و قسط - معنویت - حقیقت
- ه) فرهنگ‌های مختلف، گستره جغرافیایی یکسانی و) تداوم تاریخی یکسانی
- الف) دارند - دارند ب) دارند - ندارند ج) ندارند - ندارند د) ندارند - دارند
- ۲- «فرهنگ جهانی باید بتواند علاوه بر نیازهای دنیوی، به نیازهای ابدی انسان‌ها نیز پاسخ دهد» این عبارت لزوم کدامیک از ویژگی‌های مطلوب فرهنگ جهانی را نشان می‌دهد؟
- الف) معنویت ب) عدالت و قسط ج) حقیقت د) تعهد و مسئولیت

- ۷- فرهنگی که از مرزهای جغرافیایی عبور می‌کند و در جهان گسترش می‌یابد ... است.
- ۸- در فرهنگ ... به کانون ثروت و قدرت توجه می‌شود و کشورهای دیگر را در پیرامون آن به خدمت می‌گیرد.
- ۹- فرهنگی که تسلط یک قوم یا جامعه را بر دیگران به دنبال آورد و دیگران را به ضعف و نابودی کشد فرهنگ ... است.

۱۰- به سؤال‌های زیر پاسخ دهید.

- ۱۰- الف) چه نوع فرهنگی در صورت جهانی شدن، جهان را به مناطق دوگانه تبدیل می‌کند؟ (۰/۵)
 ب) ویژگی‌های آن را توضیح دهید. (۱)
- ۱۱- ویژگی‌های فرهنگ «صهیونیسم» چیست؟ (۱)
- ۱۲- دو سطح عقلانیت که فرهنگ جهانی باید از آن برخوردار باشد چیست؟ (۱)

پاسخ ارزشیابی مستمر

۱ نادرست (۰/۵) ۲ نادرست (۰/۵) ۳ نادرست (۰/۵) ۴ گزینه «ب» (۰/۵) ۵ گزینه «ج» (۰/۵) ۶ گزینه «الف» (۰/۵) ۷ فرهنگ جهانی (۰/۵) ۸ سرمایه‌داری (۰/۵) ۹ سلطه (استکبار) (۰/۵) ۱۰ الف) فرهنگی که ناظر به قوم و منطقه خاصی است. (ب) جهان به دو منطقه مرکزی و پیرامونی تقسیم می‌شود. (۰/۵) منطقه مرکزی، منطقه پیرامونی را به خدمت می‌گیرد. (۰/۵) ۱۱ صهیونیسم آرمان‌ها و ارزش‌های خود را متوجه نژاد خاصی می‌داند (۰/۵) و با رویکرد دنیوی و این جهانی خود، دیگران را در خدمت این نژاد به کار می‌گیرد. (۰/۵) ۱۲ ۱- پاسخ به پرسش‌های بنیادین درباره انسان و جهان (۰/۵) ۲- پاسخ به پرسش‌های متناسب با شرایط تاریخی مختلف (۰/۵)

درس ۳ نمونه‌های فرهنگ جهانی ۱

مقایسه

۱- جامعه تغلب فارابی

- (۱) فارابی یکی از انواع جامعه جاهلی را جامعه تغلب می‌داند.
 (۲) در جامعه تغلب، مردم یک جامعه برای چیزی براقوام و ملل دیگر با هم همکاری می‌کنند.
 (۳) مردم جامعه تغلب، حالتی مانند سنگدلی، آزمندی و ستمگری دارند و به سعادت سایر ملل نمی‌اندیشند.
- ۱) جهان‌گشایی و امپراتوری
- کشورگشایی با قدرت نظامی
 - حضور مستقیم سربازان بیروز همراه با کشتار و خسارت
 - گاهی هضم شدن در فرهنگ مغلوب

- ۲) امپریالیسم
- سیاسی: اشغال نظامی جوامع ضعیف
 - اقتصادی: تصرف بازار و مواد خام جوامع ضعیف
 - فرهنگی: فروریختن مقاومت فرهنگی جوامع ضعیف و پذیرش برتری فرهنگی جامعه مسلط

۲- تاریخ فرهنگ و سلطه و استکبار در جهان

- الف) قدیم (قرن ۱۹-۱۵)
- اشغال سایر سرزمین‌ها با توسل به قدرت سیاسی
 - حضور مستقیم و آشکار استعمارگران
 - کنترل بازار و سیاست سایر کشورها با اتکا به قدرت اقتصادی و سازمان‌های بین‌المللی
- ب) نو (قرن ۲۰)
- استفاده از مجریان بومی و داخلی برای اهداف خود
 - استفاده از کودتای نظامی برای به قدرت رساندن نیروهای وابسته
 - پنهان بودن استعمارگران و آشکار بودن مجریان
 - هجوم به جهت فرهنگ کشورها و ترویج فرهنگ غرب با استفاده از ابزار فرهنگی و به ویژه رسانه‌ها
 - پنهان بودن استعمارگران و مجریان
- ج) فرانو (معاصر)

- نکته‌ها
- ۱) نمونه امپراتوری و شاهنشاهی در گذشته، حکومت‌هایی چون مغول، اسکندر و سلطه آنها بر ایران است.
 - ۲) اروپا در پنج قرن اخیر، کانون شکل‌گیری گرفته شده و به هر نوع بوده که
 - ۳) واژه از به اشغال یک سرزمین خارجی با توسل به گفته می‌شود. و را پدید آورده است.
 - ۴) به استعمار فرانو، گسترش و سلطه فرهنگ غرب بر همه جهان و غربی کردن جهان را در پوشش گفته می‌شود.
 - ۵) در استعمار، کشور فاتح را و کشور به بند کشیده شده را می‌نامند.
 - ۶) پیگیری می‌کند.

سؤال متن

۱۹) آیا نژاد یا این توضیح توانسته به شما بگوید که آرمان و ارزش اجتماعی برتر جامعه تغلب کدام است؟
 آیا چنین فرهنگی در محدوده مرزهای جغرافیایی و قومی خود باقی می‌ماند؟
 نیز زیرا مردم در چنین فرهنگی، شیفته غلبه بر اقوام و ملل دیگر هستند و هدف آنها مقهور کردن سایر ملل است.
 اگر چنین فرهنگی در راه جهانی شدن قدم بگذارد چه آثار و نتایجی در پی دارد؟ جهان را به قطب‌های مرکزی و پیرامونی تبدیل می‌کند. همچنین غرور و سنگدلی ملل مرکزی، بی‌ارزش دانستن ملل پیرامونی و عدم توجه به سعادت همه ملل دیگر را به بار می‌آورد.

سؤال متن

۲۰) عملکرد فرهنگ سلطه در گذر تاریخ چگونه بوده است؟ فرهنگ سلطه همواره تلاش کرده خود را در شکل‌های مختلف بازتولید کند و زنده نگه دارد. این فرهنگ در طول زمان به شکل‌های مختلف خود را عرضه کرده است.
 نمونه‌های مختلف این فرهنگ کدام‌اند؟ کشورگشایی شاهنشاهی و امپراتوری، امپریالیسم و استعمار.

تحلیل کنید

۲۲) به نظر شما فرهنگ سلطه به دنبال چه نوع تأثیرات فرهنگی بر جوامع مغلوب است؟ چرا؟ فرهنگ سلطه علاقه دارد که بیابان مغلوب، روحیه پذیرش حقارت و ذلت داشته باشند و فرهنگ مقاومت و اعتراض را فراموش کنند؛ به همین جهت به دنبال از بین بردن هویت و فرهنگ بومی جامعه مغلوب هستند تا روحیه خودباوری و عزت نفس را از آنها بگیرند و هرچه بیشتر آنها را مطیع خود سازند.

گفت‌وگو کنید

۲۵) درباره مراحل گسترش سلطه غرب و وجه غالب هر مرحله (حضور آشکار، نیمه‌آشکار، پنهان و استفاده از ابزار متفاوت) تأمل کنید. آیا وجه غالب هر مرحله در دیگر وجود ندارد؟ و اگر وجود دارد نشان‌دهنده چیست؟
 قرن ۱۹-۱۵: حضور آشکار - ابزار سیاسی و نظامی.
 قرن ۲۰: حضور نیمه‌آشکار - ابزار اقتصادی
 قرن ۲۱: حضور پنهان - ابزار فرهنگی و رسانه‌ای
 معمولاً وجه غالب هر مرحله در مراحل دیگر نیز وجود دارد؛ در واقع غرب در مسیر پیش بردن سلطه خود، پس از موفق شدن در یک مرحله، به غلبه یافتن و گسترش سلطه خود در ابعاد دیگر پرداخته است.
 مثلاً در مرحله دوم ضمن حفظ غلبه سیاسی و نظامی خود به غلبه اقتصادی و در مرحله سوم ضمن حفظ سلطه خود در مراحل قبل به غلبه فرهنگی هم پرداخته است.
 مفاهیم تهاجم فرهنگی، شبیخون فرهنگی، ناتوی فرهنگی و ... به کدام یک از مراحل استعمار مرتبط است؟ به نظر شما کشور ما برای مقابله با این شکل از استعمار چه ظرفیت‌هایی دارد؟
 استعمار فرانو - کشور ما دارای فرهنگ غنی ایرانی و اسلامی و مردم و جوانانی با عزت و غیرت است که با روحیه تلاشگری خود می‌توانند در حفظ فرهنگ خود و مقابله با استعمار بکوشند.

مفاهیم اساسی

۲۶) فرهنگ سلطه، جامعه تغلب، پیروگی، سلطه و استکبار، جهان‌گشایی و امپراتوری، امپریالیسم سیاسی، امپریالیسم اقتصادی، امپریالیسم فرهنگی، استعمار قدیم، استعمار نو، استعمار فرانو و ...

خلاصه کنید

- امپریالیسم به هر نوع سلطه‌ای گفته می‌شود و می‌تواند صورت‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی داشته باشد.
- برخی فرهنگ‌ها و جوامع، سلطه بر دیگر جوامع را ارزش اجتماعی برتر می‌دانند.
- در گذشته تاریخ، فرهنگ سلطه و استکبار، امپراتوری‌های بزرگ را به وجود آورده است.
- اروپا در پنج قرن اخیر، کانون شکل‌گیری فرهنگ جدیدی است که آن را فرهنگ غرب می‌نامند.
- اشکال مختلف سلطه در فرهنگ غرب، امپریالیسم و استعمار است.
- استعمار بر اشغال یک سرزمین خارجی، با توسل به قدرت نظامی و سیاسی دلالت می‌کند.
- استعمار نو پس از شکل‌گیری جنبش‌های استقلال طلبانه کشورهای مستعمره طی قرن ۲۰ به وجود آمد.
- در استعمار فرانو بیش از آنکه از ابزارهای نظامی، سیاسی و اقتصادی استفاده شود، از ابزارها و ظرفیت‌های فرهنگی و علمی به‌ویژه رسانه‌ها استفاده می‌شود.

آنچه از این درس آموختیم

- تاریخ فرهنگ سلطه و استکبار جهانی را می‌توان به دو دسته عمده تقسیم کرد:
- (۱) در گذشته که به شکل جهان‌گشایی و امپراتوری رخ می‌داد و سلطه از طریق جنگ و قدرت نظامی و اشغال و تصرف سرزمین‌ها اعمال می‌شد.
 - (۲) در پنج قرن اخیر نیز به دو شکل امپریالیسم و استعمار خود را نشان داده است: امپریالیسم می‌تواند شکل‌های مختلف سیاسی، اقتصادی و فرهنگی داشته باشد و استعمار هم در طول این پنج قرن به سه شکل استعمار قدیم، استعمار نو و استعمار فرانو، بر کشورهای دیگر مسلط شده است.

ارزشیابی مستمر

الف) درستی یا نادرستی جمله‌های زیر را مشخص کنید. (۷۵/۰ نمره)

- ۱- در گذشته، کشورگشایی‌ها همواره با غلبه فرهنگی کشور سلطه‌گر همراه بوده است. درست نادرست
- ۲- ابزار غالب در استعمار فرانو، ابزار فرهنگی و علمی است. درست نادرست
- ۳- در پنج قرن اخیر، اروپا کانون شکل‌گیری فرهنگ سلطه بر جهان بوده است. درست نادرست

ب) گزینه درست را با علامت ✓ مشخص کنید. (۷۵/۰)

- ۴- «پیشرفت در زمینه اقتصاد صنعتی»، «استفاده از مجریان بومی و داخلی کشورهای مستعمره»، «استفاده از نهادهای و ساختارهای اقتصادی و سیاسی بین‌المللی» و «استفاده از کودتای نظامی» به ترتیب بیانگر چیست؟ (تکمیل نمره)
 - الف) نحوه شکل‌گیری استعمار - ویژگی استعمار فرانو - روش استعمار فرانو - شباهت استعمار و استعمار نو
 - ب) نتیجه استعمار نو - روش استعمار - سیاست استعمار فرانو - تفاوت استعمار و استعمار نو
 - ج) موفقیت استعمار نو - شیوه استعمار نو - روش استعمار - شباهت استعمار و استعمار نو
 - د) موفقیت استعمار - سیاست استعمار نو - عملکرد استعمار نو - تفاوت استعمار نو و فرانو
 - هـ- کدام ویژگی مربوط به «استعمار نو» است؟

- الف) استعمارگری پنهان و مجری آشکار
- ب) استعمارگری آشکار و مجری پنهان
 - ج) مجری و استعمارگری پنهان
- ۶- مردمی که برتری مطلق فرهنگی و معرفتی جهان غرب را پذیرفته باشند، هویت خود را در بازخوانی و بازسازی می‌کنند و مسیری را که
 - الف) سعادت انسان‌ها - جهان غرب
 - ج) حاشیه جهان غرب - فرهنگ بومی
 - ج) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. (۱/۵)
 - د) حضور مستقیم و آشکار استعمارگر
 - ب) حاشیه جهان غرب - جهان غرب
 - د) سعادت انسان‌ها - فرهنگ بومی

۷- قومی که در اثر تهاجم نظامی شکست خورده در صورت حفظ هویت فرهنگی خود می‌تواند گروه مهاجم را در فرهنگ خود نماید.

۸- امپریالیسم هنگامی رخ می‌دهد که کشور غالب بازارها و مواد خام کشور دیگر را تصرف کند.

۹- بر اشغال یک سرزمین خارجی با توسل به قدرت نظامی و سیاسی دلالت می‌کند.

کلمات و عبارات مرتبط را به یکدیگر وصل کنید. (۱/۵)

- امپریالیسم اقتصادی
- امپراتوری
- امپریالیسم فرهنگی
- کنترل بازار سایر کشورها
- کمپوزیشن با قدرت نظامی
- فرهنگ برتری فرهنگی جامعه مسلط

با به سوال های زیر پاسخ دهید.

- ۱۳- غلبه فرهنگی در حکومت های امپراتوری و شاهنشاهی چگونه بوده است؟ مثال بزنید. (۲)
- ۱۴- از دیدگاه شما، حکومت امپراتوری و شاهنشاهی، بیشتر شبیه کدام یک از انواع استعمار است؟ چرا؟ (۱/۵)

پاسخ ارزشیابی مستمر

۱- نادرست (۰/۲۵) ۲- درست (۰/۲۵) ۳- درست (۰/۲۵) ۴- گزینه «د» (۰/۲۵) ۵- گزینه «الف» (۰/۲۵)
 ۶- گزینه «ب» (۰/۲۵) ۷- هضم (۰/۵) ۸- اقتصادی (۰/۵) ۹- استعمار (۰/۵) ۱۰- امپراتوری (۰/۵) ۱۱- امپریالیسم
 فرهنگی (۰/۵) ۱۲- استعمار تو (۰/۵) ۱۳- در این حکومت ها غلبه نظامی همواره یا غلبه فرهنگی همراه نبوده (۰/۵) و گاهی
 توان شکست خورده با حفظ هویت فرهنگی غنی خود، گروه مهاجم را در فرهنگ خود هضم کرده اند (۰/۵) مانند مغولان که با
 ورود تصرف هند و چین و ایران (۰/۵) تحت تأثیر فرهنگ اقوام مغلوب، هویتی چینی، ایرانی و هندی پیدا کردند. (۰/۵) ۱۴- شبیه
 استعمار قدیم (۰/۵) زیرا در هر دو قدرت نظامی غالب است، (۰/۵) در هر دو سربازان کشور غالب، حضور مستقیم در کشور
 مغلوب دارند و هر دو با خسارت همراه اند. (۰/۵)

درس ۴ نمونه های فرهنگ جهانی ۲

سازیم آموختن

۱- اسلام به عنوان یک فرهنگ جهانی:

- ۱- اسلام دینی است که با دعوت فراگیر خود، تکوین یک فرهنگ جهانی را آغاز کرده است. اسلام دین یک عصر یا نسل خاص نیست.
- ۲- ویژگی های اصول اعتقادی اسلام
- ۱- ثابت ۲- مربوط بودن به هر عصر و هر نسل ۳- مبعوث شدن همه انبیا برای تبلیغ و ترویج آنها ۴- مطابق با نظام آفرینش
- ۵- موافق با فطرت آدمیان ۶- خصلتی جهانی نه مخصوص قوم یا گروهی خاص

<ul style="list-style-type: none"> - خداوند واحد - خداوند همه آدمیان نه خدای قوم و قبیله ای خاص - پروردگار همه جهان ها - همه موجودات از او به وجود آمده و به سوی او بازمی گردند. - او عالم را حکیمانه آفریده و تدبیر می کند. - موجودی مختار، مسئول و متعهد است. - دارای فطرت الهی و خلیفه خدا بر زمین است. - سعادتش در نزدیکی به خدا و رسیدن به مقام خلافت الهی است. - شقاوتش در فراموشی حقیقت الهی خود و دیگر موجودات و محدود شدن به این جهان است. - مسئول آباد کردن این جهان است. - موظف به پرهیز از فساد در خشکی ها و دریاها است. 	}	الف) توحید
<ul style="list-style-type: none"> - عقل، زیباترین و محبوب ترین مخلوق خداوند - برانگیختن عقل آدمیان - اجرای عدالت و قسط و مانع شدن از چرخش ثروت در دست اغتیا - آزادسازی مستضعفان از حاکمیت مستکبران - رهایی آدمیان از زنجیرهای اسارت و بندگی انسان ها و بت ها 	}	ب) انسان
<ul style="list-style-type: none"> - عقاید و ارزش های جهانی اسلام 	}	ج) انسان
<ul style="list-style-type: none"> - عقل، زیباترین و محبوب ترین مخلوق خداوند - برانگیختن عقل آدمیان - اجرای عدالت و قسط و مانع شدن از چرخش ثروت در دست اغتیا - آزادسازی مستضعفان از حاکمیت مستکبران - رهایی آدمیان از زنجیرهای اسارت و بندگی انسان ها و بت ها 	}	د) عقل بعثت پیامبران

جامعه شناسی - فصل ۱۰ فرهنگ جهانی

۲- مراحل گسترش فرهنگ اسلامی

- الف) ۱۳ سال دعوت و مقاومت در برابر فشارهای نظام قبیله‌ای عرب و تشکیل حکومت و نبوت
 - ب) ۱۰ سال حکومت و از بین بردن موانع سیاسی پیش روی اسلام در میسرن
 - ج) فرستادن نامه‌های دعوت به اسلام به امپراتوری‌های ایران و روم
 - د) از زمان رحلت پیامبر تا تمام دوران خلافت‌های اموی، عباسی و عثمانی
 - هـ) فرهنگ جاهلی تا فتح مکه، مقاومت آشکار داشت و پس از آن در پوشش نفاق خزید.
 - ۱) دوران خلافت
 - ۲) دوران خلافت
 - ۳) دوره استعمار
 - ۴) عصر بیداری اسلامی
- ۱- جهانی شدن اسلام و تأثیر بر قدرت‌های سیاسی منطقه
- ۲- هضم و جذب گروه‌های بیگانه در فرهنگ اسلام یا اجبار آنها به استفاده از مظاهر دینی
- ۳- آشکار نشدن همه ظرفیت‌های اسلام به دلیل غلبه قدرت‌های قومی و قبیله‌ای
- ۴- دوران نفوذ استعمار غربی بر بخش‌هایی از جوامع اسلامی
- ۵- دوران مقهور شدن رجال سیاسی و دولتمردان جوامع اسلامی در مقابل قدرت نظامی و صنعتی غرب
- ۶- دوران سازش قدرت‌های جوامع اسلامی با دولت‌های غربی و استعمارگر
- ۷- دوران تبدیل استبداد ایلی و قومی (حفظ پوشش دینی) به استبداد استعماری (حذف مظاهر فرهنگ اسلامی)
- ۸- دوران شکل‌گیری مقاومت‌های اسلامی در مقابل نفوذ و سلطه غرب
- ۹- گوشزد کردن خطرات سلطه غرب و فراموشی فرهنگ اسلامی توسط متفکران اسلامی
- ۱۰- تأثیر انقلاب اسلامی ایران برای امت اسلامی
- ۱۱- استفاده از تعالیم اسلامی برای مقابله با سلطه استعمار به جای مکانب ناسیونالیستی و ملیگرای
- ۱۲- الهام گرفتن امت اسلامی از انقلاب ایران و بازگشت به عقیده‌های
- ۱۳- ورود به مرحله جدیدی در گسترش فرهنگ جهانی اسلام

سؤال متن

توانمندی‌های اسلام برای ساختن یک فرهنگ جهانی چیست؟ عقاید و ارزش‌های اسلام که ثابت و مطابق نظم آریس فطرت انسان هستند و مناسب ساختن یک فرهنگ جهانی اند.

اصول و ارزش‌های فرهنگ جهانی مطلوب در آموزه‌های اسلامی چه جایگاهی دارند؟ با توجه به ارزش‌ها و عقاید اسلامی می‌بریم که همه ویژگی‌های مطلوب فرهنگ جهانی در آن نهفته است از جمله قائل بودن به یک حقیقت واحد و سنن (توحید)، دانش به اینکه انسان موجودی مختار و مسئول است (تعهد و مسئولیت)، برشردن عقل به عنوان محسوس مخلوق خداوند (عقلانیت)، آزاد دانستن انسان‌ها از هر نوع اسارت و بندگی غیرخدا (حریت و آزادی) و اعتقاد به تسبیح حکمت عالم توسط خداوند (معنویت).

تحقیق کنید

کدام بخش از ارزش‌های اجتماعی اسلام با حاکمیت‌های قومی نادیده گرفته می‌شد. درباره نادیده انگاشتن ارزش‌هایی چون اخوت اسلامی، عدالت، تقوا، قانون‌گرایی، اتحاد، همبستگی و ... تحقیق کنید. ارزش‌های اسلامی همچون برابری، عدالت، اتحاد و ... نادیده انگاشته شد. تقوا کم‌رنگ شد. ارزش‌های خوبی و برتری برتر بود تبعیض‌ها جای عدالت را گرفت. زهد و ساده‌زیستی به تجملات تبدیل شد. برابری و برادری به قوم‌مداری تبدیل شد. ایلی و قبیله‌ای جای آزادی را گرفت.

تحقیق کنید

در باره تأثیرات صد سال اخیر ناسیونالیسم در جهان اسلام تحقیق کنید. به واسطه ناسیونالیسم، وحدت امت اسلامی مخدوش شد، هویت‌سازی براساس ارزش‌های سکولار به وجود آمد، اختلافات نژادی افزایش یافت و در نهایت مقاومت‌های ضعیف شد.

مفاهیم اساسی

عقاید و ارزش‌های جهانی اسلام، توحید، انسان مختار و مسئول، عقل در اسلام، نبوت، خلافت، استعمار، بیداری اسلامی گسترش اسلام و ...

خلاصه کنید

۳۲

- ۱. دین اسلام عقاید و ارزش‌های جهان‌شمول دارد.
- ۲. دین اسلام با دعوت فراگیر خود، تکوین یک فرهنگ جهانی را در دستور کار قرار داده است.
- ۳. انسان در دیدگاه اسلام، موجودی مختار، مسئول، معتمد، دارای فطرت الهی و خلیفه خدا در زمین است.
- ۴. عقل در فرهنگ اسلام، زیباترین و محبوب‌ترین مخلوق خداوند است.
- ۵. رسول خدا پس از سیزده سال دعوت و مقاومت در مقابل فشارهای نظام قبیله‌ای عرب، حکومت اسلامی را تشکیل داد.
- ۶. دوران خلافت از زمان رحلت رسول خدا آغاز شد و در طول خلافت اموی، عباسی و عثمانی ادامه یافت.
- ۷. در دوران استعمار استبداد ایلی و قومی به استبداد استعماری تبدیل شد.
- ۸. در مقابل نفوذ و سلطه فرهنگ غرب، مقاومت‌هایی شکل گرفت که ریشه در فرهنگ اسلامی داشت.
- ۹. انقلاب اسلامی ایران، نقطه عطفی در بازگشت به فرهنگ اسلامی در جهان اسلام است.

آنچه را از این درس آموختیم

۳۳

- ۱. دین اسلام نمونه یک فرهنگ جهانی مطلوب است. مراحل گسترش فرهنگ اسلامی را می‌توان به چهار دوره تقسیم کرد:
- ۲. عصر نبوی که دوران حیات پیامبر و تشکیل دولت اسلامی توسط ایشان است؛
- ۳. عصر خلافت که پس از وفات پیامبر شروع شد و در طول دوران خلافت اموی، عباسی و عثمانی ادامه یافت؛
- ۴. عصر استعمار که در این دوره دولت‌های استعماری غرب بخش‌های مختلف جوامع اسلامی را تحت نفوذ و سلطه خود درآوردند و
- ۵. عصر بیداری اسلامی که در این دوره مقاومت‌هایی در مقابل نفوذ و سلطه غرب شکل گرفت که ریشه در فرهنگ اسلامی یافت و اوج آن در انقلاب اسلامی ایران جلوه یافت.

ارزشیابی مستمر

- ۱. عقاید و ارزش‌های اسلامی به قوم و گروه خاصی تعلق ندارند. درست نادرست
- ۲. قدرت‌های اسلامی که در چارچوب عادات تاریخی و قومی و قبیله‌ای رفتار می‌کردند، از ظرفیت‌های فرهنگ اسلامی به طور کامل استفاده می‌نمودند. درست نادرست
- ۳. فرهنگ جاهلی در دوران خلافت، اقتدار جامعه اسلامی را در چارچوب مناسبات قبیله‌ای سامان بخشید. درست نادرست

به ترتیب ویژگی استبداد تاریخی - قومی و استعمار نو، کدام است؟ (کنکور سراسری - ۹۴)

- الف) عقبه‌ای خارج از جهان اسلام نداشت - برای حفظ سلطه جهان غرب از ابزارها و ظرفیت‌های فرهنگی بهره می‌برد.
- ب) به رغم هویت اسلامی خود، در رویارویی مستقیم با فرهنگ اسلامی قرار می‌گرفت - از نهادها و ساختارهای اقتصادی و سیاسی بهره می‌برد.
- ج) با وجود هویت اسلامی، چاره‌ای جز حذف مظاهر فرهنگ اسلامی نداشت - با اتکا به قدرت اقتصادی و فرهنگی خود سیاست کشورهای دیگر را در اختیار می‌گیرد.
- د) به رغم هویت غیراسلامی خود، از رویارویی مستقیم با فرهنگ اسلامی دوری می‌گزید - با روش و ساز و کارهای غیرمستقیم کنترل بازار و سیاست کشورهای دیگر را در اختیار می‌گیرد.
- ۱. سعادت و شقاوت انسان در اسلام به ترتیب در چیست؟
- الف) پرهیز از فساد - چرخش ثروت در دست اغنیا
- ب) تلاش برای آزادی مستضعفان - چرخش ثروت در دست اغنیا
- ج) نزدیک شدن به خداوند - فراموشی حقیقت الهی خود
- د) نزدیک شدن به خداوند - شناخت آموزه‌های اسلام

، پس از آن در پوشش

۶- فرهنگ جاهلی در عصر نبوی تا فتح مکه بود.

خلافت به صورت

الف) نفاق - نفاق - آشکار

ج) آشکار - آشکار - نفاق

ج) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. (۲)

۷- در فرهنگ اسلام، زیباترین و محبوب‌ترین مخلوق خداوند است.

به عرصه فرهنگ بشری راه می‌یابند.

۸- عقاید و ارزش‌های اسلامی با

داشت.

۹- شبه جزیره عربستان قبل از ظهور اسلام فرهنگ

است.

۱۰- سازش قدرت‌های اسلامی با دولت‌های غرب از ویژگی دوران

د) کلمات و عبارات مرتبط را به یکدیگر وصل کنید. (۱/۵)

۱۱- تشکیل حکومت اسلامی

۱۲- استبداد استعماری

۱۳- استبداد ابدی و قومی

عصر استعمار

عصر خلافت

عصر بیداری اسلامی

عصر نبوت

ه) به سؤال‌های زیر پاسخ دهید.

۱۴- تفاوت راهبردی استبداد تاریخی - قومی با استبداد استعماری چیست؟ (۲)

۱۵- ایراد مکاتبی چون ناسیونالیسم و مارکسیسم، برای مقابله با سلطه استعمار چه بود؟ (۱)

پاسخ ارزشیابی مستمر

۱ درست (۰/۲۵) ۲ نادرست (۰/۲۵) ۳ درست (۰/۲۵) ۴ گزینه «د» (۰/۲۵) ۵ گزینه «ج» (۰/۲۵) ۶ گزینه «ب» (۰/۲۵)

۷ عقل (۰/۵) ۸ پذیرش انسان‌ها (۰/۵) ۹ جاهلی قبیله‌ای (۰/۵) ۱۰ استعمار (۰/۵) ۱۱ عصر نبوت (۰/۵)

۱۲ عصر استعمار (۰/۵) ۱۳ عصر خلافت (۰/۵) ۱۴ استبداد قومی برخلاف هویت غیراسلامی خود (۰/۲۵) و به دلیل اینکه

پشتوانه‌ای خارج از جغرافیای جهان اسلام نداشت. (۰/۲۵) از رویارویی با فرهنگ توانمند اسلامی دوری می‌کرد. (۰/۲۵) و تلاش

می‌کرد با رعایت ظواهر اسلامی، ظاهر دینی خود را حفظ نماید. (۰/۲۵) اما استبداد استعماری به دلیل اینکه در سایه قدرت و سلطه

غرب عمل می‌کرد (۰/۲۵) در جهت گسترش نیازهای اقتصادی فرهنگی جهان غرب، (۰/۲۵) چاره‌ای جز حذف مظاهر فرهنگ

اسلامی نداشت. (۰/۵) اولاً وحدت اسلامی را مخدوش می‌ساختند. (۰/۵)، دوماً مورد حمایت مردمی که در دامان فرهنگ

اسلام تربیت یافته بودند قرار نمی‌گرفت. (۰/۵)

فصل ۲ فرهنگ معاصر غرب و نظام نوین جهانی

درس ۵ باورها و ارزش‌های بنیادین فرهنگ غرب

سید محمد آیت‌الله

۱- عقاید و ارزش‌های بنیادین هر فرهنگ، عمیق‌ترین لایه‌های آن فرهنگ هستند و در پاسخ به پرسش‌های اساسی انسان پدید می‌آیند؛ یعنی همان پرسش‌های هستی‌شناسانه، انسان‌شناسانه، معرفت‌شناسانه.
 ۲- اروپا در پنج قرن اخیر، کانون شکل‌گیری فرهنگ جدیدی است که آن را به نام فرهنگ غرب می‌شناسیم.
 ۳- عقاید و ارزش‌های بنیادین فرهنگ غرب دارای ۳ بعد اساسی سکولاریسم، اومانیسم و روشنگری است با ویژگی‌های زیر:

عقاید بنیادین غرب	در پاسخ به پرسش‌های بنیادین	نحوه پاسخ‌گویی به پرسش‌های اساسی
۱- سکولاریسم	رویکردی دنیوی به هستی	هستی‌شناسانه
۲- اومانیسم	اصالت انسان دنیوی	انسان‌شناختی
۳- روشنگری (از نوع خاص)	- روش رویارویی با حقیقت - معرفی موانع شناخت - حقیقت و راه رسیدن به آنها	معرفت‌شناختی
۴- انواع سکولاریسم در فرهنگ غرب	(۱) آشکار (۲) پنهان	- انکار صریح، ابعاد غیرمادی جهان هستی - قرار دادن بخش‌هایی از عقاید معنوی و دینی در خدمت نظام دنیوی و عمل نکردن به بخش‌های دیگر - پیدایش و رشد نهضت‌های جدید دینی (پروتستانتیسم)
۵- انواع روشنگری	(۱) عام (۲) خاص	- پدیده‌ای مدرن و مربوط به فرهنگ غرب نیست. - انبیا الهی نیز برای روشنگری و برداشتن موانع راه حقیقت آمده‌اند. - در فرهنگ دینی اسلام، عقل و وحی دو پیامبر باطنی و ظاهری برای روشن کردن حقیقت‌اند. - مبنای معرفت‌شناسی فرهنگ غرب - همراهی با دو مبنای سکولاریسم و اومانیسم - یافتن صورت‌های مختلفی که وجه مشترک همه آنها کنار گذاشتن وحی و شهود در شناخت حقیقت است.
۶- روشنگری عام + هستی‌شناسی و انسان‌شناسی دینی	- استفاده از عقل و وحی و تجربه - تفسیر دینی از انسان و جهان	
۷- صورت‌های روشنگری خاص در ۴۰۰ سال اخیر:	۱۷ و ۱۸: رویکرد عقل‌گرایان ← دنیسم یا دین بدون شریعت و مذهب (نفی وحی) ۱۹ و ۲۰: صورت حسن‌گرایانه ← ایجاد نوعی علم تجربی سکولار پایان قرن ۲۰: افول تجربه‌گرایی و روشنگری در فرهنگ غرب ← بحران معرفت‌شناسی (نفی عقل و وحی و تجربه)	- عدم پذیرش مرجعیت وحی - اعتقاد به خدایی که برنامه‌هایی برای هدایت بشر ندارد. - عدم توان دآوری درباره آرمان‌های انسانی - دانش ابزاری در خدمت اهداف دنیوی انسان دنیوی - سلب امکان تشخیص درست و غلطی عقاید و خوب و بد بودن هنجارها

جامعه‌شناسی • فصل ۲ فرهنگ معاصر

۸- عقاید بنیادین فرهنگ غرب را می‌توان با عقاید فرهنگ‌های دینی و معنوی مقایسه کرد:

فرهنگ غرب	فرهنگ معنوی و دینی	زمینه‌ها
- سکولاریسم جهان بینی غالب	- آبادی این دنیا وسیله‌ای در خدمت اهداف معنوی (نه هدف)	- سکولاریسم و هستی‌شناسی
- تفاسیر دنیوی دینداران از هنجارها و رفتارهای دینی	- پوشش معنوی به رفتار دنیوی برخی افراد	- اومانیزم و انسان‌شناسی
- اعتقاد به اصالت انسان و خواست‌های دنیوی او	- اعتقاد به یک وجود مقدس و متعالی در کانون هستی	- اومانیزم در زمینه هنر
- اراده تسلط انسان بر سایر موجودات	- هیچ موجودی در مقابل ذات مقدس اصالت ندارد	- اومانیزم در زمینه حقوق بشر
- توجه هنرمندان بر ابعاد جسمانی و زیبایی‌های بدنی انسان	- همه موجودات از جمله انسان، آیات و نشانه‌های ذات مقدسند	- اومانیزم در زمینه خواسته‌های دنیوی
- براساس خواسته‌ها و تمایلات طبیعی آدمیان	- انسان برترین آیت و خلیفه خدا در زمین است. (اسلام)	- پنهان کردن نفس پرستی در قالب مفاهیم دینی
- دارای صورتی دنیوی و این جهانی	- انسان بر سایر موجودات برتری و کرامت دارد (اسلام)	- فرعونیت پنهان و پوشش دینی فرعون
- پیگیری خواسته‌های دنیوی بدون نیاز به توجیه الهی و آسمانی	- تاکید بر ابعاد معنوی و آسمانی انسان	
- فرعونیت آشکار	- ترسیم چهره اسوه‌های انسانی در هاله‌ای از قداست	
	- مبتنی بر فطرت الهی انسان	
	- دارای صورتی معنوی و آسمانی	
	- پیگیری ابعاد نفسانی و دنیوی در سایه ابعاد معنوی	
	- عدم اظهار آشکار هواهای نفسانی	
	- پنهان کردن نفس پرستی در قالب مفاهیم دینی	
	- فرعونیت پنهان و پوشش دینی فرعون	

گفت‌وگو کنید

در متن قبل، رفتار دنیاگرایانی که در جهان معنوی و دینی زندگی می‌کنند و دین‌دارانی که در جهان سکولار زندگی می‌کنند با هم مقایسه شده‌اند. با تأمل در این مقایسه، درباره نقش فرهنگ غالب در جهت‌گیری افراد گفت‌وگو کنید. دنیاگرایانی که در جهان معنوی زندگی می‌کنند برای رفتار دنیوی خود، پوششی معنوی برمی‌گزینند ولی فرهنگ غالب این جوامع دینی است و دنیا نیز وسیله‌ای در خدمت اهداف معنوی است ولی دین‌دارانی که در جهان دنیوی زندگی می‌کنند، از هنجارها و رفتارهای دینی نیز تفاسیر دنیوی دارند زیرا فرهنگ غالب این جوامع سکولاریسم و دنیاگرایی است.

- آیا عقاید و رفتارهای دینی، آثار دنیوی ندارد و آیا بیان آثار دنیوی آنها اشکالی دارد؟ عقاید دینی آثار دنیوی دارد و بیان این آثار تا زمانی که اصل دین به حاشیه نرود، اشکال ندارد.

- در چه صورتی پرداختن به آثار دنیوی عقاید و رفتارهای دینی مشکل‌ساز می‌شود؟ هنگامی که دین وسیله‌ای در جهت منافع دنیوی باشد، مشکل‌ساز می‌شود و این همان جهان بینی سکولار است. (برای اطلاعات بیشتر به ویلاگ گروه علوم اجتماعی قم مراجعه کنید.)

مقایسه کنید

تفاوت حقوق بشر را در دو فرهنگ دینی و سکولار بیان کنید.

- حقوق انسان در فرهنگ دینی مبتنی بر فطرت الهی است و صورتی معنوی و آسمانی دارد.

- حقوق بشر در فرهنگ سکولار مبتنی بر خواسته‌ها و تمایلات طبیعی آدمیان است و صورتی دنیوی و این جهانی دارد.

مقایسه کنید

با توجه به آنچه گفته شد، ویژگی‌های روشنگری غرب و پیامدهای آن را در دوره‌های زمانی زیر مقایسه کنید.

دوره زمانی	ویژگی	پیامد
قرون هفدهم و هجدهم	عقل‌گرایی، نفی وحی	دنیسم
قرون نوزدهم و بیستم	حس‌گرایی، نفی عقل و وحی	دانش‌ابزاری
پایان قرن بیستم	افول تحریک‌ها	

در موارد صورت های مختلف روشنگری خاص در ۴۰۰ سال اخیر در غرب هستند.
 - در قرون ۱۷ و ۱۸، رویکرد عقل گرایی منجر به ایجاد دئیسم یا دین بدون مذهب و شریعت شد، که در آن به خدا اعتقاد داشت
 ولی وحی الهی را مرجع علم نمی دانست و یافته های عقلی را علمی می دانست.
 - در قرون ۱۹ و ۲۰، رویکرد حس گرایانه منجر به ایجاد نوعی علم تجربی و ابزاری سکولار شد که علاوه بر وحی، دین را نیز نفی می کرد
 و علوم تبدیل به دانش ابزاری در خدمت اهداف دنیوی انسان شده بودند و بنابراین توان دآوری درباره آرمان های انسان را نداشتند.
 - در پایان قرن بیستم، تجربه گرایی نیز افول کرد بدین ترتیب معرفت از همه ابزار شناختی خود (وحی، عقل و تجربه) محروم
 شد. بنابراین، بحران معرفتی روی داد.

مفاهیم اساسی

سکولاریسم، عقاید و ارزش های بنیادین فرهنگ غرب، هستی شناسی، انسان شناسی، معرفت شناسی، سکولاریسم آشکار، سکولاریسم پنهان، روشنگری عام، روشنگری خاص، رویکرد عقل گرایانه، دئیسم، رویکرد حس گرایانه و علوم تجربی سکولار و ...

خلاصه کنید

سکولاریسم، پاسخ فرهنگ معاصر غرب به پرسش های هستی شناسانه بشر است. - سکولاریسم به دو نوع آشکار (انکار صریح ابعاد غیر مادی) و پنهان (قرار دادن بخش هایی از عقاید معنوی در خدمت نظام دنیوی) در غرب وجود دارد.
 - روشنگری به دو معناست معنای عام آن در فرهنگ های دیگر به جز غرب نیز دیده می شود. از جمله فرهنگ های بنیادی الهی و فرهنگ اسلام و هر نوع تلاش برای شناخت حقیقت است. مثلاً در اسلام، عقل و وحی دو روش شناخت حقیقت اند و در معنای خاص که مختص فرهنگ غرب است تنها شناخت حقایق از راه عقل مد نظر است و وحی کنار گذاشته می شود.
 - روشنگری خاص در قرن ۱۷ و ۱۸ رویکرد عقل گرایانه داشت و به دئیسم یعنی، دین بدون شریعت منجر شد. در قرن ۱۹ و ۲۰ رویکرد حس گرایانه داشت و به ایجاد علوم تجربی سکولار منجر شد و در پایان قرن ۲۰ با افول تجربه گرایی دچار بحران معرفت شناسی شد.

- عقاید بنیادین غرب در زمینه های مختلف با عقاید دینی و معنوی متفاوت است. مثلاً در فرهنگ غرب، دنیاگرایی و اصالت انسان دنیوی مد نظر است. در حالی که در فرهنگ های دینی و معنوی دنیا وسیله ای در خدمت اهداف معنوی است و اصالت فقط از آن وجود مقدس خداوند است و همه موجودات از جمله انسان آیات و نشانه های او نیستند.
 - اعتقادات اومانیستی در زمینه های مختلف فرهنگ غرب نیز آثار خود را به جا گذاشته است. از جمله در زمینه هنر (تأکید بر ابعاد جسمانی انسان)، حقوق بشر (تأکید بر تمایلات دنیوی و طبیعی انسان) و رفع خواسته های دنیوی (پیگیری خواسته های دنیوی بدون نیاز به توجیه الهی).

آنچه از این درس آموختیم

- نحوه پاسخ گویی فرهنگ غرب به سه سؤال اساسی بشر، عقاید و ارزش های بنیادین فرهنگ غرب را می سازد. این سه سؤال اساسی و پاسخ غرب به آنها عبارت اند از:
- ۱) تصور اساسی از جهان هستی چیست؟ (هستی شناسی)
 پاسخ غرب: هستی صرفاً جنبه دنیوی و این جهانی دارد و همه ظرفیت های وجودی انسان باید صرف اهداف دنیوی شود و اگر به اهداف معنوی توجه شود هم باید به صورتی باشد که در خدمت اهداف دنیوی باشد (سکولاریسم).
 - ۲) خود انسان چیست و کیست؟ (انسان شناسی)
 پاسخ غرب: انسان موجودی صرفاً این جهانی و مستقل از خدا است و اراده تسلط بر سایر موجودات را دارد و اصل، خواسته های دنیوی انسان می باشد (اومانیسم).
 - ۳) روش رویارویی با حقیقت و موانع شناخت حقیقت چیست؟ (معرفت شناسی)
 پاسخ غرب: روش های معرفتی که با دو مبنای سکولاریسم و اومانیسم هم خوانی داشته باشد، در هر صورت وحی را به عنوان روش معرفتی نمی شناسد و زمانی عقل و زمان دیگری تجربه را مبدأ شناخت علمی می داند (روشنگری خاص).

توصیه معلم

بهرتر است در ابتدای درس به پرسش های بنیادین بر اساس فرهنگ خود پاسخ دهید و سپس پاسخ های غرب را با آن مقایسه و تفاوت ها را احساس کنید.

الف) درستی یا نادرستی جمله‌های زیر را مشخص کنید. (۱ نمره)

۱- سکولاریسم پاسخ فرهنگ معاصر غرب به پرسش‌های انسان‌شناسانه است. درست نادرست

۲- کنار گذاشتن وحی و شهود در شناخت حقیقت، وجه مشترک همه صورت‌های روشنگری در معنای خاص است. درست نادرست

۳- پیدایش نهضت‌های جدید دینی یعنی، پروتستانتیسم، نتیجه سکولاریسم آشکار است. درست نادرست

۴- ایجاد «دئیسم» حاصل رویکرد حس‌گرایانه قرون نوزدهم و بیستم است. درست نادرست

ب) گزینه درست را با علامت ✓ مشخص کنید. (۱)

۵- هر یک از عبارات زیر، به ترتیب با کدام عقاید و ارزش‌های فرهنگ غرب مرتبط است؟ (کنار سراسری ۳- با علامت)

«پدید آمدن زمینه تکوین و پیدایش علم مستقل از وحی»، «پوشش معنوی دادن به رفتارهای دنیوی»

الف) عدم پذیرش مرجعیت وحی و محدود شدن به شناخت عقلی - تقابل با جریان دنیگرایی

ب) انکار صریح ابعاد متافیزیکی و فوق طبیعی توسط سکولاریسم - فرعونیت آشکار

ج) انکار ارزش علمی وحی توسط فیلسوفان روشنگری - سکولاریسم پنهان

د) بسط تفاسیر پروتستانی از دین و محدود شدن به شناخت تجربی - سکولاریسم آشکار

۶- «کنار گذاشتن وحی و شهود در شناخت حقیقت» و «غلبه دنیگرایی در ابعاد مختلف علمی و نظری» به ترتیب نشان دهنده کدام ارزش‌های بنیادین غرب‌اند؟

الف) اومانیزم - سکولاریسم درست نادرست

ب) روشنگری - سکولاریسم درست نادرست

ج) روشنگری - اومانیزم درست نادرست

د) روشنگری - اومانیزم درست نادرست

۷- روشنگری در معنای عام، هنگامی که با درست نادرست

تفسیری دینی از انسان و جهان ارائه می‌دهد. درست نادرست

الف) سکولاریسم - انسان‌شناسی دینی - عقل و تجربه درست نادرست

ب) هستی‌شناسی دینی - اومانیزم - وحی و عقل درست نادرست

ج) هستی‌شناسی دنیوی - اومانیزم - وحی و عقل و تجربه درست نادرست

د) هستی‌شناسی دینی - انسان‌شناسی دینی - وحی و عقل و تجربه درست نادرست

۸- نفی عقل و وحی و تجربه مربوط به کدام دوران صورت روشنگری خاص بوده و پیامد این دوره چه بوده است؟

الف) قرن ۱۹ و ۲۰ - بحران معرفت‌شناسی درست نادرست

ب) پایان قرن ۲۰ - بحران معرفت‌شناسی درست نادرست

ج) قرن ۱۷ و ۱۸ - بحران معرفت‌شناسی درست نادرست

د) پایان قرن ۲۰ - ایجاد دئیسم درست نادرست

ج) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. (۲)

۹- سکولاریسم ، عقایدی را شامل می‌شود که به صراحت ابعاد غیرمادی جهان هستی را انکار می‌کند.

۱۰- در فرهنگ آبادی دنیا و آئین جهان، هدف مستقلی نیست بلکه خود وسیله‌ای است که در خدمت اهداف معنوی قرار می‌گیرد.

۱۱- اومانیزم از نتایج منطقی درست نادرست

۱۲- در هنرمدرن، توجه هنرمندان بر ابعاد درست نادرست

د) کلمات و عبارات مرتبط را به یکدیگر وصل کنید؟ (۱/۵)

۱۳- عقاید معنوی در خدمت نظام دنیوی

۱۴- اصالت انسان دنیوی

۱۵- پیگیری خواسته‌های دنیوی بدون توجیه الهی

• فرعونیت آشکار

• روشنگری

• سکولاریسم پنهان

• اومانیزم

ه) به سؤال‌های زیر پاسخ دهید.

۱۶- روشنگری در کدام معنای خود، مربوط به معرفت‌شناسی فرهنگ غرب است؟ و در چهارصد سال اخیر چه ویژگی‌هایی داشته است؟ (۱/۵)

۱۷- منظور از دئیسم چیست؟ و حاصل کدام رویکرد در روشنگری است؟

۴- انواع حرکت‌های پروتستانیسم مخالف پاپ
 اروپای مسیحی را از تسلط کلیسا خارج کردند.
 مورد هجوم کاتولیک‌ها و دیگر پروتستان‌ها قرار گرفتند و گسترش نیافتند.

۵- فرهنگ اساطیری یونان و روم باستان، از نگاه توحیدی به عالم غفلت کرده بود. مسیحیت یک دین توحیدی بود ولی دچار تحریفاتی شد و این تحریفات پیامدهایی نیز داشت که به شرح زیر است:

- ۱) در سطح اندیشه و نظر؛ آمیخته با رویکردهای اساطیری، دور ماندن از ابعاد عقلانی توحید با قبول تثلیث
- ۲) در سطح زندگی و عمل؛ رفتن به سوی نوعی دنیاگرایی، توجه عملکرد دنیوی تحت پوشش‌های معنوی و دینی

پیامدهای تحریفات مسیحیت

۶- آثار فرهنگ جدید غرب به تدریج در زندگی اجتماعی مردم در عرصه‌های مختلف آشکار شد که به شرح زیر است:

عرصه‌های اجتماعی	آثار فرهنگ جدید غرب	دوران قبل و قرون وسطی
- علم، فناوری و صنعت	- ابزار تسلط انسان بر طبیعت - اهمیت علوم طبیعی و تجربی نسبت به سایر علوم - فناوری و صنعت رهاورد علوم طبیعی	- موفف به شناخت حقیقت عالم - مسئول عبور انسان از ملک به ملکوت
- اقتصاد	- گسترش تجارت و رشد صنعت - اقتصاد صنعتی سرمایه‌داری مبتنی بر روابط کارگر- سرمایه‌دار	- اقتصاد کشاورزی مبتنی بر روابط ارباب- رعیتی (فئودالیسم) - برده‌داری عام و فراگیر و بردگی کشاورزان - وابستگی کشاورزان به زمین اربابان و عدم امکان مهاجرت آنان
- حقوق بشر	- توجه به حقوق طبیعی بشر - بر اساس خواسته‌ها و نیازهای صرفاً طبیعی و این جهانی - رویکردانی از نگاه معتدل	- توجه به حقوق فطری انسان - بر اساس نیازهای دنیوی و معنوی - توجه دینی رفتارهای دنیوی نظام فئودالی - استفاده از دو ابزار عقل و وحی
- سیاست	- ریشه راه شناخت حقیقت الهی انسان و جهان - نظامی کاملاً سکولار و این جهانی - عدم توان حاکمیت ارزش‌های الهی - عدم توجه دینی و الهی خطاهای دنیوی خود - تنظیم آرمان‌شهری بر مبنای حقوق طبیعی و خواسته‌های دنیوی - ریشه قوانین در اراده‌ای مستقل از ابعاد الهی و آسمانی انسان - اصالت بخشیدن به انسان دنیوی - مبدأ قانونگذاری، خواست و اراده آدمی - شکل‌گیری اندیشه سیاسی لیبرالیسم	- ریشه در اراده الهی هر چند در ظاهر

۷- لیبرالیسم

۱) معنای لیبرالیسم
 مباح دانستن همه امور در قیاس با خواست انسان را لیبرالیسم می‌نامند یعنی آزادی انسان از همه ارزش‌های متعالی مستقل از او، مبدأ بودن آدمی برای همه ارزش‌هایی که به خواست خودش شکل می‌گیرد.

- ۲) بخشی انقلاب سیاسی لیبرال در جهان
- حرکت‌های فرهنگی رنسانس
 - اندیشه‌های فلسفی روشنگری
 - تغییرات اجتماعی مربوط به انقلاب صنعتی
- ۳) انقلاب فرانسه، الهام‌بخش انقلاب‌های سیاسی سراسر اروپا شد.

یازدهم آسانی دوره دوم متوسطه

- یادداشت (۰/۲۵) ۲ درست (۰/۲۵) ۳ نادرست (۰/۲۵) ۴ نادرست (۰/۲۵) ۵ گزینه «ج» (۰/۲۵)
 گزینه «ب» (۰/۲۵) ۷ گزینه «د» (۰/۲۵) ۸ گزینه «ب» (۰/۲۵) ۹ آشکار (۰/۵) ۱۰ معنوی (دینی) (۰/۵)
 سکولاریسم (۰/۵) ۱۲ جسمانی (بدنی) (۰/۵) ۱۳ سکولاریسم پنهان (۰/۵) ۱۴ اومانیزم (۰/۵) ۱۵ فرعونیت
 ۱۶ خاص (۰/۲۵) صورت‌های مختلف از عقل‌گرایی (۰/۲۵) و حسن‌گرایی (۰/۲۵) پیدا کرده است اما کنار
 گمانتی وحی و شهود (۰/۲۵) در شناخت حقیقت (۰/۲۵) وجه مشترک همه این صورت‌هاست (۰/۲۵) ۱۷ دین بدون
 تربیت و مذهب (لامذهب) (۰/۵) رویکرد عقل‌گرایانه (۰/۵)

درس ۶ چگونگی تکوین فرهنگ معاصر غرب

۱- فرهنگ معاصر غرب با تمام ویژگی‌هایش در گذشته تاریخی آن ریشه دارد.
 ۲- دوره‌های تاریخ فرهنگ غرب

- ۱) یونان و روم باستان (تا قبل از قرن ۵ میلادی)
 - فرهنگ اساطیری
 - پرستش خداوندان متکثر
 - ۲) قرون وسطی (قرون ۵-۱۴ میلادی)
 - فرهنگ دینی مسیحیت و دعوت به توحید
 - رویکرد دنیوی با پوشش معنوی (سکولاریسم عملی)
 - بندگی بندگان خدا به نام خدا
 - بی‌اعتبار کردن عقل به بهانه ایمان و وحی
 - ۳) رنسانس (قرون ۱۴-۱۶ میلادی)
 - بازگشت به فرهنگ اساطیری و غیرتوحیدی یونان و روم باستان، برای عبور از مسیحیت
 - فرو ریختن اقتدار کلیسا به علت جنگ‌های صلیبی و فتح قسطنطنیه
 - ظهور پادشاهان و قدرت‌های محلی به عنوان رقیبان کلیسا
 - انکار دخالت دین در امور دنیوی به جای انتقاد از عملکرد اربابان کلیسا
 - آغاز حرکتی دنیوی بدون توجیه معنوی
 - حذف پوشش دینی برای بسط ابعاد دنیوی
 - گسترش رویکرد سکولار، در زندگی اجتماعی و فرهنگی، عمومی از طریق هنر و تفاسیر پروتستانی از دین
 - ۴) غرب جدید (قرون اخیر)
 - آغاز با پیدایش فلسفه‌های روشنگری
 - پهادینه شدن سکولاریسم در عقاید بنیادین و عمیق‌ترین لایه‌های فرهنگ غرب تحت تأثیر فلسفه‌های روشنگری
 - انکار ارزش علمی وحی
 - دنیاگرایی در سطح هنجار و زندگی مردم ← گسترش فلسفه روشنگری ← سرایت سکولاریسم از سطح علمی و ظاهری به سطح نظری و عمیق فرهنگ غرب ← ایجاد فرهنگ معاصر غرب
- ۳- در دوران رنسانس رویکرد دنیوی به عالم، در سطح هنر، اقتصاد، سیاست و در قالب حرکت‌های اعتراض‌آمیز مذهبی شکل گرفت. به شرح زیر:
- ۱) هنر: بازگشت به هنر یونان و اهمیت دادن به ابعاد جسمانی و دنیوی انسان
 - ۲) اقتصاد: رشد تجارت و کشف امریکا و بالا رفتن تب طلا ← عبور از اقتصاد کشاورزی ارباب-رعیتی
 - ۳) سیاست: رقابت شاهزادگان اروپایی با قدرت کلیسا و حمایت آنان از حرکت‌های اعتراض‌آمیز کشیشانی که پیوند خود را با پاپ قطع می‌کردند.
 - ۴) مذهب: پدید آمدن حرکت‌های اعتراض‌آمیز مذهبی پروتستانیسم در جهت اصلاح دین و مخالفت با قدرت پاپ

۱- فرهنگ معاصر غرب با تمام ویژگی‌هایش در گذشته تاریخی آن ریشه دارد.

۲- دوره‌های تاریخ فرهنگ غرب

۱) یونان و روم باستان (تا قبل از قرن ۵ میلادی) - فرهنگ اساطیری - پرستش خداوندان متکثر

۲) قرون وسطی (قرون ۵-۱۴ میلادی) - فرهنگ دینی مسیحیت و دعوت به توحید - رویکرد دنیوی با پوشش معنوی (سکولاریسم عملی) - بندگی بندگان خدا به نام خدا - بی اعتبار کردن عقل به بهانه ایمان و وحی

۳) رنسانس (قرون ۱۴-۱۶ میلادی) - بازگشت به فرهنگ اساطیری و غیرتوحیدی یونان و روم باستان، برای عبور از مسیحیت - فرو ریختن اقتدار کلیسا به علت جنگ‌های صلیبی و فتح قسطنطنیه - ظهور پادشاهان و قدرت‌های محلی به عنوان رقیبان کلیسا - انکار دخالت دین در امور دنیوی به جای انتقاد از عملکرد اربابان کلیسا - آغاز حرکتی دنیوی بدون توجیه معنوی - حذف پوشش دینی برای بسط ابعاد دنیوی - گسترش رویکرد سکولار، در زندگی اجتماعی و فرهنگی، عمومی از طریق هنر و تفاسیر پروتستانی از دین

۴) غرب جدید (قرون اخیر) - آغاز با پیدایش فلسفه‌های روشنگری - نهادینه شدن سکولاریسم در عقاید بنیادین و عمیق‌ترین لایه‌های فرهنگ غرب تحت تأثیر فلسفه‌های روشنگری - انکار ارزش علمی وحی - دنیاگرایی در سطح هنجار و زندگی مردم ← گسترش فلسفه روشنگری ← سرایت سکولاریسم از سطح علمی و ظاهری به سطح نظری و عمیق فرهنگ غرب ← ایجاد فرهنگ معاصر غرب - در دوران رنسانس رویکرد دنیوی به عالم، در سطح هنر، اقتصاد، سیاست و در قالب حرکت‌های اعتراض‌آمیز مذهبی شکل گرفت. به شرح زیر:

- ۱) هنر: بازگشت به هنر یونان و اهمیت دادن به ابعاد جسمانی و دنیوی انسان
- ۲) اقتصاد: رشد تجارت و کشف امریکا و بالا رفتن تب طلا ← عبور از اقتصاد کشاورزی ارباب-رعیتی
- ۳) سیاست: رقابت شاهزادگان اروپایی با قدرت کلیسا و حمایت آنان از حرکت‌های اعتراض‌آمیز کشیشانی که پیوند خود را با پاپ قطع می‌کردند.
- ۴) مذهب: پدید آمدن حرکت‌های اعتراض‌آمیز مذهبی پروتستانیسم در جهت اصلاح دین و مخالفت با قدرت پاپ

۱۱ عدم تقلید با انسانیت با حمایت قدرت های محلی، بخشی از اروپای مسیحی را از تسلط کلیسا خارج کردند.
 ۱۲ مثال با نیماگرایی مورد هجوم کاتولیک ها و دیگر پروتستان ها قرار گرفتند و گسترش نیافتند.

۴- انواع حرکت های پروتستانتیسم مخالف پاپ

۵- فرهنگ اساطیری یونان و روم باستان، از نگاه توحیدی به عالم غفلت کرده بود. مسیحیت یک دین توحیدی بود ولی دچار تحریفاتی شد و این تحریفات پیامدهایی نیز داشت که به شرح زیر است:

- ۱) در سطح اندیشه و نظر؛ آمیخته با رویکردهای اساطیری، دور ماندن از ابعاد عقلانی توحید با قبول تثلیث
 ۲) در سطح زندگی و عمل؛ رفتن به سوی نوعی دنیاگرایی، توجه عملکرد دنیوی تحت پوشش های معنوی و دینی

پیامدهای تحریفات مسیحیت

۶- آثار فرهنگ جدید غرب به تدریج در زندگی اجتماعی مردم در عرصه های مختلف آشکار شد که به شرح زیر است:

دوران قبل و قرون وسطی	آثار فرهنگ جدید غرب	عرصه های اجتماعی
- موظف به شناخت حقیقت عالم - مسئول عبور انسان از ملک به ملکوت	- ابزار تسلط انسان بر طبیعت - اهمیت علوم طبیعی و تجربی نسبت به سایر علوم - فناوری و صنعت رهاورد علوم طبیعی	- علم، فناوری و صنعت
- اقتصاد کشاورزی مبتنی بر روابط ارباب-رعیتی (فئودالیسم) - برده داری عام و فراگیر و بردگی کشاورزان - وابستگی کشاورزان به زمین اربابان و عدم امکان مهاجرت آنان	- گسترش تجارت و رشد صنعت - اقتصاد صنعتی سرمایه داری مبتنی بر روابط کارگر- سرمایه دار	- اقتصاد
توجه به حقوق فطری انسان - بر اساس نیازهای دنیوی و معنوی - توجه دینی رفتارهای دنیوی نظام فئودالی - استفاده از دو ابزار عقل و وحی	- توجه به حقوق طبیعی بشر - بر اساس خواسته ها و نیازهای صرفاً طبیعی و این جهانی - رویگردانی از نگاه معتدل - بستن راه شناخت حقیقت الهی انسان و جهان - نظامی کاملاً سکولار و این جهانی - عدم توان حاکمیت ارزش های الهی - عدم توجه دینی و الهی خطاهای دنیوی خود - تنظیم آرمان شهری بر مبنای حقوق طبیعی و خواسته های دنیوی - ریشه قوانین در اراده ای مستقل از ابعاد الهی و آسمانی انسان - اصالت بخشیدن به انسان دنیوی - مبدأ قانونگذاری، خواست و اراده آدمی - شکل گیری اندیشه سیاسی لیبرالیسم	- حقوق بشر - سیاست

۷- لیبرالیسم

۱۱ معنای لیبرالیسم مباح دانستن همه امور در قیاس با خواست انسان را لیبرالیسم می نامند یعنی آزادی انسان از همه ارزش های متعالی مستقل از او، مبدأ بودن آدمی برای همه ارزش هایی که به خواست خودش شکل می گیرد.
 ۱۲ نخستین انقلاب سیاسی لیبرال در جهان

- ۱۳ ریشه های انقلاب فرانسه
- حرکت های فرهنگی رنسانس
 - اندیشه های فلسفی روشنگری
 - تفهیمات اجتماعی مربوط به انقلاب صنعتی
- ۱۴ انقلاب فرانسه، الهام بخش انقلاب های سیاسی سراسر اروپا شد.

آنچه از این درس آموختیم

شکل گیری فرهنگ معاصر غرب ریشه در دوره های تاریخی آن دارد؛ در یونان و روم باستان فرهنگ اساطیری با غفلت از جنبه های توحیدی، در قرون وسطی، فرهنگ دینی و توحیدی مسیحیت اما با رویکرد دنیوی و پوشش دینی و انحرافات در مسیحیت و در رنسانس، بازگشت به فرهنگ اساطیری فقط برای عبور از جنبه های توحیدی مسیحیت و آغاز و گسترش رویکردهای دنیوی، در غرب جدید، نفوذ سکولاریسم به عمیق ترین لایه های فرهنگ غرب و ظهور آثار دنیاگرایی در عرصه های مختلف اجتماعی مجموعاً روند شکل گیری فرهنگ معاصر غرب را ایجاد کردند.

در دوران رنسانس رویکرد دنیوی در سطح هنر، به شکل توجه به ابعاد جسمانی انسان، در سطح اقتصاد به شکل رشد تجارت و عبور از اقتصاد کشاورزی ارباب و رعیتی، در سطح سیاست به شکل حرکت های اعتراض آمیز کشیشان معترض پاپ و رقابت شاهزادگان با کلیسا و در سطح مذهب، حرکت های اعتراض آمیز پروتستانتیسم در جهت اصلاح دین گسترش یافت.

حرکت های پروتستانتیسم همگی در مخالفت با قدرت پاپ و کلیسا بود، ولی برخی از آنها با دنیاگرایی تقابلی نداشتند که همین بخش در اروپا گسترش یافت و بخش دیگر با دنیاگرایی تقابل کردند که این بخش گسترش نیافت و حتی مورد هجوم کاتولیک ها و سایر پروتستان ها قرار گرفت.

فرهنگ مسیحیت قرون وسطی ابتدا توحیدی بود ولی تحریفاتی در آن ایجاد شد که موجب شد هم از لحاظ نظری، با رویکردهای اساطیری در آمیزد و هم از لحاظ عملی به سوی دنیاگرایی پیش رود.

فرهنگ جدید غرب، آثاری در زمینه های مختلف به جا گذاشت از جمله:

در زمینه علوم، فناوری و صنعت، موجب تسلط انسان بر طبیعت و رشد علوم تجربی و رشد فناوری و صنعت شد. در زمینه اقتصاد، موجب رشد تجارت و صنعت و اقتصاد صنعتی سرمایه داری، به جای کشاورزی و ارباب و رعیتی شد. در زمینه سیاست اراده انسان دنیوی را مبدأ قانونگذاری دانست و موجب شکل گیری اندیشه سیاسی لیبرالیسم شد.

توصیه معلم

لازم است ابتدا مروری بر چهار دوره تاریخ اروپا داشته باشید. سپس آن را از منظر مراحل طی شده برای رسیدن به فرهنگ معاصر غرب بررسی کنید.

ارزشیابی مستمر

الف درستی یا نادرستی جمله های زیر را مشخص کنید. (۱ نمره)

- ۱- طی قرون وسطی، آباء کلیسا، نوعی سکولاریسم عملی را دنبال می کردند. درست نادرست
- ۲- فرهنگ غرب در دوران یونان و روم باستان، فرهنگی اساطیری بود. درست نادرست
- ۳- اقتصاد فرهنگ جدید غرب، کشاورزی با روابط ارباب - رعیتی بود. درست نادرست
- ۴- شکل گیری اندیشه سیاسی لیبرالیسم از آثار سیاست فرهنگ جدید غرب است. درست نادرست

ب) گزینه درست را با علامت ✓ مشخص کنید. (۱)

- ۵- در دوران رنسانس حرکت های اعتراض آمیز مذهبی، در جهت اصلاح دینی پدید آمدند. بخشی از این حرکت ها که تنها با قدرت پاپ مخالفت داشتند درست نادرست

(کنکور سراسری - ۹۲)

- الف) با حمایت قدرت های محلی توانستند بخشی از اروپای مسیحی را از تسلط کلیسا خارج سازند - مورد هجوم کاتولیک ها و پروتستان ها قرار گرفتند و امکان گسترش پیدا نکردند.
- ب) با جریان دنیاگرا تقابل داشتند و نتوانستند اروپای مسیحی را، از تسلط کلیسا خارج سازند - با جریان دنیاگرا تقابل نداشتند و مورد هجوم کاتولیک ها و پروتستان ها قرار گرفتند.
- ج) علی رغم حمایت قدرت های محلی نتوانستند اروپای مسیحی را از تسلط کلیسا خارج سازند - به سبب هجوم کاتولیک ها و پروتستان ها امکان گسترش پیدا کردند.
- د) مورد هجوم کاتولیک ها و پروتستان ها قرار گرفتند و امکان گسترش پیدا نکردند - با حمایت قدرت های محلی نتوانستند بخشی از اروپای مسیحی را از تسلط کلیسا خارج سازند.

ویژگی های جامعه جهانی

- (۱) جوامع مختلف و شبکه روابط پایدار میان آنها جامعه جهانی راه می سازد.
- (۲) جامعه جهانی بر اساس ویژگی های فرهنگی و قدرت تأثیرگذاری جوامع مختلف، حالات متفاوتی دارد.
- (۳) حالت های جامعه جهانی:

- (الف) غالب بودن یک فرهنگ در سطح جهانی
 - (۱) دارای ویژگی های مطلوب ← انسجام جامعه جهانی
 - (۲) فاقد ویژگی های مطلوب ← چالش و تضاد درونی جامعه جهانی
- (ب) جامعه جهانی عرصه حضور فعال فرهنگ های متفاوت
 - (۱) جامعه جهانی، صحنه تعاملات و مواجهات فرهنگی و تمدنی می شود.
 - (۲) چالش های جامعه جهانی، از نوع چالش های فرهنگی و تمدنی می شود.

جامعه جهانی مانند سایر پدیده های اجتماعی، تاریخ و سرگذشتی دارد و با ظهور غرب جدید چهره آن تغییر کرده است.

۲- تاریخ جامعه جهانی

- (۱) در گذشته
 - فرهنگ و تمدن های مختلف هر کدام بر بخشی از جهان حاکمیت سیاسی داشتند.
 - روابط اقتصادی، سیاسی، نظامی و فرهنگی بین کشورها با حاکمیت های متفاوت برقرار بود.
 - تعاملات فرهنگی تابع روابط سیاسی، نظامی و اقتصادی نبود.
 - گاهی کشورهایی که از لحاظ نظامی مورد هجوم بودند، از لحاظ فرهنگی کشور مهاجم را هضم و جذب می کردند.
 - امکان عبور فرهنگ های مختلف از مرزهای جغرافیایی، از طریق روابط تجاری و گفت و گوهای علمی معرفتی وجود داشت.

- (۲) ظهور فرهنگ غرب
 - سازماندهی سیاسی اقتصادی جدید، در قرون ۱۹ و ۲۰ و تبدیل غرب به مرکز و تبدیل سایر جوامع به پیرامون
 - موقعیت فرهنگی کشورهای غیر غربی به دلیل روابط جهانی، متزلزل و آسیب پذیر شد.

۳- شکل گیری نظام نوین جهانی

- (۱) پیدایش قدرت های سیاسی سکولار
 - زوال تدریجی قدرت کلیسا
 - حاکمیت قدرت های منطقه ای فتودال ها و اربابان بزرگ (کت ها و لردها)
 - شکل گیری دولت هایی که رسماً گسست خود را از دین اعلام کردند همراه با انقلاب فرانسه
 - تعریف دولت های جدید از خود در ابعاد جغرافیایی، تاریخی، نژادی و قومی
 - ایجاد دولت - ملت های جدید

- (۲) پیوند قدرت با تجارت، سرمایه و صنعت
 - رشد تجارت
 - بردگی سیاه پوستان افریقایی و انتقال آنها به مزارع امریکایی
 - انتقال ثروت به جوامع اروپایی
 - جایگاه برتر تجارت، نسبت به زمین داران
 - نیاز دولت ها به سرمایه بازرگانان برای افزایش قدرت خود
 - نیاز بازرگانان به حمایت ناوگان نظامی دولت ها، برای تجارت و سود
 - پیوند قدرت با ثروت و تجارت
 - افزایش فرایند انباشت ثروت و موقعیت سرمایه داران توسط صنعت

کشورهای غربی به مواد خام، نیروی کار ارزان و بازار مصرف کشورهای غیرغربی - نیاز غرب به درهم شکستن مقاومت فرهنگی اقوامی که، سلطه آنها را تحمل نمی‌کردند. - کمک گرفتن غرب از مبلغان مذهبی و سازمان‌های فراماسونری برای شکستن مقاومت فرهنگی سایر اقوام - تبلیغ مسیحیت توسط دولت‌های غربی برای گسترش جهانی قدرت خود (نه به انگیزه دینی) - اختلال در فرهنگ عمومی جوامع غیرغربی با تبلیغ مسیحیت - تأثیرگذاری بر نخبگان سیاسی جوامع غیرغربی از طریق سازمان‌های فراماسونری

به خدمت گرفتن مبلغان مذهبی سازمان‌های فراماسونری

استعمار و ادغام جوامع غیرنظام نوین جهانی

انواع کشورهای استعمارزده

- استعمار مهم‌ترین عامل ادغام جوامع غیرغربی در جامعه جهانی جدید
- ۱- برخی توسط استعمارگران، به اشغال کامل نظامی درآمدند.
- ۲- برخی که قدرت مقاومت بیشتر داشتند، از طریق نفوذ اقتصادی، سیاسی و فرهنگی در جامعه جهانی جدید ادغام شدند و در شرایط نیمه استعمار، به سر بردند.

مقایسه کنید

پانزده به آنچه در فصل اول درباره سه مرحله استعمار، استعمار نو و استعمار فرانو گفته شد. موقعیت فرهنگی جوامع غیرغربی را در این سه مرحله، مقایسه کنید.

- در استعمار قدیم، کشورهای غیرغربی به لحاظ اقتصادی آسیب پذیر بودند.

- در استعمار نو، علاوه بر استقلال اقتصادی، استقلال سیاسی کشورهای غیرغربی نیز به خطر افتاد زیرا جوامع غربی برای این جوامع، دست‌نشانده تعیین می‌کردند.

- در استعمار فرانو، هویت فرهنگی کشورهای غیرغربی در پوشش جهانی شدن و از طریق رسانه‌ها به خطر افتاد.

گفت‌وگو کنید

دوره‌ای هویی که کشورهای تازه تأسیس پیدا می‌کنند و تاریخی که برای هویت آنها تدوین می‌شود، تأمل و گفت‌وگو کنید.

کشورهای تازه تأسیس وارد مرحله استعمار فرانو می‌شوند.

به لحاظ هویت تاریخی، استقلال سیاسی - اقتصادی آنها به رسمیت شناخته می‌شود ولی اقتصاد وابسته آنها و قرار گرفتن در چرخه نابرابر ثروت جهان، منجر به آن می‌شود که از سوی کشورهای مرکز (غربی) برایشان هویتی قومی و سکولار تدوین و تعریف شود.

مفاهیم اساسی

نظام نوین جهانی، جامعه جهانی، فرهنگ غالب، ویژگی‌های مطلوب، انسجام، چالش درونی، تعاملات فرهنگی، چالش بین فرهنگی و تمدنی، تاریخ جامعه جهانی، ظهور فرهنگ غرب، کشور، روابط مرکز پیرامونی، پیدایش قدرت‌های سکولار، پیوند قدرت با تجارت و صنعت و سرمایه، مبلغان مذهبی، فراماسونرها، ادغام جوامع و استعمار ...

خلاصه کنید

استعمار مهم‌ترین عامل ادغام جوامع غیرغربی در نظام نوین جهانی بود.

- در هر دوره تاریخی، جوامع مختلف و شبکه روابط میان آنها، جامعه جهانی را می‌سازد.

- در گذشته، فرهنگ‌ها و تمدن‌های مختلف، هر یک در بخشی از جهان، حاکمیت و قدرت سیاسی مربوط به خود را به وجود آورده بودند.

- فرهنگ غرب از سده هفدهم تا بیستم، شکل جدیدی به روابط میان جوامع یا جامعه جهانی بخشید.

- نظام نوین جهانی، جوامع غربی را به صورت مرکز و سایر جوامع را به صورت پیرامون درآورد.

- در فرایند تکوین نظام نوین جهانی چهار مرحله رخ داد: پیدایش قدرت‌های سکولار، پیوند قدرت با تجارت، سرمایه و صنعت به خدمت گرفتن مبلغان مذهبی و سازمان‌های فراماسونری و استعمار و ادغام جوامع در نظام نوین جهانی.

- نیاز کشورهای غربی به مواد خام، نیروی کار ارزان و بازار مصرف کشورهای غیرغربی
- نیاز غرب به درهم شکستن مقاومت فرهنگی اقوامی که، سلطه آنها را تحمل نمی کردند.
- کمک گرفتن غرب از مبلغان مذهبی و سازمان های فراماسونری برای شکستن مقاومت فرهنگی سایر اقوام
- تبلیغ مسیحیت توسط دولت های غربی برای گسترش جهانی قدرت خود (نه به انگیزه دینی)
- اختلال در فرهنگ عمومی جوامع غیرغربی با تبلیغ مسیحیت
- تأثیرگذاری بر نخبگان سیاسی جوامع غیرغربی از طریق سازمان های فراماسونری

به خدمت گرفتن مبلغان مذهبی و سازمان های فراماسونری

- استعمار مهم ترین عامل ادغام جوامع غیرغربی در جامعه جهانی جدید
- ۱- برخی توسط استعمارگران، به اشغال کامل نظامی درآمدند.
- ۲- برخی که قدرت مقاومت بیشتر داشتند، از طریق نفوذ اقتصادی، سیاسی و فرهنگی در جامعه جهانی جدید ادغام شدند و در شرایط نیمه استعماری به سر بردند.

استعمار و ادغام جوامع در نظام نوین جهانی

انواع کشورهای استعمارزده

مقایسه کنید

پانزده به آنچه در فصل اول درباره سه مرحله استعمار، استعمار نو و استعمار فرانو گفته شد، موقعیت فرهنگی جوامع غیرغربی را در این سه مرحله، مقایسه کنید.

در استعمار قدیم، کشورهای غیرغربی به لحاظ اقتصادی آسیب پذیر بودند.

در استعمار نو، علاوه بر استقلال اقتصادی، استقلال سیاسی کشورهای غیرغربی نیز به خطر افتاد زیرا جوامع غربی برای این جوامع، دست نشانده تعیین می کردند.

در استعمار فرانو، هویت فرهنگی کشورهای غیرغربی در پوشش جهانی شدن و از طریق رسانه ها به خطر افتاد.

۶۳

گفت و گو کنید

درباره هویتی که کشورهای تازه تأسیس پیدا می کنند و تاریخی که برای هویت آنها تدوین می شود، تأمل و گفت و گو کنید.

کشورهای تازه تأسیس وارد مرحله استعمار فرانو می شوند.

۶۴

جامعه شناسی - فصل ۲ فرهنگ معاصر

به لحاظ هویت تاریخی، استقلال سیاسی - اقتصادی آنها به رسمیت شناخته می شود ولی اقتصاد وابسته آنها و قرار گرفتن در چرخه ناشنوزن ثروت جهان، منجر به آن می شود که از سوی کشورهای مرکز (غربی) برایشان هویتی قومی و سکولار تدوین و تعریف شود.

۶۲

مفاهیم اساسی

نظام نوین جهانی، جامعه جهانی، فرهنگ غالب، ویژگی های مطلوب، انسجام، چالش درونی، تعاملات فرهنگی، چالش بین فرهنگی و تمدنی، تاریخ جامعه جهانی، ظهور فرهنگ غرب، کشور، روابط مرکز پیرامونی، پیدایش قدرت های سکولار، پیوند قدرت با تجارت و صنعت و سرمایه، مبلغان مذهبی، فراماسونها، ادغام جوامع و استعمار و ...

۶۱

خلاصه کنید

- استعمار مهم ترین عامل ادغام جوامع غیرغربی در نظام نوین جهانی بود.
- در هر دوره تاریخی، جوامع مختلف و شبکه روابط میان آنها، جامعه جهانی را می سازد.
- در گذشته فرهنگ ها و تمدن های مختلف، هر یک در بخشی از جهان، حاکمیت و قدرت سیاسی مربوط به خود را به وجود آورده بودند.
- فرهنگ غرب از سده هفدهم تا بیستم، شکل جدیدی به روابط میان جوامع یا جامعه جهانی بخشید.
- نظام نوین جهانی، جوامع غربی را به صورت مرکز و سایر جوامع را به صورت پیرامون درآورد.
- در فرایند تکوین نظام نوین جهانی چهار مرحله رخ داد: پیدایش قدرت های سکولار، پیوند قدرت با تجارت، سرمایه و صنعت، به خدمت گرفتن مبلغان مذهبی و سازمان های فراماسونری و استعمار و ادغام جوامع در نظام نوین جهانی.

در این موارد به ترتیب متعلق به کدام یک از مراحل تکوین نظام جهانی است؟ (کنکور سراسری - ۹۴)

کشورهای غربی، برای تأمین منافع اقتصادی خود نیازمند در هم شکستن مقاومت‌های فرهنگی افوامی بودند که مانع و نفوذ آنها را تحمل نمی‌کردند. «صنعت، عنصر دیگری بود که بر فرایند انباشت ثروت و موفقیت سرمایه‌داران اروپا» با انقلاب فرانسه دولت‌هایی شکل گرفت که به طور رسمی، گسست خود را از دین اعلام کردند.»

دولت‌های سکولار غربی در حمایت از مبلغان مسیحی انگیزه را برای حذف قدرت کلیسا و ایجاد سیاست استفاده می‌کردند.

مسیحیت برای

الف) معنوی - فرهنگ مسیحیت - دینی - گسترش قدرت جامعه جهانی

ب) دینی - حرکت‌های پروتستانی - سکولار - گسترش جهانی قدرت خود

ج) دنیوی - حرکت‌های پروتستانی - معنوی - گسترش عدالت در جهان

د) دنیوی - فرهنگ مسیحیت - سکولار - گسترش جهانی قدرت خود

ج) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. (۲)

۱۰. هنگامی که یک فرهنگ در سطح جهانی غالب باشد، به میزانی که ویژگی‌های مطلوب فرهنگ جهانی را داشته باشد، جامعه جهانی از بیشتری برخوردار خواهد بود.

۱۱. دولت‌های سکولار غرب از طریق

۱۲. از سده هفدهم تا بیستم، شکل جدیدی به روابط میان جوامع با جامعه جهانی بخشید.

۱۳. مواجهه فرهنگ غرب با سایر فرهنگ‌ها همانند اسلام، نمونه جالش در سطح جهان است.

۱۴. به سؤالی زیر پاسخ دهید.

۱۵. در گذشته، چه رابطه‌ای بین تعاملات فرهنگی جوامع و روابط نظامی آنها بود؟ مثال بزنید. (۱/۲۵)

۱۶. جالش غالب بودن یک فرهنگ فاقد ویژگی‌های مطلوب در سطح جهانی را با حالتی که جامعه جهانی عرصه حضور فعال فرهنگ‌های متفاوت است، مقایسه کنید. (۱)

۱۷. نوع حاکمیت سیاسی جوامع در قبل و بعد از ظهور فرهنگ غرب چه تغییری کرده است؟ (۱)

۱۸. علت پیوند قدرت با ثروت و تجارت در مرحله دوم تکوین نظام جهانی چیست؟ (۱)

پاسخ ارزشیابی مستمر

۱ درست (۰/۲۵) ۲ نادرست (۰/۲۵) ۳ درست (۰/۲۵) ۴ درست (۰/۲۵) ۵ گزینه «ج» (۰/۲۵) ۶ گزینه «ج» (۰/۲۵)

۷ گزینه «ب» (۰/۲۵) ۸ انسجام (۰/۵) ۹ سازمان‌های فراماسونری (۰/۵) ۱۰ فرهنگ غرب (۰/۵) ۱۱ بین فرهنگی (۰/۵) ۱۲ تعاملات فرهنگی تابع روابط نظامی نبود (۰/۲۵) و اگر برخی از کشورها از جهت نظامی مورد هجوم قرار می‌گرفتند (۰/۲۵) در صورتی که از ظرفیت فرهنگی برتری برخوردار بودند (۰/۲۵)، گروه مهاجم را درون خود هضم و جذب می‌کردند. (۰/۲۵) مثال: فرهنگ ایرانی به رغم پیروزی یونانیان، در دوره حاکمیت سلوکیان، هویت خود را حفظ کرد (۰/۲۵)

با هر مثال مرتبط دیگر (۱۳) در صورت غالب بودن یک فرهنگ فاقد ویژگی‌های مطلوب: جالش و تضاد درونی در جامعه جهانی ایجاد می‌شود. (۰/۵) و در صورت حضور فرهنگ‌های متفاوت: جالش بین فرهنگی و تمدنی به وجود می‌آید. (۰/۵)

۱۴ قبل از ظهور فرهنگ غرب: فرهنگ و تمدن‌های مختلف، هر کدام بر بخشی از جهان حاکمیت سیاسی داشتند (۰/۵) بعد از ظهور فرهنگ غرب: غرب به مرکز (۰/۲۵) و سایر جوامع به پیرامون (۰/۲۵) تبدیل شدند. ۱۵ دولت‌ها برای تقویت قدرت خود نیاز به سرمایه و پول بازرگانان داشتند (۰/۵) و بازرگانان برای تجارت و سود، نیازمند حمایت ناوگان نظامی دولتمردان بودند. (۰/۵)

جامعه‌شناسی

مفاهیم آموزشی

۱- امروزه شیوه غالب زندگی اجتماعی در دنیا، زندگی در واحدهای اجتماعی به نام کشورهاست. **نظام جهانی** یک واحد اجتماعی کلان است که خود دارای ابعاد اقتصادی، سیاسی و فرهنگی است.

۲- تحولات نظام جهانی

- عملکرد اقتصادی کشورهای غربی در چارچوب دولت - ملت های جدید - هماهنگی قدرت سیاسی دولت های غرب با منافع اقتصادی صاحبان ثروت و صنعت و تجارت - پیوند رقابت سیاسی استعمارگران در مناطق استعمارزده با منافع اقتصادی آنها - تبدیل اقتصادشان به بازار مصرف کالاهای غرب - تامین نیروی کار و مواد خام مورد نیاز غرب - سوق دادن به سوی اقتصاد تک محصولی و محدود شدن به صدور یک ماده خام - از بین رفتن قدرت چانه زنی و وابستگی اقتصادی به استعمارگران - انجام مبادلات تجاری غیرمتعادل در سطح جهانی و ادامه انتقال ثروت به سوی غرب - انتقال برخی صنایع وابسته به این کشورها در جهت منافع استعمارگران و حفظ فاصله و وابستگی این کشورها به استعمارگران - استمرار چرخه توزیع نامتعادل ثروت حتی پس از مقاومت سیاسی این کشورها و تبدیل استعمار قدیم به استعمار نو به علت اقتصاد وابسته آنها - در ابتدا اقتصاد سرمایه محور، نیازمند حمایت سیاست های قومی و منطقه ای بود ولی به تدریج با انباشت ثروت و ایجاد شرکت های چندملیتی و گسترش صنعت ارتباطات از اهمیت مرزهای سیاسی کاسته شد. - شکل گیری نهادهای بین المللی و بازارهای مشترک منطقه ای و محدود نبودن سرمایه گذاری آنها به منطقه ای خاص و مدیریت تغییرات اقتصادی جهان با استفاده از شبکه عظیم - استفاده از شبکه عظیم اطلاعاتی و شناسایی و مدیریت تغییرات اقتصادی جهانی توسط شرکت های بین المللی - حذف موانع تجارت بین المللی از راه سازمان های بین المللی برای حفظ منابع کانون های ثروت و قدرت و مخدوش شدن استقلال اقتصادی کشورهای مختلف - افول قدرت کلیسا و حاکمیت سیاسی، اقتصادی دولت - ملت های جدید در اروپای غربی - کنار گذاشتن هویت دینی و معنوی و کسب هویت سکولار توسط دولت - ملت های جدید - داشتن هویتی اغلب ناسیونالیستی و قوم گرایانه در دولت - ملت های جدید - تبدیل دولت - ملت ها در مسیر توسعه به قدرت های استعماری - ایجاد جغرافیای سیاسی جدید و هویت جدید برای دیگر فرهنگ ها به دنبال فتوحات استعماری - شکل گیری صورت استعماری دولت - ملت های جدید در بخش دیگر جهان - ساخته شدن هویت جدید قومی و سکولار برای مناطق جغرافیایی جدید	(الف) تأثیر در جوامع غربی (استعمارگر) (ب) تأثیر در جوامع غیر غربی (مستعمره) (ج) تأثیرات جهانی (جهانی شدن)	(۱) اقتصادی (۲) سیاسی

یازدهم آشنایی دوره دوم متوسطه

۱۱ تأثیر در کشورهای غربی

- توسعه صنعت ارتباطات و به کمک آن مدیریت انتقال فرهنگ به سایر جوامع در جهت اهداف اقتصادی - سیاسی خود
- موقعیت برتر در عرصه تولید و پخش رسانه و ایجاد امپراتوری رسانه‌ای (به خصوص امریکا)
- تضعیف ارزش‌ها و سازوکارهای دموکراسی به علت تجمع قدرت رسانه در دست چند شرکت یا فرد قدرتمند
- مدیریت فرهنگ عمومی جوامع غیرغربی از طریق رسانه و تربیت نخبگان آنها در جهت منافع خود

۱۲ تأثیر در کشورهای غیرغربی

- قرار گرفتن در موضع ضعف از نظر اقتصادی و سیاسی و در نتیجه ایجاد نوعی خودباختگی به علت برخورد استعماری غرب در حالی که در گذشته به تبادلات فرهنگی می‌پرداختند.
- از دست دادن حالت خلاق و فعال مدیریتی در گزینش عناصر فرهنگی دیگر جوامع و فراگرفتن این عناصر به صورت تقلیدی نه با تحقیق و گزینش
- آسیب‌پذیری در برابر امپراتوری رسانه‌ای غرب به علت نداشتن منابع و امکانات حفظ استقلال فرهنگی
- متزلزل شدن هویت فرهنگی این جوامع به علت تجمع قدرت رسانه در دست صاحبان ثروت و صهیونیست‌ها
- تربیت نخبگان این جوامع توسط غرب با تثبیت مرجعیت علمی غرب و توزیع هدفمند علوم طبیعی و انسانی
- فراگرفتن بخشی از علوم طبیعی مورد نیاز برای خدمت‌رسانی به کالاهای غربی از غرب و محروم ماندن از دانش‌های راهبردی به علت خودداری غرب از آموزش آنها

۱۳ تأثیرات جهانی

- کوتاه شدن فاصله‌های زمانی و مکانی و کوچک شدن جهان به صورت دهکده‌ای واحد به علت توسعه صنعت ارتباطات
- فرو ریختن مرزهای جغرافیایی و سیاسی جهان کوچک
- فرهنگ جوامع غیرغربی خودباخته در دسترس مدیران فرهنگی جهان و در خدمت کانون‌های قدرت و ثروت
- سازماندهی زندگی افراد بر پایه علوم انسانی غربی و بنیان‌های هستی‌شناختی، انسان‌شناختی و معرفت‌شناختی سکولار و دنیوی
- ترویج علوم انسانی غربی در کشورهای غیرغربی و ایفای عمیق‌ترین تأثیر در توزیع جهانی فرهنگ غرب به علت اینکه فرهنگ‌های معنوی و دینی، هویت خود را از نگاه غرب بازخوانی می‌کنند.
- محروم شدن فرهنگ‌ها از علمی که مبتنی بر بنیان‌های دینی‌شان باشد.

نکته‌ها:

- ۱- کشورهای استعمارگر در مرتبه اول ساختار اقتصادی کشورهای استعمارزده را دگرگون کردند.
 - ۲- نظام اقتصادی کشورهای غیرغربی پیش از استعمار، در تعامل با محیط جغرافیایی خود و مستقل بود. روابط تجاری، استقلال سیاسی آنها را به خطر نمی‌انداخت اما پس از استعمار، اقتصادشان در راستای نیازهای غرب تغییر کرد.
 - ۳- جهانی شدن؛ تغییر عوامل پیدایش دولت - ملت‌ها در تاریخ معاصر و تغییر نقش کشورها و دولت‌ها در نظام جهانی
- ۴- اعتقادات مختلف در مورد جهانی شدن
- ۱- جهانی شدن اعتنایی به مرزهای ملی ندارد و نظم نوینی می‌آفریند که جریان‌های تجارت و تولید بین‌المللی آن را پیش‌بینی می‌کردند.
 - ۲- ابعاد اقتصادی و سیاسی جهانی شدن به گونه‌ای نیست که انسجام مطلوب جهانی فراهم کند، بلکه چالش‌ها و تضادهایی ایجاد می‌کند.

۵- کدام عبارت در ارتباط با تحولات فرهنگی نظام جهانی، نادرست است؟ (کنکور سراسری - ۹۲)

الف) جهان غرب از طریق رسانه، در وسیع‌ترین شکل فرهنگ عمومی جوامع غیرغربی را مدیریت می‌کند و تربیت نخبگان کشورهای غربی بیشتر با تثبیت مرجعیت علمی غرب انجام می‌شود.

ب) تجمع قدرت رسانه در دست صاحبان ثروت و کانون‌های صهیونیستی نه تنها هویت فرهنگی جوامع غیرغربی را متزلزل می‌گرداند، بلکه به گونه‌ای آشکار ارزش‌های دموکراتیک جهان غرب را به سخره می‌گیرد.

ج) جوامع غربی بخشی از علوم طبیعی را که مورد نیاز برای خدمت‌رسانی به کالاهای غربی است به کشورهای در حال توسعه آموزش می‌دهند ولی از آموزش دانش‌هایی که برای آنها نقش راهبردی دارد خودداری می‌کنند.

د) ترویج علوم انسانی غربی در کشورهای غیرغربی، عمیق‌ترین نقش را در توزیع جهانی فرهنگ غرب ایفا می‌کند. زیرا این علوم موجب می‌شوند تا فرهنگ‌های معنوی، هویت خود را از نگاه فرهنگ غربی بازخوانی کنند.

۶- سیر به دست گرفتن مدیریت انتقال فرهنگی غرب در چارچوب اهداف اقتصادی و سیاسی کدام است؟ (کنکور سراسری - ۹۶)

الف) در موضع ضعف قرار گرفتن جوامع غیرغربی از نظر اقتصادی و سیاسی → برخورد استعماری غرب با دیگر جوامع → از خود بیگانگی فرهنگی → فراگیری عناصر فرهنگی دیگر به گونه‌ای تقلیدی

ب) برخورد استعماری غربی با دیگر جوامع → در موضع ضعف قرار گرفتن جوامع غیرغربی از نظر اقتصادی و سیاسی → ایجاد خودباختگی فرهنگی → فراگیری عناصر فرهنگ دیگری به گونه‌ای تقلیدی

ج) وقوع تغییرات هویتی در خارج از مرزهای مقبول فرهنگی → دگرگونی و تحول هویت فرهنگی → از خودبیگانگی فرهنگی → از دست دادن مدیریت خود در گزینش عناصر فرهنگ غربی

د) فروپاشی مرزهای جغرافیایی و سیاسی → آسیب‌پذیری کشورهای غیرغربی از امپراتوری فرهنگی → رویارویی با فرهنگ دیگر بر اساس مسائل درون فرهنگی → از دست دادن حالت فعال در گزینش عناصر فرهنگی به واسطه تزلزل فرهنگی

ج) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. (۱/۵)

- ۷- کشورهای استعمارگر در مرتبه اول، ساختار کشورهای استعمارزده را دگرگون کردند.
 - ۸- شدن اقتصاد کشورهای استعمارزده، قدرت چانه‌زنی در اقتصاد جهانی را از آنان می‌گیرد.
 - ۹- موقعیت برتر کشورهای غربی و در رأس آنها آمریکا، در عرصه تولید و پخش رسانه، سبب شده است تا ناظران بسیاری از نیز سخن گویند.
- د) به سؤال‌های زیر پاسخ دهید.
- ۱۰- وابستگی اقتصادی کشورهای استعمارزده به قدرت‌های استعمارگر، چه تأثیری در مبادلات تجاری و جریان ثروت دارد؟ (۱)
 - ۱۱- چگونه وابستگی کشورهای استعمارزده، امکان عبور از مرحله استعمار به استعمار نو را پدید می‌آورد؟ (۱)
 - ۱۲- سه ویژگی هویت دولت - ملت‌های جدید را نام ببرید. (۱/۵)
 - ۱۳- تحولات نظام جهانی چه تأثیری بر نخبگان جوامع غیرغربی گذاشته است؟ (۱/۵)

پاسخ ارزشیابی مستمر

- ۱ درست (۰/۲۵) ۲ درست (۰/۲۵) ۳ نادرست (۰/۲۵) ۴ گزینه «ب» (۰/۲۵) ۵ گزینه «الف» (۰/۲۵)
- ۶ گزینه «ب» (۰/۲۵) ۷ اقتصادی (۰/۵) ۸ تک محصولی (۰/۵) ۹ امپراتوری رسانه‌ای (۰/۵) ۱۰ موجب می‌شود
- ۱۱ کشورهای غربی بعد از آنکه با مقاومت‌های سیاسی و نهضت‌های آزادی‌بخش (۰/۲۵) کشورهای استعمارزده مواجه می‌شوند، استقلال سیاسی و اقتصادی کشورهای استعمارزده را به رسمیت می‌شناسند (۰/۲۵) اما اقتصاد وابسته کشورهای استعمارزده (۰/۲۵) دولت‌های مستقل این کشورها را ناگزیر از اقرار گرفتن در چرخه نامتعادل جهانی توزیع ثروت می‌کند. (۰/۲۵)
- ۱۲ سکولار (۰/۵) - ناسیونالیستی (۰/۵) - قوم‌گرایانه (۰/۵) ۱۳ جوامع غربی تربیت نخبگان سایر جوامع (۰/۵) را با تثبیت مرجعیت علمی غرب (۰/۵) و توزیع هدفمند علوم طبیعی و انسانی (۰/۵) انجام می‌دهد.

دانش آموزان عزیز برای مطالعه آزمون پایانی دی‌ماه به انجمن کتاب، قسمت آزمون پایانی مراجعه کنید.

فصل ۳ چالش‌های جهانی

درس ۹ جهان دوقطبی

۱- فرهنگ جدید غرب، برای حل چالش‌های گذشته، مسیری بیمود که پاسخگوی نیازهای مادی و معنوی آدمیان نبود، بنابراین با مشکلات و چالش‌های بنیادین جدید مواجه شد.

- ۲- چالش‌های جدید غرب
- چالش فقر و غنا
 - شکل‌گیری بلوک شرق و غرب

- ۳- صورت‌های متفاوت چالش‌های غرب
- اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی
 - منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای
 - درون فرهنگی و بین فرهنگی
 - خرد و کلان
 - معنوی و دینی
 - معرفتی و علمی
 - ذاتی (پدید آمدن در اثر عقاید و ارزش‌های درونی جهان اجتماعی) و عارضی (ایجاد شدن در اثر عوامل خارجی)
 - ...

۴- علل ایجاد چالش‌های جدید غرب و راه‌حلی که غرب برای آنها یافته به شرح زیر است:

چالش‌های جدید	علل ایجاد چالش‌ها	راه حل غرب
رویکرد فردی و اقتصادی لیبرالیسم متقدم (لیبرالیسم قرن‌های ۱۸ و ۱۹)	درهم ریختن نظام ارباب - رعیت و ارزش‌های آن	- استفاده از نظریات اندیشمندان اروپایی مانند مارکس که به نقد لیبرالیسم اقتصادی پرداخت.
رهایی کشاورزان از بردگی و اجازه به مهاجرت آنها	برداشتن موانع ارزشی و هنجاری پیشین	- نیاز به یک حرکت انقلابی برای رفع چالش‌های سرمایه‌داری
تبدیل کشاورزان به کارگران صنایع	آزادی سرمایه‌داران در استثمار بردگان جدید	- از بین بردن مالکیت خصوصی و ایجاد مدل سوسیالیستی و کمونیستی
مخالفت با هر نوع دخالت دولت و کمک به مستمندان (نمونه: بدی وضع نوانخانه‌ها)	تأکید بر شعار آزادی اقتصادی و نادیده گرفتن عدالت	- تأکید بر عدالت اجتماعی
ایجاد دو گروه	۱- طرفداران نظریات لیبرالیستی (جریان راست)	
بعد از انقلاب فرانسه	۲- احزاب سوسیالیستی و کمونیستی (جریان چپ)	
در نتیجه		
تشکیل دو بلوک در جهان	۱- بلوک غرب: آمریکا و اروپای غربی	- فروپاشی بلوک شرق در ۱۹۹۱
	۲- بلوک شرق: شوروی، چین و اروپای شرقی	
بلوک غرب طرفداران لیبرالیسم متقدم و بلوک شرق منتقدان آن بودند.		
- تأکید بلوک شرق بر عدالت اجتماعی و توزیع مناسب ثروت		

جامعه‌شناسی فصل ۱۰

چالش فقر و غنا

شکل‌گیری بلوک شرق و غرب (۱۹۹۱-۱۹۴۷)

۵- آمریکا در کانون بلوک غرب و شوروی در کانون بلوک شرق قرار داشت.

۶- صورت‌های چالش بلوک شرق و غرب

جهانی (نه منطقه‌ای): این دو بلوک با دو اقتصاد و سیاست جداگانه، جهان را به دو قطب اصلی تقسیم کرده بودند.
درون فرهنگی (نه بین فرهنگ‌های مختلف): هر دو بلوک با وجود تمایز سیاسی، اقتصادی و جغرافیایی، به فرهنگ غرب با رویکرد سکولار مربوط بودند.

۷- نظر اندیشمندان اروپایی لیبرالیستی

- دیکنز (در زمان الیور توئیست): به سخره گرفتن نوانخانه‌ها و فیلسوفان مدافع آنها پرداخت.
- مالتوس (جمعیت‌شناس انگلیسی): در دنیای از قبل تملک شده، فردی که به دنیا می‌آید یا باید قدرت خود را از والدینش دریافت کند یا کاری ارائه دهد که جامعه، خواهان آن است وگرنه طبیعت او را حذف می‌کند. (نفی حق حیات افرادی که در فقر متولد شده‌اند).
- ریکاردو (اقتصاددان کلاسیک): اگر حکومتگران بگذارند سرمایه، پرسود باشد و کالاها قیمت مناسب داشته باشند و استعداد و تلاش افراد، پاداش خود و حماقت آنان، مجازات طبیعی خود را ببینند، کشور به بهترین وجه پیشرفت می‌کند. (مخالف حتی افزایش دستمزد و رفاه کارگران و افزایش نسل آنها)

سؤال متن

۷۷

به نظر شما چالش فقر و غنا، نمونه کدام یک از صورت‌های نام‌برده است؟ اقتصادی، فرامنطقه‌ای، کلان، درون فرهنگی، ذاتی

سؤال متن

۷۸

آیا می‌دانید اولین چالشی که در جوامع صنعتی پدید آمد، چه بود و چگونه پدید آمد؟ چالش فقر و غنا، با عقاید و ارزش‌های درون جهان اجتماعی غرب و بیدایش سرمایه‌داری

مطالعه کنید

۸۰

اندیشمندان علوم اجتماعی و سیاسی در نقد لیبرالیسم متقدم، از دو مفهوم آزادی مثبت و منفی سخن گفته‌اند. نظرات آریایا برلین در مورد این دو مفهوم را مطالعه کنید و نتیجه را به کلاس ارائه نمایید.

۱- آزادی مثبت ← آزادی از قید و بندها
۲- آزادی منفی ← آزادی برای اهداف
مورد دوم انسان را اسیر کرده است. اسلام آزادی اول را مورد قبول دانسته است.

سؤال متن

۸۱

آیا می‌دانید تقسیم سیاسی جهان به بلوک شرق و غرب در زمره کدام یک از این صورت‌ها بود و چگونه به وجود آمد؟ اقتصادی، سیاسی اجتماعی، فرامنطقه‌ای، مقطعی، کلان، درون فرهنگی، ذاتی
به دلیل رشد اندیشه‌هایی که لیبرالیسم اقتصادی را نقد می‌کردند، به وجود آمد.

گفت‌وگو کنید

۸۲

در دوران تقسیم دوقطبی جهان به بلوک شرق و غرب، هر یک از کشورهای منطقه خاورمیانه به کدام یک از دو قطب تعلق داشت؟

بلوک شرق: عراق، سوریه، مصر، لیبی.
بلوک غرب: ایران، ترکیه، کشورهای عربی دیگر.

مفاهیم اساسی

۸۴

جهان دو قطبی، چالش‌های فرهنگ جدید غرب، چالش فقر و غنا، چالش بلوک شرق و غرب، لیبرالیسم متقدم، جریان راست.

چالش بلوک شرق و غرب در چالش‌های درون تمدن جهان غرب است. فرهنگ جدید غرب برای حل چالش‌های پیشین خود، مسیر درستی را طی نکرد و نتوانست پاسخگوی نیازهای مادی و معنوی نسلان باشد به همین دلیل موجب ایجاد چالش‌های جدید شد.

چالش‌های جدید فرهنگ غرب در صورت‌های مختلفی ظاهر شده‌اند و گاهی به طور هم‌زمان در چند صورت از قبیل اقتصادی، سیاسی، فرهنگی - درون فرهنگی یا برون فرهنگی - منطقه‌ای یا فرامنطقه‌ای و... متجلی می‌شوند.

دو چالش جدید فرهنگ غرب عبارت‌اند از: ۱- چالش فقر و غنا که صورتی اقتصادی فرهنگی، منطقه‌ای، کلان، درون فرهنگی و ذاتی دارد و چالش بلوک شرق و غرب که صورتی اقتصادی، اجتماعی، جهانی، کلان، درون فرهنگی و برای خود غرب ذاتی و برای سایر نقاط جهان عارضی دارد.

چالش فقر و غنا در اثر اشاعه نظریات مربوط به لیبرالیسم متقدم در قرن‌های ۱۸ و ۱۹ به وجود آمد که معتقد به یک نظام اقتصادی فردی بود که در آن افراد یا می‌بایست دارای ثروت به ارث رسیده باشند و یا کاری ارائه دهند که مورد نیاز جامعه باشد وگرنه حذف می‌شوند و معتقدند دولت نباید در امور اقتصادی دخالت یا به مستمندان کمک کند.

چالش بلوک شرق و غرب که تبدیل به یک چالش جهانی شد و جهان را به دو قطب تقسیم کرد، پس از ظهور آن نظریات مارکسیستی به وجود آمد که معتقد به دخالت دولت و از بین بردن مالکیت خصوصی بود و در مقابل نظریات لیبرالیستی قرار گرفت.

آنچه از این درس آموختیم

جهان اجتماعی غرب علاوه بر چالش‌های پیشین مسیری را می‌پیمود که این مسائل و مشکلات چالش‌های جدید را اعم از اقتصادی و اجتماعی در زمینه‌های خرد، کلان و... به وجود آورد. مهم‌ترین چالش در دنیای غرب فقر و غنا بود؛ این چالش عاملی در بوجود آمدن رویکردهای متفاوتی چون لیبرالیسم (فردی و اقتصادی) بود که برای مقابله با این رویکرد، رویکرد مارکسیستی شکل گرفت که بر عدالت اجتماعی تأکید داشت.

در غرب با به وجود آمدن این چالش‌ها صاحب‌نظرانی چون دیکنز و مالتوس و ریکاردو روی کار آمدند. تضاد میان دو رویکرد لیبرالیستی (مالکیت خصوصی) و مارکسیستی (سوسیالیستی) سبب شکل‌گیری دو بلوک شرق و غرب گردید؛ که چالشی جهانی بود به طوری که در کانون این دو قطب، امریکا در بلوک غرب و شوروی در بلوک شرق قرار داشت.

توصیه معلم

به نقش اندیشه‌های اندیشمندان هر جهان اجتماعی، فرهنگ حاکم بر آن جهان اجتماعی در ایجاد مشکلات یا راه‌حل‌های اقتصادی درون و بیرون آن جهان اجتماعی توجه داشته باشید.

ارزشیابی مستمر

- الف) درستی یا نادرستی جمله‌های زیر را مشخص کنید. (۱ نمره)
- ۱- جهان اجتماعی غرب در حل چالش‌های پیشین، توانست پاسخگوی نیازهای دنیوی و معنوی آدمیان باشد. درست نادرست
 - ۲- لیبرالیسم متقدم، رویکردی فردی و اقتصادی دارد. درست نادرست
 - ۳- نظریات لیبرالیستی بیشتر بر عدالت اجتماعی و نظریات سوسیالیستی بیشتر بر آزادی اقتصادی تأکید می‌کردند. درست نادرست
 - ۴- چالش بلوک شرق و غرب به صورت منطقه‌ای و بین فرهنگی بود. درست نادرست
 - ۵- کدام مورد از ویژگی‌های نظریات مارکس محسوب نمی‌شود؟ (کنکور سراسری - ۹۲)
 - الف) عبور از اقتصاد سرمایه‌داری - نفی مالکیت خصوصی - حل چالش در چارچوب ارزش‌ها و آرمان‌های فرهنگ غرب
 - ب) عبور از فردگرایی لیبرالیستی - اعتقاد به حرکت انقلابی علیه چالش‌های نظام سرمایه‌داری - نقد لیبرالیسم اقتصادی
 - ج) اعتقاد به عدالت اجتماعی و توزیع مناسب ثروت - شکل‌گیری طبقه جدیدی بر مدار قدرت - عبور از اقتصاد سرمایه‌داری
 - د) اعتقاد به حرکت انقلابی علیه چالش‌های نظام سرمایه‌داری - عبور از فردگرایی لیبرالیستی - عدم عبور از بنیان‌های نظری فرهنگ غرب

۶- هر یک از چالش‌های «فقرو غنا» و «بلوک شرق و غرب» به ترتیب براساس کدام اندیشه‌های غرب ایجاد شد؟
 الف) لیبرالیسم متقدم - لیبرالیسم فردی و اقتصادی (ب) سوسیالیستی - لیبرالیسم فردی و اقتصادی
 ج) سوسیالیستی - لیبرالیسم متقدم
 د) لیبرالیسم متقدم - سوسیالیستی

۷- کدام یک از گزینه‌های زیر به ترتیب این موارد را شامل می‌شود؟
 «پایان چالش شرق و غرب»، «کانون بلوک غرب»، «صورت چالش فقرو غنا»
 الف) نظریات مارکس - آمریکا - عارضی فرهنگ‌های دیگر به جز غرب
 ب) فروپاشی بلوک شرق - آمریکا - ذاتی فرهنگی غرب
 ج) فروپاشی بلوک شرق - شوروی - عارضی فرهنگ‌های دیگر به جز غرب
 د) نظریات مارکس - شوروی - ذاتی فرهنگ غرب

۸- «نفی حق حیات افرادی که در فقر متولد شده‌اند» و «به سخره گرفتن نوانخانه‌ها» به ترتیب مربوط به کدام اندیشمندان غرب بود؟
 الف) دیکنز - ریکاردو (ب) مالتوس - ریکاردو (ج) مالتوس - دیکنز (د) ریکاردو - دیکنز

ج) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. (۲)

۹- بودن چالش به معنای آن است که در اثر عوامل خارجی ایجاد شده است.
 ۱۰- بعد از انقلاب فرانسه، طرفداران نظریات جریان راست را تشکیل دادند.

۱۱- بلوک متقدمان لیبرالیسم متقدم بودند.
 ۱۲- هر دو بلوک شرق و غرب به فرهنگ غرب با رویکرد مربوط بودند.

د) به سؤال‌های زیر پاسخ دهید.

۱۳- چگونه چالش جدید فقرو غنا با توجه به فرهنگ غرب ایجاد شد؟ (۴ مورد) (۲)

۱۴- نظر «ریکاردو» برای اینکه کشور به طور طبیعی پیشرفت کند، چه بود؟ (۱)

۱۵- هر یک از چالش‌های جدید غرب، از کدام فرهنگ تأثیر گرفت و چه محدوده‌ای را شامل می‌شد؟ (۱)

پاسخ ارزشیابی مستمر

۱ نادرست (۰/۲۵) ۲ درست (۰/۲۵) ۳ نادرست (۰/۲۵) ۴ نادرست (۰/۲۵) ۵ گزینه «ج» (۰/۲۵)
 ۶ گزینه «د» (۰/۲۵) ۷ گزینه «ب» (۰/۲۵) ۸ گزینه «ج» (۰/۲۵) ۹ عارضی (۰/۵) ۱۰ لیبرالیستی (۰/۵) ۱۱ شرق (۰/۵)
 ۱۲ سکولار (۰/۵) ۱۳ در قرن‌های ۱۸ و ۱۹ رویکرد فردی و اقتصادی لیبرالیسم متقدم در غرب شکل گرفت (۰/۵) که پیامدهایی داشت از جمله در هم ریختن نظام ارباب - رعیتی و ارزش‌های آن (۰/۵)، رهایی کشاورزان از بردگی و مهاجرت آنها (۰/۵)، تبدیل کشاورزان به کارگران صنایع (۰/۵). (آزادی سرمایه‌داران در استثمار بردگان جدید، مخالفت با هر نوع دخالت دولت در امور اقتصادی، تأکید بر شعار آزادی اقتصادی) (ذکر ۴ مورد کافی است). ۱۴ او معتقد بود اگر حکومتگران بگذارند سرمایه، پرسودترین راه خود را دنبال کند (۰/۲۵) و کالاها قیمت مناسب خود را داشته باشند (۰/۲۵) استعداد و تلاش به پاداش طبیعی خود برسد (۰/۲۵) و حماقت مجازات طبیعی خود را ببیند (۰/۲۵) پیشرفت کشور به بهترین وجه تأمین خواهد شد. ۱۵ هر دو چالش از فرهنگ غرب تأثیر گرفته (۰/۲۵) محدوده هر دو چالش ابتدا از جوامع غرب آغاز شد (۰/۵) ولی به تدریج همه جهان را فراگرفت. (۰/۲۵)

ت جهانی

۱- دو نوع جامعه از نظر قرآن کریم

- (۱) جامعه‌ای که همه بشر را بر مدار آرمانی حقیقی و اصيل جمع می‌کند. (بنابراین از هر نوع جنگ بر سر خون، نژاد و... جلوگیری می‌کند.)
- (۲) جامعه‌ای که به گروه‌های پراکنده تجزیه می‌شود و امکانات و ظرفیت‌ها در آن پراکنده و نابود می‌شوند. (بنابراین جنگ محصول این نوع جامعه است.)

۲- جنگ‌های جهانی

- (۱) کنت معتقد بود در گذشته، جنگ‌ها بر سر افزایش ثروت بود ولی با رشد علوم تجربی و صنعت، ثروت از راه غلبه بر طبیعت بدست می‌آید و نیازی به جنگ نیست بنابراین پس از انقلاب صنعتی، جنگ از بین می‌رود و اگر در غرب جنگی صورت گیرد عریس و تخمیلی است نه ذاتی. (از درون فرهنگ غرب)
- (۲) وقوع دو جنگ جهانی بزرگ و دوران جنگ سرد که همگی از درون فرهنگ غرب برخاسته بود. نظریه کنت را رد کرد.

۳- جنگ‌های جهانی

- (الف) جنگ اول (۱۹۱۸-۱۹۱۴ م): کاربرد سلاح‌های شیمیایی برای نخستین بار، میلیون‌ها کشته و خسارات فراوان
- (ب) جنگ دوم (۱۹۴۵-۱۹۳۹ م): کاربرد بمب اتم برای نخستین بار، میلیون‌ها کشته و خسارات فراوان
- (ج) جنگ سرد (۱۹۹۱-۱۹۴۵ م): بلوک شرق و غرب، جهان را به مناطق نفوذ خود تقسیم کردند. جنگ بین مناطق پیرامونی دو بلوک ادامه یافت، اقتصاد کشورهای صنعتی وابسته به تسلیحات نظامی رونق گرفت.

۴- مهم‌ترین عوامل وقوع جنگ‌های اول و دوم: رقابت کشورهای اروپایی بر سر مناطق استعماری بود، زیرا سرمایه و صنعت به بازارهای مصرف و نیروی کار ارزان نیاز داشت.

۵- ویژگی‌های دو جنگ اول و دوم جهانی

- یا درگیری کشورهای اروپایی آغاز شد.
- منشأ دینی و یا حتی ظاهر دینی و مذهبی نداشت.
- طرفین در قالب اندیشه‌های ناسیونالیستی، لیبرالیستی و سوسیالیستی رفتار خود را توجیه می‌کردند.
- ریشه در فرهنگ غرب داشت.
- به اروپا و غرب محدود نشد بلکه همه جهان را درگیر خود ساخت.
- پس از جنگ دوم هم صلحی پایدار، برقرار نشد و جنگ سرد آغاز شد.

۶- پس از فروپاشی بلوک شرق، نظریه پردازان غربی جنگ را از کشورهای غربی به تاسی و کشورهای تحت سلطه غرب منتقل کردند. مانند هانتینگتون در نظریه جنگ تمدن‌ها که راجع به درگیری‌های جهان معاصر است.

۷- ویژگی‌های نظریه جنگ تمدن‌ها (هانتینگتون)

- جهان را به حوزه‌های تمدنی متفاوت تقسیم می‌کند.
- منشأ درگیری‌های آینده را چالش میان حوزه‌های تمدنی می‌پندارد.
- عامل فرهنگی، به خصوص فرهنگ اسلامی را منشأ درگیری‌های جهان و بزرگ‌ترین تهدید برای غرب می‌داند.
- عملیات نظامی قدرت‌های غربی در مقابله با مقاومت کشورهای غیرغربی را توجیه می‌کند.

۳- مفاهیم شمال و جنوب

- (۱) بنابراین چالش‌های فرهنگ غرب به کل جهان سرایت کرد. از جمله چالش فقر و غنا تبدیل شد به چالش بین کشورهای فقیر و غنی.
- (۲) از چالش بین کشورهای فقیر و غنی، با مفاهیم و اصطلاحات سیاسی متفاوتی یاد می‌شود.

- ۳) مفاهیم مربوط به چالش کشورهای فقیر و غنی
- تقابل شمال (کشورهای صنعتی و ثروتمند) و جنوب (کشورهای فقیر)
 - جهان اول (سرمایه‌داری غرب) و دوم (کانون بلوک شرق) و سوم (خارج از دو بلوک ولی تحت نفوذ آنها)
 - توسعه یافته (صنعتی و ثروتمند) و توسعه نیافته یا در حال توسعه (عقب مانده)
 - مرکز (ثروتمند و صنعتی) و پیرامون (فقیر)
 - استعمارگر (دارای قدرت اقتصادی و فرهنگی) و استعمارزده (دارای فقر اقتصادی و خودبستگی فرهنگی و الگوپذیری مقلدانه)
- ۴) اصطلاح شمال و جنوب به این دلیل است که اغلب کشورهای صنعتی و ثروتمند در نیمکره شمالی زمین قرار دارند و اغلب کشورهای فقیر در نیمکره جنوبی مستقرند.
- ۵) اصطلاح توسعه یافته و توسعه نیافته به این نکته اشاره دارد که کشورهای توسعه یافته، الگوی کشورهای دیگرند و سایر کشورها باید مسیر کشورهای توسعه یافته را ادامه دهند.
- ۶) اصطلاح مرکز و پیرامون را کسانی به کار می‌برند که معتقدند کشورهای پیرامونی به سبب نوع عملکرد کشورهای مرکزی، در موقعیت ضعف و فقر قرار می‌گیرند. بنابراین جوامع غربی با سرمایه‌گذاری‌های مشترک و معاهدات بین‌المللی، ثروت را از کشورهای پیرامون به مرکز منتقل و رفاه عمومی را برای کارگران خود تأمین می‌کنند.
- ۷) اصطلاح استعمارگر و استعمارزده را کسانی به کار می‌برند که در نزاع کشورهای فقیر و غنی به جز ابعاد اقتصادی، به ابعاد فرهنگی هم توجه دارند.
- ۸) تقابل شمال و جنوب تقابلی جهانی است و در صورتی که فعال شود، بسیاری از چالش‌های درونی کشورهای غربی، دیگر بار فعال خواهند شد.

سؤال متن

۸۵

شما برای هر یک از این دو نوع جامعه، چه نامی انتخاب می‌کنید؟ جامعه اول؛ جامعه واحد یا جامعه حق، جامعه دوم؛ پراکنده یا باطل

سؤال متن

۸۵

آیا می‌دانید علل و پیامدهای جنگ‌های جهانی اول و دوم چه بود؟ از تقابل کشورهای شمال و جنوب جهان چه می‌دانید؟ مهم‌ترین عامل وقوع دو جنگ، رقابت کشورهای اروپایی بر سر مناطق استعماری بود؛ زیرا به بازار مصرف و نیروی کار ارزان نیاز داشتند. از تقابل بین کشورهای ثروتمند و صنعتی که اغلب در نیمکره شمالی زمین واقع‌اند و کشورهای ضعیف و فقیر که اغلب در نیمکره جنوبی هستند، به تقابل شمال و جنوب یاد می‌شود.

سؤال متن

۸۶

در مورد جنگ‌های جهانی اول و دوم چه می‌دانید؟ جنگ جهانی اول در سال‌های (۱۹۱۸-۱۹۱۴ م) و جنگ جهانی دوم در سال‌های (۱۹۳۹-۱۹۴۵ م) اتفاق افتاد. این دو جنگ، بزرگ‌ترین جنگ‌های تاریخ بشریت‌اند. کشته‌های این دو جنگ را تا صد میلیون نفر بیان کرده‌اند. در جنگ جهانی اول، برای نخستین بار از سلاح‌های شیمیایی و در جنگ جهانی دوم، برای اولین بار از بمب اتم استفاده شد.

این جنگ‌ها چگونه به وجود آمدند؟ با درگیری کشورهای اروپایی آغاز شدند. هیچ یک از این دو جنگ، منشأ دینی نداشته و در قالب اندیشه‌های ناسیونالیستی، لیبرالیستی و سوسیالیستی، رفتار خود را توجیه می‌کردند. بنابراین این دو جنگ ریشه در فرهنگ غرب داشت. جنگ سرد در چه دوره‌ای اتفاق افتاد؟ جنگ سرد در سال‌های (۱۹۹۱-۱۹۴۵ م) اتفاق افتاد.

گفت‌وگو کنید

۸۹

- شما وضعیت نظام جهانی موجود را از نظر استقرار صلحی پایدار، چگونه توصیف و ارزیابی می‌کنید؟ آیا عملکرد سازمان ملل و شورای امنیت در این راستا کارساز بوده است؟ دلایل خود را ذکر کنید.

امروزه شاهد جنگ‌ها و درگیری‌های منطقه‌ای و تنش بین بسیاری از کشورها از سویی و درگیری‌های داخلی در برخی جوامع از سوی دیگر هستیم؛ به خصوص در مناطق حساس مانند خاورمیانه.

با اینکه اعضای سازمان ملل متحد، سند راهبردی برای پیشبرد صلح پایدار امضا کرده‌اند و این امر مهم نیازمند همکاری بین‌المللی همه جوامع است، اما برخی جوامع قوانین آن را نادیده می‌گیرند و سازمان ملل عملاً نتوانسته اقدام عملی در مقابل آنان انجام دهد؛ مانند حمله عربستان به یمن.

۸۵

یازدهم آشنایی دوره دوم متوسطه

۷۸۶

درباره پیامدهای اقتصادی جنگ جهانی اول و پیامدهای سیاسی جنگ جهانی دوم در ایران گفت و گو کنید.

در جنگ جهانی اول علاوه بر کشته شدن میلیون‌ها انسان بی‌گناه، خسارات فراوانی حتی به کشورهایی که طرف جنگ نبودند وارد شد؛ مثلاً ایران با وجود اعلام بی‌طرفی، از سوی کشورهای غربی درگیر جنگ، دچار قحطی و گرسنگی شد.

جنگ جهانی دوم نیز علاوه بر اینکه موجب تغییرات زیادی در نظام سیاسی کشورهای درگیر شد، در نظام سیاسی کشورهای بی‌طرف هم تغییراتی را ایجاد کرد؛ از جمله در ایران: ۱- موجب تغییر نظام سیاسی شد و حکومت پهلوی اول به پهلوی دوم منتقل شد. (رضاخان برکنار شد و محمدرضا شاه جایگزین او شد.) ۲- قدرت تأثیرگذار در سیاست ایران که تا آن زمان انگلیس بود، جای خود را به آمریکا داد.

سؤال متن

برخی مفاهیم طبیعی و جغرافیایی مانند «شمال و جنوب» معنای سیاسی، اجتماعی و فرهنگی پیدا می‌کنند. تقابل شمال و جنوب به تقابل کدام کشورها اشاره دارد؟ از تقابل کشورهای فقیر و غنی به تقابل شمال و جنوب یاد می‌کنند. عقاب‌مانده، مرکز و پیرامون، استعمارگر و استعمارزده.

گفت و گو کنید

به نظر شما چه رابطه‌ای میان چالش فقر و غنا در کشورهای اروپایی با چالش‌های زیر وجود دارد؟

- شکل‌گیری بلوک شرق و غرب در جهان: اندیشمندان غرب برای حل چالش فقر و غنا نظریاتی دادند که نه تنها منجر به حل این چالش نشد، بلکه چالش جدیدی میان بلوک شرق و غرب به وجود آورد؛ مثلاً نظریات مارکس موجب شد عملاً جهان به دو قطب شرق و غرب تقسیم شود.

- ایجاد تقابل شمال و جنوب در جهان: با تداوم چالش فقر و غنا در جوامع سرمایه‌داری، سرمایه‌داران این جوامع برای اینکه فشار را از کارگران داخلی خود برداشته و در این جوامع رفاه نسبی برقرار کنند، با ابزارهایی ثروت را از جوامع دیگر به غرب وارد و بحران اقتصادی را از غرب به سایر کشورها منتقل کردند و در نتیجه جهان به دو بخش کشورهای ثروتمند و صنعتی که عموماً در نیمکره شمالی بودند و کشورهای ضعیف و فقیر که عموماً در نیمکره جنوبی بودند تقسیم شد و تقابل شمال و جنوب به وجود آمد.

مفاهیم اساسی

کشورهای شمال و جنوب: جنگ، افزایش ثروت، انقلاب صنعتی، جنگ جهانی اول و دوم، جنگ سرد، سرمایه، صنعت، بازار مصرف، نیروی کار ارزان، جنگ تمدن‌ها، تقابل شمال و جنوب، جهان اول و دوم و سوم، جوامع توسعه‌یافته و توسعه‌نیافته، مرکز و پیرامون، استعمارگر و استعمارزده و ...

خلاصه کنید

- اصطلاح استعمارگر و استعمارزده را کسانی به کار می‌برند که به ابعاد فرهنگی چالش و نزاع میان کشورهای غنی و فقیر توجه دارند.

- جنگ، محصول جوامعی است که در آن انسان‌ها به گروه‌های پراکنده تجزیه می‌شوند.

- کنت، جامعه‌شناس فرانسوی؛ معتقد بود در گذشته جنگ‌ها برای به دست آوردن غنائم و بر سر افزایش ثروت بود ولی با رشد علوم تجربی و صنعت، جنگ در کشورهایی که انقلاب صنعتی در آنها به وقوع پیوسته ایجاد نمی‌شود، زیرا این کشورها از طریق تسلط بر طبیعت به ثروت دست می‌یابند و دلیلی بر جنگ وجود ندارد مگر اینکه نیرویی خارجی این جنگ را به جوامع صنعتی (غرب) تحمیل کند.

- وقوع دو جنگ جهانی اول و دوم و دوران جنگ سرد با میلیون‌ها کشته و خسارت، نظریه کنت را رد کرد، زیرا تمام این جنگ‌ها اولاً از درون فرهنگ غرب برخاسته بود ثانیاً به علت اینکه رشد صنعت نیاز به بازار مصرف و نیروی کار ارزان داشت، جنگ بین کشورهای اروپایی بر سر مناطق استعماری درگرفت.

- جنگ‌های جهانی با درگیری کشورهای اروپایی و در قالب اندیشه‌های ناسیونالیستی، لیبرالیستی و سوسیالیستی آغاز شد ولی به اروپا محدود نشد و همه جهان را درگیر خود ساخت.

پس از پایان جنگ دوم، جنگ سرد بین بلوک شرق و غرب آغاز شد و تا فروپاشی بلوک شرق ادامه یافت.

کشورهای تحت سلطه غرب منتقل کردند و فرهنگ آنان را تهدیدی برای غرب دانستند.
 - به تدریج چالش فقر و غنا در غرب به نقاط دیگر جهان منتقل و تبدیل به چالش بین کشورهای ضعیف و غنی شد.
 - از چالش بین کشورهای فقیر و قدرتمند با اسامی مختلفی یاد می‌شود: از جمله تقابل شمال جنوب، جهان اول و دوم و سوم، مرکز و پیرامون، استعمارگر و استعمارزده.

آنچه از این درس آموختیم

جامعه بشری شاهد وقوع دو جنگ بزرگ جهانی در نیمه اول قرن بیستم بوده است که در جنگ جهانی اول برای نخستین بار سلاح‌های شیمیایی و در جنگ جهانی دوم، برای اولین بار از بمب اتم استفاده شد. شواهد نشان می‌دهد که مهم‌ترین عامل وقوع این جنگ‌ها، رقابت کشورهای اروپایی بر سر مناطق استعماری بود. این دو جنگ با اینکه ریشه در فرهنگ غرب داشتند، نه تنها کشورهای اروپایی و غربی بلکه همه جهان را درگیر خود ساخت.
 بعد از این دو جنگ، مفاهیم شمال و جنوب به‌کار برده شد که بیانگر تقابل کشورهای فقیر و غنی است و شامل اصطلاحات سیاسی چون مرکز و پیرامون، استعمارگر و استعمارزده و... می‌باشد.
 علاوه بر این دو جنگ، از جنگ سرد باید یاد شود که براساس آن، بلوک شرق و غرب هر یک بخشی از جهان را زیر نفوذ خود درآوردند. جنگ سرد میان این دو بلوک، به اقتصاد کشورهای صنعتی که وابسته به تسلیحات نظامی بود رونق بخشید.

توصیه معلم

بهرتر است اولاً به نقش اندیشه‌های اندیشمندان در ایجاد تحولات جهانی توجه داشته باشید مثلاً ایجاد یا حل بحران‌ها دوماً توجه داشته باشید با وجود اینکه اغلب بحران‌ها از غرب آغاز شده، از نقش جوامع غیرغربی در پدیده‌های این بحران‌ها نباید چشم‌پوشی شود.

ارزشیابی مستمر

الف) درستی یا نادرستی جمله‌های زیر را مشخص کنید. (۱ نمره)

۱- جنگ محصول جامعه‌ای است که همه بشر را براساس آرمانی حقیقی و اصیل جمع می‌کند.

۲- کنت معتقد بود پس از انقلاب صنعتی جنگی از درون فرهنگ غرب صورت نمی‌گیرد. درست نادرست

۳- چالش‌های فرهنگ غرب به کل جهان سرایت کرده است. درست نادرست

۴- در دوران جنگ سرد، جنگ بین مناطق پیرامونی دو بلوک ادامه یافت. درست نادرست

ب) گزینه درست را با علامت ✓ مشخص کنید. (۱)

۵- در ارتباط با نظریه پردازی درباره چالش فقر و غنا و چالش‌های نظام اجتماعی غرب، کدام مورد نادرست است؟ (کنکور سراسری - ۹۳)

الف) هانتینگتون با ارائه نظریه جنگ تمدن‌ها، عملیات نظامی قدرت‌های غربی در قبال مقاومت‌های کشورهای غیرغربی را توجیه می‌کرد.

ب) نظام اجتماعی مورد نظر مارکس از فردگرایی لیبرالیستی و اقتصاد سرمایه‌داری عبور می‌کرد و رویکرد نظری وی رویکردی سکولار بود.

ج) آگوست کنت معتقد بود فاتحان در گذشته تاریخ با غنایم جنگی بر ثروت خود می‌افزودند ولی با رشد علم تجربی و صنعت، ثروت از طریق غلبه بر طبیعت به‌دست می‌آید.

د) مارکس با قصد عبور از بنیان‌های نظری فرهنگ غرب، به نقد لیبرالیسم اقتصادی پرداخت و برای مقابله با چالش‌های نظام سرمایه‌داری، راه‌حل انقلابی پیشنهاد کرد.

- ۶- به ترتیب «مارکس و مالتوس» و «کنت و هانتینگتون» در چه زمینه‌ای با یکدیگر اختلاف نظر داشتند و از دیدگاه الف) فقر و غنا - جنگ تمدن‌ها - لیبرال دموکراسی ب) دیدگاه سیاسی - تعیین موضوع جامعه‌شناسی - جمهوری ج) دیدگاه اقتصادی - وقوع جنگ در جوامع غربی - دموکراسی د) توزیع ثروت - تحمیلی بودن جنگ در جوامع غربی - لیبرالیسم ۷- دو جنگ اول و دوم از چه فرهنگی برخاسته و در قالب چه اندیشه‌هایی خود را توجیه می‌کرد؟ الف) غرب - ناسیونالیستی، لیبرالیستی و سوسیالیستی ب) معنوی - ناسیونالیستی و اساطیری و سوسیالیستی ج) سکولار - معنوی و اساطیری د) غرب - اساطیری و معنوی و سوسیالیستی ۸- در کدام دو اصطلاح به ترتیب «کشورهای پیشرفته باید الگوی سایر کشورها باشند» و رو به ابعاد اقتصادی و فرهنگی باید توجه شود؟ الف) توسعه‌یافته و توسعه‌نیافته - مرکز و پیرامون ب) مرکز و پیرامون - شمال و جنوب ج) شمال و جنوب - استعمارگر و استعمارزده د) توسعه‌یافته و توسعه‌نیافته - استعمارگر و استعمارزده ۹- جاهای خالی را با کلمه‌های مناسب پر کنید. (۲)
- ۹- در دوران ، بلوک شرق و غرب جهان را به مناطق زیر نفوذ خود تقسیم کردند.
۱۰- پس از فروپاشی بلوک شرق، نظریه پردازان غربی جنگ را به کشورهای منتقل کردند.
۱۱- نظریه «جنگ تمدن‌ها» توسط راجع به درگیری‌های جهان معاصر است.
۱۲- منظور از شمال در تقابل شمال - جنوب، کشورهای است.
- ۱۳- مهم‌ترین عوامل وقوع جنگ‌های اول و دوم جهانی چیست؟ توضیح دهید. (۱)
۱۴- سه ویژگی وقوع جنگ‌های جهانی اول و دوم را بنویسید. (۱/۵)
۱۵- هانتینگتون بزرگ‌ترین تهدید برای غرب را چه می‌داند؟ (۵/۵)
۱۶- اصطلاح مرکز و پیرامون را چه کسانی برای کشورهای فقیر و غنی به‌کار بردند؟ توضیح دهید. (۱)

پاسخ ارزشیابی مستمر

- ۱ نادرست (۵/۲۵) ۲ درست (۵/۲۵) ۳ درست (۵/۲۵) ۴ درست (۵/۲۵) ۵ گزینه «د» (۵/۲۵) ۶ گزینه «ج» (۵/۲۵) ۷ گزینه «الف» (۵/۲۵) ۸ گزینه «د» (۵/۲۵) ۹ جنگ سرد (۵/۵) ۱۰ تحت سلطه غرب (۵/۵) ۱۱ هانتینگتون (۵/۵) ۱۲ صنعتی و ثروتمند (۵/۵) ۱۳ رقابت کشورهای اروپایی بر سر مناطق استعماری (۵/۵) زیرا سرمایه و صنعت به بازارهای مصرف و نیروی کار ارزان (۵/۵) نیاز داشت. ۱۴ با درگیری کشورهای اروپایی آغاز شد (۵/۵)، منشأ دینی نداشت (۵/۵)، طرفین در قالب اندیشه‌های ناسیونالیستی، لیبرالیستی و سوسیالیستی رفتار خود را توجیه می‌کردند. (۵/۵)، ریشه در فرهنگ غرب داشت، همه جهان را در بر گرفت (ذکر ۳ مورد کافی است). ۱۵ عامل فرهنگی (۵/۲۵) به خصوص لرزه‌گام اسلامی (۵/۲۵) کسانی که معتقدند کشورهای پیرامونی به سبب نوع عملکرد کشورهای مرکزی، در موقعیت ضعف و فقر قرار دارند. (۵/۲۵) بنابراین جوامع غربی با سرمایه‌گذاری‌های مشترک (۵/۲۵) و معاهدات بین‌المللی (۵/۲۵)، ثروت را از کشورهای پیرامون به مرکز منتقل و رفاه عمومی را برای کارگران خود تأمین می‌کنند. (۵/۲۵)

درس ۱۱ بحران‌های اقتصادی و زیست‌محیطی

سازیم آموزش

۱- مفهوم بحران

- (۱) هر مجموعه منظمی را که از اجزای به هم پیوسته تشکیل یافته و اجزاء برای رسیدن به هدف مشترک با یکدیگر در ارتباطند، «نظام» می‌گویند.
 (۲) هر نظام در حالت طبیعی، تعادل دارد ولی برخی تغییرات درونی یا بیرونی می‌تواند تعادل آن را به هم بزند. اگر نظام نتواند این تغییرات را مهار کند دچار بحران می‌شود.

- ۱۳ مهم‌ترین بحران‌های نظام جهانی
- بحران اقتصادی
 - بحران زیست‌محیطی
 - بحران معرفتی علمی

۲- بحران‌های اقتصادی

- ۱۱ ویژگی‌های بحران اقتصادی
- قدرت خرید مصرف‌کنندگان به شدت کاهش می‌یابد.
 - تولیدکنندگان بازار فروش خود را از دست می‌دهند.
 - کارخانه‌ها تعطیل و کارگران بیکار می‌شوند.
- (الف) بحران ۱۸۲۰ م انگلستان
 (ب) بحران‌های فواصل دو جنگ جهانی ۱۹۳۳-۱۹۲۹ م در این بحران ۳۰ میلیون کارگر بیکار و هزاران مؤسسه ورشکست شدند.
 (ج) بحران اخیر اروپا و امریکاکه از ۲۰۰۸ م آغاز شد.
- ۱۲ مهم‌ترین بحران‌های اقتصادی سرمایه‌داری غرب
- ۱۳ شباهت بحران اقتصادی و چالش فقر و غنا: هر دو هویتی اقتصادی دارند.
 ۱۴ تفاوت بحران اقتصادی و چالش فقر و غنا:

بحران اقتصادی	چالش فقر و غنا
---------------	----------------

- چالشی مستمردر سرمایه‌داری غرب است.
 - دوره‌ای و مقطعی است.
 - آسیب‌ها متوجه قشر فقیر و حقیقت جامعه است.
 - آسیب‌ها تنها و همیشه را در بر می‌گیرد.
- ۱۵ پیوند بحران اقتصادی با چالش فقر و غنا: در بحران اقتصادی سرمایه‌داران با ابزارهای خود فشارها و آسیب‌ها را به اقشار ضعیف و تولیدکنندگان خرد منتقل می‌کنند؛ بنابراین بحران اقتصادی بر دامنه فقر و غنا می‌افزاید.
 ۱۶ انتقال بحران به اقشار ضعیف ← تحریک آنان ← مقاومت قشر ضعیف ← افزایش دامنه فقر و غنا می‌افزاید.
 ۱۷ بحران‌های اقتصادی ابتدا از عوامل داخلی کشورهای غرب اثر گرفت ولی با شکل‌گیری اقتصاد جهانی، به سرعت پیامدهای جهانی خود را آشکار ساخت.

۳- بحران‌های زیست‌محیطی

- (۱) امروزه بحران زیست‌محیطی همه محیط طبیعی زندگی انسان را فراگرفته است.
 (۲) اولین مراکزی که با محیط آلوده مواجه شدند، شهرهای صنعتی بودند اما با گسترش زندگی مدرن، آلودگی در جهان گسترش یافت.
 (۳) انسان مدرن با انقلاب صنعتی، بر طبیعت تسلط یافت ولی متقابلاً طبیعت هم مشکلات خود را نشان داد؛ در نتیجه در رابطه انسان و طبیعت، اختلال ایجاد شد.
 (۴) مقایسه نگاه به طبیعت در فرهنگ‌های مختلف:

فرهنگ مدرن	فرهنگ توحیدی	فرهنگ اساطیری
- طبیعت ماده خام و بی‌جان است.	- طبیعت و هرچه در آن است، آیات و نشانه‌های خداوند است.	- طبیعت ماده خام نیست بلکه از ابعاد ماورائی برخوردار است.
- انسان اجازه هرگونه تصرفی در طبیعت دارد.	- همه موجودات طبیعی تسبیح‌گوی خداونداند و به سوی او بازمی‌گردند.	
- تصور می‌شود انسان با تصرف طبیعت می‌تواند تمام مشکلات تاریخی خود را حل کند.		
- به دلیل نگاه مادی خود (نگاه معنوی را کودکانه می‌داند)، تصرف در طبیعت تنها با روش‌های تجربی ایجاد می‌شود.		

- (۵) برخلاف تصور فرهنگ مدرن، گسترش تکنولوژی با وجود توانمند کردن بشر، زبان‌های جبران‌ناپذیری به طبیعت وارد کرد.

۶ بحران زیست محیطی، ابتدا در حوزه رابطه انسان با طبیعت قرار داشت، ولی به تدریج به روابط انسان‌ها و جوامع یا دیگر رسید و آسیب‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی فراوانی ایجاد کرد.
۱۷ برای چاره‌اندیشی این آسیب‌ها، کنفرانس‌های بین‌المللی متعدد و اعتراضات مردمی زیادی شکل گرفته است.

۱۸ جنبش‌ها و اعتراضات مردمی
(الف) برخی بحران محیط زیست را ناشی از فرهنگ مدرن غرب و ریشه‌های معرفتی آن می‌دانند.
(ب) برخی بازگشت به رویکردهای معنوی به طبیعت را راه‌گرایز از بحران می‌دانند.

سؤال متن

۹۳ **با فرهنگ‌ها و جوامع مختلف در ایجاد بحران زیست محیطی سهم یکسانی دارند؟** خیر، جوامع صنعتی غرب در ایجاد بحران‌های زیست محیطی نقش بیشتری دارند. زیرا با انقلاب صنعتی بر طبیعت تسلط یافته و در رابطه انسان و طبیعت، اختلال ایجاد کردند، ولی حل آن نیازمند همکاری همه جوامع است.

سؤال متن

۹۴ **بحران اقتصادی، آسیبی است که نظام اقتصادی را دچار اختلال می‌کند. آیا می‌دانید بحران اقتصادی چه مسائلی به دنبال می‌آورد؟** در بحران اقتصادی، قدرت خرید مصرف‌کنندگان به شدت کاهش می‌یابد. تولیدکنندگان، بازار فروش خود را از دست می‌دهند، در نتیجه کارخانه‌ها تعطیل می‌شوند و کارگران بیکار می‌گردند. این نوع بحران با اختلال در عرضه و تقاضا و از بین رفتن بازار مصرف همراه است.

تحقیق کنید

۹۵ **درباره جنبش وال استریت و ارتباط آن با بحران اقتصادی ۲۰۰۸ میلادی تحقیق کنید.** وال استریت نام خیابانی در نیویورک، پایتخت اقتصادی جهان و امریکاست. تعداد زیادی از مردم امریکا در اعتراض به اینکه اغلب ثروت امریکا در دست عده‌ای از سرمایه‌داران محصور است، به خیابان‌ها ریختند. بحران اقتصادی ۲۰۰۸، جنبش اعتراضی وال استریت را تشدید کرد. برای مطالعه بیشتر به (وبلاگ گروه علوم اجتماعی بم مراجعه کنید).

گفت‌وگو کنید

۹۸ **شا چه راهکارهایی برای مهار بحران‌های زیست محیطی در سطوح مختلف فردی، محلی، ملی، منطقه‌ای و جهانی پیشنهاد می‌کنید؟**

۹۹ **برای انجام این فعالیت، متن سیاست‌های کلی محیط زیست در جمهوری اسلامی ایران را مطالعه کنید.**
- فردی: تدوین منشور اخلاق محیط زیست و نهادینه کردن فرهنگ آن
- محلی: حمایت و تشویق سرمایه‌گذاری‌ها و فناوری‌های سازگار با محیط زیست با ابزارهایی مانند مالیات سبز و ...
- ملی: ایجاد نظام یکپارچه ملی محیط زیست، پیشگیری از انواع آلودگی‌های غیرمجاز و جرم‌انگاری تخریب محیط زیست
- منطقه‌ای: مدیریت تغییرات اقلیمی و مقابله با تهدیدات زیست محیطی مانند بیابان‌زدایی، گرد و غبار و ...
- جهانی: توسعه و جلب مشارکت‌های بین‌المللی در زمینه محیط زیست، بهره‌گیری از فرصت‌های بین‌المللی در حرکت به سوی اقتصاد کم‌کربن و تسهیل انتقال و توسعه فناوری‌ها و نوآوری‌های مرتبط.

مفاهیم اساسی

۹۹ **بحران زیست محیطی، بحران‌های نظام جهانی، بحران اقتصادی، انقلاب صنعتی، فرهنگ مدرن و طبیعت، فرهنگ توحیدی و طبیعت، فرهنگ اساطیری و طبیعت، اعتراضات مردمی**

خلاصه کنید

۹۹ **بحران محیط زیست ناشی از نوع رویکرد انسان مدرن به طبیعت است.**
- نظام جهانی مانند هر نظام دیگری در حالت طبیعی، تعادل دارد، اما تغییرات درونی و بیرونی تعادل آن را برهم زده و به دلیل اینکه نظام جهانی نتوانسته این تغییرات را مهار کند، دچار بحران شده است.
- مهم‌ترین بحران‌های نظام جهانی عبارت‌اند از: بحران اقتصادی، بحران زیست محیطی و بحران معرفتی علمی

- بحران اقتصادی موجب می شود قدرت خرید مصرف کننده و بازار فروش تولیدکننده کاهش یابد و در سیستم عرضه و تقاضا اختلال ایجاد شود.
- غرب چندین بحران اقتصادی بزرگ را در تاریخ خود پشت سر گذاشته است.
- بحران اقتصادی مانند چالش فقر و غنا هویتی اقتصادی دارد، ولی مانند آن مستمر و متوجه قشر ضعیف جامعه نیست بلکه دوره‌ای و متوجه تمام جامعه می باشد.
- بحران اقتصادی همچنین با چالش فقر و غنا پیوند دارد، زیرا سرمایه داران با ابزارهایی، فشار و آسیب را به اقشار ضعیف و تولیدکنندگان خرد منتقل نموده و باعث افزایش دامنه فقر و غنا می شوند.
- انواع بحران‌ها از جمله اقتصادی و زیست محیطی، از عوامل داخلی غرب اثر گرفته ولی پیامدهای جهانی دارند.
- انسان مدرن با انقلاب صنعتی بر طبیعت تسلط یافت و در رابطه انسان و طبیعت اختلال ایجاد کرد و شهرهای صنعتی اولین مراکز آلوده محیطی بودند.
- نگاه به طبیعت در فرهنگ‌های مختلف، متفاوت است. فرهنگ مدرن به دلیل اینکه طبیعت را ماده خام و بی جان در اختیار انسان برمی شمارد و تصرف در طبیعت را با روش‌های تجربی، برای حل مشکلات خود ضروری می داند، باعث به وجود آمدن بحران‌های زیست محیطی شده است.
- بحران زیست محیطی از رابطه انسان و طبیعت گذشته و به روابط انسان‌ها و جوامع با یکدیگر رسیده است.

آنچه از این درس آموختیم

بحران هنگامی ایجاد می شود که برخی تغییرات درونی و بیرونی، تعادل نظام را بر هم زند و نظام نتواند با مهار آن تغییرات، تعادل مجدد خود را به دست بیاورد. از مهم ترین این بحران‌ها می توان به بحران اقتصادی و بحران زیست محیطی اشاره کرد. میان بحران اقتصادی و چالش فقر و غنا شباهت‌ها و تفاوت‌هایی وجود دارد. شباهت آنها این است که هر دو هویتی اقتصادی دارند. تفاوت آنها این است که چالش فقر و غنا چالشی مستمر در سرمایه داری غرب است که متوجه قشرهای فقیر و ضعیف جامعه می باشد ولی بحران اقتصادی اغلب دوره‌ای و مقطعی، تمام افراد جامعه را درگیر می کند و حتی می تواند موجب فروپاشی یک حکومت شود.

بحران زیست محیطی با پیدایش شهرهای صنعتی خود را نشان داد که در آن، رابطه میان انسان و طبیعت دچار اختلال شد، و در این رابطه می توان، سه رویکرد انسان نسبت به طبیعت را نام برد: (۱) رویکرد مدرن که براساس آن فرهنگ مدرن، طبیعت را ماده خام و بی جان می داند. (۲) نگاه توحیدی که در آن از طبیعت به عنوان آیات و نشانه‌های خداوند یاد می شود و (۳) نگاه اساطیری که طبیعت را به عنوان ماده خام نمی داند بلکه دارای ابعاد و نیروهای ماورائی می داند. این بحران به تدریج به روابط انسان‌ها و جوامع با یکدیگر نیز سرایت کرد و به آسیب‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی منجر شد.

توصیه معلم

هر چند در ایجاد بحران‌های نظام جهانی جوامع غرب بیشتر مقتصراند، ولی همه افراد و جوامع در حل آن باید متعهد بوده و احساس مسئولیت کنند؛ چون سرنوشت همه جوامع با یکدیگر درهم پیچیده است.

ارزشیابی مستمر

- الف) درستی یا نادرستی جمله‌های زیر را مشخص کنید. (۱ نمره)
- ۱- هر نظامی که نتواند تغییرات درونی یا بیرونی خود را مهار کند، دچار بحران می شود. درست نادرست
 - ۲- انتقال بحران به اقشار ضعیف جامعه، گاهی باعث فروپاشی حکومت‌ها می شود. درست نادرست
 - ۳- اولین مراکزی که با محیط آلوده مواجه شدند، شهرهای صنعتی بودند و آلودگی در همین مراکز باقی ماند. درست نادرست
 - ۴- انسان مدرن با انقلاب صنعتی، بر طبیعت تسلط یافت ولی در رابطه انسان و طبیعت اختلال ایجاد کرد. درست نادرست

گزینه درست را با علامت ✓ مشخص کنید. (۱)

۱- مدیریت بحران‌های اقتصادی توسط سرمایه‌گذاری مشترک و معاهدات بین‌المللی، «اعمال مدیریت فرهنگی بحران در خدمت کانون‌های قدرت و ثروت» و «انتقال فشارها از اصل نظام سرمایه‌داری به تولیدکنندگان خرد» به ترتیب مربوط به کدام موضوع هستند؟ (کدکور سراسری - ۹۳)

الف) چالش مرکز و پیرامون - امپراتوری رسانه‌ای - پیوند میان بحران اقتصادی با چالش فقر و غنا
ب) تقابل مرکز و پیرامون - نقش صنعت ارتباطات - دستاورد لیبرالیسم متقدم

ج) تقابل شمال و جنوب - امپراتوری فرهنگی - چالش مرکز و پیرامون
د) چالش فقر و غنا - چالش استعمارگر و استعمارزده - تقابل شمال و جنوب

۲- چالش فقر و غنا به صورت در سرمایه‌داری غرب وجود دارد و آسیب‌های آن متوجه است و بحران اقتصادی به صورت و آسیب‌های آن متوجه است.

الف) دوره‌ای و مقطعی - قشر ضعیف جامعه - مستمر - تمام جامعه
ب) مستمر - تمام جامعه - دوره‌ای و مقطعی - قشر ضعیف جامعه

ج) مستمر - قشر ضعیف جامعه - دوره‌ای و مقطعی - تمام جامعه
د) دوره‌ای و مقطعی - تمام جامعه - مستمر - قشر ضعیف جامعه

۳- بحران‌های اقتصادی ابتدا از اثر گرفت سپس به سرعت خود را آشکار ساخت.

الف) عوامل خارج از غرب - پیامدهای جهانی
ب) عوامل خارج از غرب - پیامدهای درون جامعه غرب

ج) عوامل داخلی غرب - پیامدهای درون جامعه غرب
د) عوامل داخلی غرب - پیامدهای جهانی

۴- نگاه به طبیعت به اشکال زیر، به ترتیب مربوط به کدام فرهنگ‌ها است؟

طبیعت و هرچه در آن است آیات خداوند است - طبیعت ماده خام نیست و ابعاد ماورائی دارد - طبیعت ماده خام و بی‌جان است.

الف) توحیدی - مدرن - اساطیری
ب) اساطیری - توحیدی - مدرن

ج) توحیدی - اساطیری - مدرن
د) مدرن - اساطیری - توحیدی

۵- جاهای خالی را با کلمه‌های مناسب پر کنید. (۲)

۶- هر نظام در حالت طبیعی دارد ولی برخی تغییرات درونی یا بیرونی می‌تواند آن را برهم بزند.

۷- «بحران اقتصادی» و «چالش فقر و غنا» هر دو هویتی دارند.

۸- در بحران اقتصادی، با ابزارهای خود آسیب‌ها را به اقشار ضعیف منتقل می‌کنند.

۹- فرهنگ به دلیل نگاه دنیوی خود به طبیعت، نگاه معنوی را کودکانه می‌داند.

۱۰- به سؤال‌های زیر پاسخ دهید.

۱۱- چهار ویژگی بحران اقتصادی را برشمارید. (۲)

۱۲- فرهنگ مدرن: (۲)

الف) در رابطه انسان با طبیعت چه نظری دارد؟

ب) چه روشی را پیشنهاد می‌کند؟

ج) این روش چه پیامدی داشته است؟

پاسخ ارزشیابی مستمر

۱ درست (۰/۲۵) ۲ درست (۰/۲۵) ۳ نادرست (۰/۲۵) ۴ درست (۰/۲۵) ۵ گزینه الف (۰/۲۵)

۶ گزینه ج (۰/۲۵) ۷ گزینه د (۰/۲۵) ۸ گزینه ج (۰/۲۵) ۹ تعادل (۰/۵) ۱۰ اقتصادی (۰/۵)

۱۱ سرمایه‌داران (۰/۵) ۱۲ مدرن (غرب) (۰/۵) ۱۳ قدرت خرید مصرف‌کنندگان به شدت کاهش می‌یابد. (۰/۵)

تولیدکنندگان بازار فروش خود را از دست می‌دهند. (۰/۵)، کارخانه‌ها تعطیل می‌شوند. (۰/۵)، کارگران بیکار می‌شوند (۰/۵)

۱۴ الف) انسان با تصرف طبیعت می‌تواند تمام مشکلات تاریخی خود را حل کند. (۰/۵)، ب) روش‌های تجربی (۰/۵)، ج) وجود توانمند کردن بشر (۰/۵) زیان‌های جبران‌ناپذیری برای طبیعت به بار آورده است. (۰/۵)

نتایج آزمون

- ۱- چالش‌های جهانی
 - (۱) چالش‌های جهانی به تدریج آشکار می‌شوند و علی‌رغم بروز چالش‌های جدید، چالش‌های پیشین باقی می‌مانند.
 - (۲) در ابتدا چالش‌های اقتصادی، سیاسی، نظامی و... رخ می‌دهند و در انتها چالش‌های معرفی، معنوی، اخلاقی و...
 - (۳) همه چالش‌های جهانی، ابتدا از محور فرهنگ غرب برمی‌خیزند و علت آنها به درون فرهنگ غرب برمی‌گردد نه بیرون آن، ولی آثار آن جهانی می‌شود.
 - (۴) به هنگام بروز چالش‌های جهانی، فرهنگ‌های دیگر برای حل آنها، نباید همان راهی که غرب رفته است بروند.
 - (۵) برخی چالش‌ها مربوط به لایه‌های سطحی و برخی مربوط به لایه‌های عمیق فرهنگ‌اند.
 - (۶) سکولاریسم، اومانیسم و روشنگری، عمیق‌ترین لایه فرهنگ معاصر غرب هستند و تمام چالش‌های جدید غرب از آنها برمی‌خیزند.
- ۲- بحران معنویت
- (۱) سکولاریسم در حوزه‌های هنر، اقتصاد و سیاست ظاهر شد و فرهنگ تخصصی هر یک از آنها سکولار و دنیوی شد؛ اما فرهنگ عمومی جامعه غرب (در محدوده زندگی خصوصی)، همچنان دینی باقی ماند.
 - (۲) برخی جامعه‌شناسان گمان می‌کردند در قرن بیستم، دین از قلمرو فرهنگ عمومی نیز بیرون می‌رود ولی برخلاف نظر آنان نه تنها چنین نشد بلکه در سال‌های پایانی قرن بیستم، نگاه معنوی و دینی، مجدداً به سطوح مختلف زندگی انسان‌ها برگشت.
 - (۳) برخی از موج بازگشت نگاه معنوی، با عناوین «افول سکولاریسم» و «پاسکولاریسم» یاد می‌کنند که نشانه بحران معنویت در فرهنگ غرب است.
 - (۴) یک فرهنگ برای تداوم، باید علاوه بر پاسخگویی به نیاز دنیوی به نیازهای معنوی انسان‌ها نیز پاسخ دهد و راز تداوم باور دینی و معنوی همین است. غفلت از هر یک از ابعاد دنیوی و معنوی موجب بحران می‌شود.
 - (۵) فرهنگ غرب حقایق قدسی را انکار کرد بنابراین به نتایج زیر رسید:
 - الف) به آرمان‌های انقلاب فرانسه نرسید.
 - ب) با اصالت بخشیدن به انسان دنیوی به نیهیلیسم (پوچ‌گرایی) و ناامیدی و مرگ آرمان‌ها انجامید.

- الف) برخی از نخبگان جهان غرب به جست‌وجوی سنت‌های قدسی و دینی پرداختند.
- ب) مهاجران ساکن کشورهای غربی که مقهور غرب شده بودند، به هویت دینی خود بازگشتند.
- ج) بازار معنویت‌های کاذب را رونق بخشید (مانند شیطان پرستی و عرفان‌های شرقی و سرخ‌پوستی)
- ۶) پیامد گریز از سکولاریسم در جوامع غربی

بازدهم آشنایی دوره دوم متوسطه

بخوانیم و بدانیم

در درس پنجم درباره رویکرد معرفتی - علمی فرهنگ غرب پس از رنسانس، مطالبی آموختید. آیا آن رویکرد را به یاد دارید؟ غرب معاصر چگونه از آن بحران علمی - معرفتی عبور کرد و با چه بحران علمی - معرفتی جدیدی مواجه شد؟

غرب معاصر در زمینه هستی‌شناسی رویکرد دنیوی داشت و به سکولاریسم معتقد بود. در زمینه انسان‌شناسی به اومانیسم یا اصالت انسان دنیوی اعتقاد داشت و در زمینه معرفت‌شناسی به روشنگری خاص توجه داشت یعنی تنها به عقل‌گرایی و حس‌گرایی توجه نمود و وحی و شهود را کنار گذاشت.

غرب معاصر با نفی رویکرد معنوی و دینی سعی در حل چالش نظری و عملی کرد ولی دچار چالش‌های معرفتی مانند محدودیت حس و تجربه در شناخت و چالش‌های معنوی مانند پاسکولاریسم شد.

سؤال متن

- ۱۰۲
- بحران معنویت چه زمانی و چرا در فرهنگ غرب پدید آمد؟ در سال‌های پایانی قرن ۲۰، با وجود حوزه‌های هنر، اقتصاد، جامعه‌شناسان با چه نام‌هایی از آن یاد کرده‌اند؟ پاسکولاریسم، افول سکولاریسم، این بحران چه پیامدهایی داشته است؟
- برخی نخبگان غرب در جست‌وجوی سنت‌های دینی برآمدند.
 - مهاجران غرب به هویت دینی خود بازگشتند.
 - بازار معنویت‌های کاذب رونق گرفت.

در قرن بیستم بشریت به خصوص در قاره اروپا و آمریکا دائم در گریز از دین و فاصله گرفتن از میادی دینی بودند. اما علی‌رغم این گریزها، همچنان ادیان الهی در میان بشر زنده است. بشر قرن بیستم در کنار تمام ترقی‌های علمی، با دو جنگ بزرگ جهانی و ۱۵ جنگ خانمان‌سوز منطقه‌ای روبه‌رو بود و همه به ناظر فاصله گرفتن از اخلاق و معنویت بود.

پس از اجلاس در پایان قرن ۲۰ و آغاز قرن ۲۱ این پیام را برای بشریت دارد که باید در کنار همه پیشرفت‌ها، مجدداً به دین، اخلاق و معنویت بازگشت تا تمامی بیماری‌های خود را با آن مداوا کند. (برای مطالعه بیشتر به سایت اشراق عرفان مراجعه کنید.)

مفاهیم اساسی

اسکولاریسم، اومانیسم، روشنگری، قرون وسطی، رنسانس، بحران‌های معرفتی و معنوی، فرهنگ مدرن، افول سکولاریسم، سکولاریسم، انسان‌دنیوی، نگاه معنوی

۱۰۵

خلاصه کنید

فول سکولاریسم در غرب پیامدهای اجتماعی مختلفی داشته است. چالش‌های جهانی ابتدا در سطح اقتصادی، سیاسی و نظامی رخ داده‌اند و سپس در انتها به چالش‌های معرفتی و معنوی و بقی منجر شده‌اند.

۱۰۵

بمه چالش‌های جهانی از لایه‌های عمیق فرهنگ غرب یعنی سکولاریسم، اومانیسم و روشنگری برمی‌خیزند. مانند بحران فتنی معنوی
 برب در قرون وسطی کتاب مقدس و شهود آباء کلیسا را معتبرترین راه شناخت جهان می‌دانست و عقل و تجربه را نادیده گرفت. در رنسانس روش قرون وسطی مورد تردید قرار گرفت و بحران معرفتی ایجاد شد.
 رب برای حل بحران معرفتی جدید، جایگاه وحی و شهود را نادیده گرفت و به شناخت عقلی و تجربی روی آورد.
 رقرن‌های ۱۹ و ۲۰ تنها راه شناخت علمی، شناخت حسی و تجربی بود.
 ثیر شناخت و حسی تجربی بر جامعه‌شناسی نیز سایه افکند و جامعه‌شناسان این قرن وحی را کنار گذاشته و روش تجربی را راه درست شناخت جهان هستی دانستند.

۱۰۵

ما در قرن ۲۰ محدودیت‌های علمی دانش تجربی و وابستگی آن به معرفت‌های غیرتجربی مشخص شد به همین دلیل ران معرفتی جدید آغاز شد.
 سکولاریسم در فرهنگ تخصصی حوزه‌های هنر، اقتصاد و سیاست نفوذ کرد، ولی برخلاف نظر برخی از جامعه‌شناسان در قلمرو ننگ عمومی باقی ماند و موج جدیدی از بازگشت نگاه معنوی ایجاد شد.
 بوج بازگشت به نگاه معنوی که با عناوین «افول سکولاریسم» و «پساسکولاریسم» شناخته شد نشانه بحران معنویت در ننگ غرب است.
 فرهنگ برای تداوم باید پاسخگوی نیازهای مادی و معنوی انسان‌ها باشد ولی فرهنگ غرب به دلیل اینکه حقایق قدسی ننگار کرده تنها به آرمان‌های دلخواه خودش که آرمان‌های انقلاب فرانسه بود نرسید بلکه دچار پوچ‌گرایی، ناامیدی شد.
 در نتیجه گریز از سکولاریسم، نخبگان جوامع غرب در جست‌وجوی سنت‌های دینی فعال شدند و مهاجران ساکن غرب نیز به بین دینی خود بازگشتند.

۱۰۵

آنچه از این درس آموختیم

چالش‌های جهانی که به تدریج از عمق فرهنگ غرب برمی‌خیزند، برخی از آنها به لایه‌های سطحی و برخی به لایه‌های عمیق‌تر فرهنگ مربوط می‌شوند. سکولاریسم، اومانیسم و روشنگری، عمیق‌ترین لایه فرهنگ معاصر غرب هستند که به‌وجودآورنده بحران‌های معرفتی و معنوی می‌باشند. در قرن‌های نوزدهم و بیستم، شناخت حسی و تجربی تنها راه شناخت علمی قلمداد شد و براساس همین باور حضور استعماری غرب در دیگر جوامع توجیه می‌شد، که راه غرب، تنها راه پیشرفت و توسعه دیگر فرهنگ‌هاست. این دیدگاه بحران‌های جدیدی در پی داشت از جمله بحران در معنویت، که براساس آن فرهنگ تخصصی هر

جامعه‌شناسی • فصل ۳ • چالش‌های جهانی

- برگ از حوزه‌های هنر، اقتصاد، سیاست و ... سکولار و دنیوی شد. در پایان قرن بیستم شاهد بازگشت مجدد نگاه معنوی و دینی هستیم که با عناوین «انفول سکولاریسم» و «پساسکولاریسم» از آن یاد می‌شود.
- این رویگردانی از سکولاریسم پیامدهای اجتماعی مختلفی در برداشت:
- ۱- جست‌وجوی سنت‌های دینی از سوی نخبگان جهان غرب
 - ۲- بازگشت مهاجران ساکن کشورهای غربی به هویت دینی خود
 - ۳- رونق بازار معنویت‌های کاذب و دروغین

توصیه معلم

توجه داشته باشید بحران معرفتی وقتی به وجود می‌آید که برخی راه‌های معرفت و شناخت بسته باشد. راه‌های مختلف شناخت علمی عبارت‌اند از: عقل، وحی و شهود و حس و تجربه

- بحران‌های معرفتی غرب به دلیل تأکید بیش از حد بر حس و تجربه و نادیده گرفتن شناخت‌های دیگر ایجاد شد.

همچنین بحران معنوی زمانی ایجاد می‌شود که به نیازهای معنوی افراد پاسخ داده نشود چنانکه غرب معاصر به دلیل فقدان دنیوی از پاسخگویی به بسیاری از نیازهای معنوی افراد غافل شد.

ارزشیابی مستمر

الف) درستی یا نادرستی جمله‌های زیر را مشخص کنید. (۱ نمره)

- ۱- با ایجاد چالش‌های جدید جهانی، چالش‌های پیشین از بین می‌روند. درست نادرست
- ۲- همه چالش‌های جهانی، ابتدا از عمق فرهنگ غرب برمی‌خیزند ولی آثار آن جهانی می‌شود. درست نادرست
- ۳- در دوران رنسانس، کتاب مقدس و شهود آباء کلیسا معتبرترین راه شناخت جهان بود. درست نادرست
- ۴- غرب با رویکرد دنیوی، جایگاه وحی و شهود در شناخت علمی را نادیده گرفت. درست نادرست

ب) گزینه درست را با علامت ✓ مشخص کنید. (۱)

۵- چه زمانی بحران معرفتی - علمی در جهان غرب آغاز شد و تردید در روشنگری مدرن به چه چیزی منجر شد؟ (کنکور سراسری - ۹۳)

الف) با آشکار شدن محدودیت‌های علمی دانش غیرتجربی و همچنین وابستگی آن به معرفت‌های تجربی - پرسش از مبانی غیرتجربی علم مدرن

ب) با آشکار شدن محدودیت‌های علمی دانش تجربی و همچنین وابستگی آن به معرفت‌های غیرتجربی و غیرحسی - تردید در هویت معرفت‌شناسی جهان مدرن

ج) با گسترش زندگی مدرن و افزایش گستره انواع آسیب‌های زیست‌محیطی - شکل‌گیری جریان‌های پست‌مدرن

د) با گسترش زندگی مدرن و افزایش گستره انواع آسیب‌های زیست‌محیطی - پرسش از مبانی غیرتجربی علم مدرن

۶- به ترتیب هریک از موارد زیر نتیجه چیست؟ (کنکور سراسری - ۹۴)

«نامتعادل شدن سیستم عرضه و تقاضا»، «دست‌شستن علم از ارائه جهان‌بینی و داوری‌های ارزشی» و «رونق بازار بخش وسیعی از اقتصاد کشورهای صنعتی»

الف) بحران‌های اقتصادی - روشن شدن محدودیت‌های علم حسی تجربی - تداوم جنگ سرد

ب) چالش فقر و غنا - پرسش از مبانی غیرتجربی علم مدرن - فروپاشی بلوک شرق

ج) چالش شمال و جنوب - شکل‌گیری جریان‌های پست‌مدرن - شکل‌گیری نهادهای بین‌المللی و بازارهای

مشترک منطقه‌ای

د) بحران‌های اقتصادی - روشن شدن محدودیت‌های علم حسی تجربی - تداوم جنگ سرد - تک‌محصولی شدن اقتصاد

پیدايش يك وضعیت	ج	ب
حل چالش های درونی جوامع غربی از طریق استثمار اقتصادی کشورهای غیرغربی	نتیجه	فقر و غنا
فرهنگ جدید غرب	الف	
<p>الف) توسعه یافته و عقب مانده - آزادی فعالیت صاحبان سرمایه - شمال و جنوب</p> <p>ب) چالش معرفتی و علمی - باز شدن راه استثمار برای صاحبان ثروت - مرکز، پیرامون</p> <p>ج) مرکز، پیرامون - نادیده گرفتن عدالت در عرصه حیات انسانی - استعمارگر و استعمارزده</p> <p>د) شمال و جنوب - محدود نکردن چالش بین کشورهای غنی و فقیر به ابعاد اقتصادی - مرکز، پیرامون</p> <p>۱۰- «عمیق ترین لایه فرهنگ معاصر غرب» و «تنها راه پیشنهادی غرب برای پیشرفت سایر فرهنگ ها» و «علت تفاوت هر فرهنگ» به ترتیب در کدام یک از گزینه های زیر مطرح می شود؟</p> <p>الف) سوسیالیسم و لیبرالیسم و روشنگری - استقلال فرهنگ ها - پاسخگویی به نیاز دنیوی و معنوی انسان ها</p> <p>ب) سکولاریسم و اومانیسم و روشنگری - پیروی از فرهنگ غرب - پاسخگویی به نیاز دنیوی و معنوی انسان ها</p> <p>ج) سکولاریسم و سوسیالیسم و اومانیسم - پیروی از فرهنگ غرب - پاسخگویی به نیاز دنیوی و اقتصادی</p> <p>د) سکولاریسم و اومانیسم و روشنگری - استقلال فرهنگ ها - پاسخگویی به نیازهای اقتصادی و سیاسی</p> <p>۱۱- جای خالی خالی را با کلمه های مناسب پر کنید. (۲)</p> <p>۱۲- بحران های معرفتی و معنوی به لایه فرهنگ غرب اختصاص دارند.</p> <p>۱۳- در دوران روش قرون وسطی مورد تردید قرار گرفت و بحران معرفتی ایجاد شد.</p> <p>۱۴- در قرون ۱۹ و ۲۰، تنها راه شناخت علمی قلمداد شد.</p> <p>۱۵- برخی از موج بازگشت نگاه معنوی با عنوان یاد می کنند.</p> <p>۱۶- پیامدهای زیر پاسخ دهید.</p> <p>۱۷- چگونه دیدگاه حسی و تجربی بر جامعه شناسان قرن ۱۹ تأثیر گذاشت؟ (۳ مورد) (۰/۷۵)</p> <p>۱۸- توجه به اینکه علم تجربی دارای مبانی غیرتجربی است چه پیامدهایی در نیمه دوم قرن ۲۰ داشت؟ (۳ مورد) (۰/۷۵)</p> <p>۱۹- سکولاریسم در چه حوزه هایی فرهنگ تخصصی را دنیوی کرد و در چه حوزه هایی دینی ماند؟ (۱)</p> <p>۲۰- پیامدهای گریز از سکولاریسم را بنویسید. (۱/۵)</p>		
<p>پاسخ ارزشیابی مستمر</p> <p>۱ نادرست (۰/۲۵) ۲ درست (۰/۲۵) ۳ نادرست (۰/۲۵) ۴ درست (۰/۲۵) ۵ گزینه «ب» (۰/۲۵) ۶ گزینه «الف» (۰/۲۵) ۷ گزینه «ب» (۰/۲۵) ۸ گزینه «ب» (۰/۲۵) ۹ عمیق (۰/۵) ۱۰ رنسانس (۰/۵) ۱۱ شناخت حسی و تجربی (۰/۵) ۱۲ افول سکولاریسم (پاسکولاریسم) (۰/۵) ۱۳ جامعه شناسان نیز در قرن ۱۹ تلاش کردند درباره حقایقی که پیامبران از راه وحی و عالمان از راه استدلال عقلی به آن رسیده اند، داوری حسی و تجربی کنند. (۰/۲۵) روش تجربی خود را تنها راه درست برای شناخت جهان هستی معرفی کنند. (۰/۲۵)، توجه به اینکه علوم تجربی در صورتی که از مبانی مختلف کودکانه بخوانند. (۰/۲۵) ۱۴ زیر سؤال رفتن علم مدرن (۰/۲۵)، رسیدن به این نتیجه که علم تجربی غربی تنها تفسیر ممکن از جهان طبیعت نیست. (۰/۲۵)، تفسیرهای متناسب با فرهنگ های دیگر هم می تواند وجود داشته باشد. (ذکر ۳ مورد کافی است.) ۱۵ در حوزه های هنر، اقتصاد و سیاست و علم مطرح و فرهنگ های دیگر هم می تواند وجود داشته باشد. (ذکر ۳ مورد کافی است.) ۱۶ در جوامع غربی: ۱- برخی نخبگان را به جست و جوی سنت های قدسی و دینی واداشت. (۰/۵)، ۲- مهاجران ساکن غرب که مقهور غرب شده بودند، به هویت دینی خود بازگشتند. (۰/۵)، به بازار معنویت های کاذب و دروغین رونق بخشید. (۰/۵)</p>		

فصل ۴ بیداری اسلامی و جهان جدید

درس ۱۳ سرآغاز بیداری اسلامی

مفاهیم آموزشی

۱- نخستین بیدارگران اسلامی

(۱) از ابتدای رویارویی جهان اسلام با جهان غرب متجدد، جریان‌های فکری و اجتماعی متفاوتی در جهان اسلام شکل گرفت

- قدرت‌های سیاسی جهان اسلام، استبدادهای قومی و قبیله‌ای بودند. (علی‌رغم ظواهر اسلامی)

- عالمان دینی، برای حفظ امنیت با قدرت‌های سیاسی تعامل می‌کردند.

- «فناخت» و «عدالت» دو عنصر برتر فرهنگ اسلامی در حاشیه مناسبات قومی قبیله‌ای مهجور مانده بود.

- قدرت و جاذبه‌های دنیوی غرب جوامع اسلامی را آسیب‌پذیر بودند. (به علت دوری از سنن دینی)

- قدرت و جاذبه‌های دنیوی غرب، دولت‌مردان و رجال سیاسی اسلامی را مغلوب و شیفته غرب کرده بود.

- عزت و استقلال کشورهای اسلامی تضعیف شد.

(۲) نخستین رویارویی‌های غرب با جهان اسلام هنگامی رخ داد که

الف) بیدارگران اسلامی: افرادی که متوجه دو خطر - جوامع غربی

شدند و جنبش‌هایی مقابل غرب به وجود آوردند. - شیوه دولت‌های اسلامی

ب) منورالفکران غرب زده: افرادی که شیفته غرب بودند، خود را بیدارگر می‌دانستند ولی بیداری را در گذر از فرهنگ اسلامی و پیوستن به فرهنگ غربی معنای می‌کردند.

ج) روشنفکران چپ: نسل دوم غرب‌زدگان که به حرکت‌های سیاسی نسل اول (منورالفکران) اعتراض داشتند و بیشتر اعتراض آنان به عملکرد اقتصادی نظام‌های لیبرالیستی و سرمایه‌داری مورد حمایت نسل اول بود.

(۳) مهم‌ترین جریان‌های فکری جهان اسلام در مقابل غرب

- توجه به خطر کشورهای غربی برای جوامع اسلامی و خواستن استقلال اقتصادی و سیاسی برای جوامع مسلمان

- خواستار اصلاح رفتار دولت‌های اسلامی

- دانستن بیداری در بازگشت به اسلام و عمل به آن

- پیگیری وحدت امت اسلامی و قدرت و عزت جهان اسلام

- به رسمیت شناختن قومیت‌های مختلف درون امت واحد اسلامی

(۴) مهم‌ترین ویژگی‌های نخستین بیدارگران اسلامی

(۵) بیدارگران نخستین: به رغم رویکرد اعتراض‌آمیز به غرب، به علت عدم آشنایی با فرهنگ دنیوی غرب، خطر غرب را بیشتر در سلطه سیاسی و اقتصادی آنان می‌دانستند نه سلطه فرهنگی.

۲- منورالفکران و روشنفکران غرب‌گرا

(۱) منورالفکران غرب‌زده بیشتر در لژهای فراماسونری سازمان می‌یافتند و عقاید بنیادین غرب را در ایران ترجمه می‌کردند و لژهایی برای آنان تأسیس می‌کردند از جمله لژ آدمیت و لژ بیداری ایرانیان

- احساس خطر نکردن نسبت به کشورهای استعمارگر غرب و فرصت دانستن حضور سیاسی و اقتصادی آنان

- خواهان اصلاح رفتار دولت‌های مسلمان بودن

- دانستن بیداری در تقلید از رفتار فرنگیان

- روی آوردن به ناسیونالیسم (اندیشه قوم‌گرایانه غرب) و نفرت از مفهوم امت اسلامی

(۳) دولت‌های استعمارگر غربی از منورالفکران حمایت می‌کردند و به کمک آنها از جنبش‌های بیدارگران اسلامی جلوگیری می‌کردند.

۱۶) منوّرالفکران که ابتدا از ضرورت اصلاحات در دولت‌های اسلامی خود سخن می‌گفتند، نهایتاً با حمایت غرب در کشورهای خود، حکومت‌های سکولار تشکیل دادند.

۱۷) قدرت حاکمان سکولار در کشورهای مسلمان، وابسته به قدرت متصل بود و با حذف باورهای دینی، خودشان حیرت‌نازک شدند.

۱۸) ره‌آورد حکومت منوّرالفکران در کشورهای اسلامی، استبداد است.

۱۹) استبداد استعماری به دلیل

- الف) وابستگی به کشورهای استعمارگر
- ب) عمل کردن مطابق منافع استعمارگران

۲۰) برهم زدن نظم پیشین جوامع اسلامی، به بهانه رسیدن به

۲۱) هر زمان در کشورهای اروپایی، جریان‌های چپ شکل گرفت و بر ذهن غرب‌زدگان جوامع اسلامی تأثیر گذاشت.

۲۲) روشنفکران چپ کشورهای اسلامی نسل دوم، غرب‌زدگان بودند که به نسل اول یعنی منوّرالفکران منحرف بودند و تحت تأثیر جریان‌های چپ اروپا شکل گرفتند.

۲۳) نیروی روشنفکران چپ به منوّرالفکران به دلیل اسلام‌ستیزی آنان نیست بلکه اعتراض به عملکرد اقتصادی دولت‌های لیبرالیستی و سرمایه‌داری شان است.

۲۴) روشنفکران چپ، حرکت‌های خود را در چارچوب اندیشه‌های ناسیونالیستی، سوسیالیستی مارکسیستی سازمان می‌دادند.

۲۵) گروه‌های مختلف روشنفکران چپ

- الف) برخی حرکت‌های اجتماعی‌شان را آشکارا به صورت
- ب) برخی از رویارویی مستقیم با باورهای دینی مردم خودداری می‌کردند.
- ج) برخی اندیشه‌های خود را در پوشش دین بیان می‌کردند.

۲۶) به این ترتیب نوعی روشنفکری التقاطی چپ در کشورهای اسلامی پدید آمد.

۲۷) حرکت‌های اعتراض‌آمیز روشنفکران چپ، اغلب مورد حمایت بلوک شرق بود.

۲۸) روشنفکران چپ، در کشورهای اسلامی تا زمان فروپاشی بلوک شرق جاذبه داشتند ولی پس از آن جاذبه خود را از دست دادند و غرب‌گرایان این جوامع به اندیشه‌های لیبرالیستی غربی روی آوردند.

تأسیس و انتشارات مؤسسه فرهنگی-تربیتی «بیت»

تحلیل کنید

محمد عبده شاگرد سید جمال‌الدین اسدآبادی در مصر است و این سخن منسوب به اوست: در شرق مسلمانان با دینم و اسلام را ندیدم و در غرب اسلام را دیدم و مسلمانان را ندیدم. این سخن را تحلیل کنید و نظر خود را درباره آن بیان نمایید. منظور وی مواردی مانند نظم، احترام به قانون، علم دوستی، احترام به یکدیگر و ... است که دستورات اسلام هستند ولی توسط بسیاری از مسلمانان نادیده گرفته می‌شود و در کشورهای غیراسلامی غرب به آنها توجهی نمی‌شود. البته با تعمق بیشتر در فرهنگ غرب پس به برخی عناصر دین‌گریز در آن می‌برسیم که باید به آنها نیز توجه داشت و این سخن افرادی مانند عبده، تنها از دید اقتصادی و سیاسی است نه فرهنگی.

گفت‌وگو کنید

درباره فعالیت‌های اسلام‌ستیزانه رضاخان و چهره‌های منوّرالفکری که در کابینه‌های او حضور داشتند، گفت‌وگو کنید. برخی از فعالیت‌های اسلام‌ستیزانه رضاخان و یاران او را به این ترتیب می‌توان فهرست کرد: ورود حجاب، کشف حجاب، ورود خانواده رضاخان به حرم حضرت معصومه سازه با شعار دینی، ایجاد محدودیت‌هایی برای روحانیت، کشف حجاب، و ... (در تاریخ فروردین ۱۳۰۶)

مطالعه کنید

درباره سرانجام جریان‌های ناسیونالیستی و با مارکسیستی در ایران مطالعه کنید.
پاسخ پیشنهادی: می‌توانید یکی از جریان‌های ناسیونالیستی مانند: جبهه ملی حزب مشروطه ایران و حزب پان ایرانیسم با یکی از جریان‌های مارکسیستی مانند: حزب توده، سازمان چریک‌های فدایی خلق، راه کارگر و ... را مطالعه کنید و برای کسب اطلاعات به وبلاگ گروه علوم اجتماعی شیروان مراجعه کنید.

مفاهیم اساسی

نخستین بیدارگران اسلامی، استبداد قومی و قبیله‌ای، عالمان دینی، فقهات و عدالت، رویارویی غرب، منورالفکران غرب‌زده، روشنفکران چپ، ناسیونالیسم، حاکمان سکولار، استبداد استعماری، روشنفکری التقاطی چپ و ...

خلاصه کنید

منورالفکران غرب‌گرا، بیداری را در عبور از فرهنگ اسلامی و پیوستن به فرهنگ غربی معنا می‌کردند.
- از همان ابتدای رویارویی جهان اسلام با غرب متجدد، جریان‌های فکری و اجتماعی متفاوتی در کشورهای اسلامی ایجاد شد.
- بیدارگران اسلامی، منورالفکران غرب‌زده و روشنفکران چپ برجسته‌ترین جریان‌های فکری جهان اسلام در مقابل غرب بودند.
- همه جریان‌های فکری به دنبال اصلاح رفتار دولت‌های اسلامی بودند اما با اهداف متفاوت.
- بیدارگران به دنبال وحدت امت اسلامی و بازگشت به اسلام بودند.
- منورالفکران غرب‌زده، بیداری را در گذر از فرهنگ اسلامی و پیوستن به فرهنگ غربی و سکولار معنا می‌کردند.
- روشنفکران چپ که آنها نیز تحت تأثیر فرهنگ سکولار بودند در بعد اقتصادی روش منورالفکران را برای اصلاح امر نمی‌پسندیدند و بر ایده‌های مارکسیستی تأکید می‌کردند.
- منورالفکران تحت حمایت بلوک غرب و روشنفکران چپ تحت حمایت بلوک شرق بودند.
- نهایتاً منورالفکران با حمایت غرب در کشورهای خود حکومت‌های سکولار به همراه از بین بردن مظاهر دینی تشکیل دادند.
- ره‌آورد حکومت آنان استبداد استعماری بود.
- حکومت منورالفکران، به بهانه رسیدن به جایگاه غرب، ساختارهای پیشین را بر هم زد ولی نهایتاً این کشورها همچنان پیرامونی و استعمارزده باقی ماندند.
- ادامه وضع پیرامونی باعث برانگیختن برخی دیگر از نخبگان که آنها نیز به غرب چشم داشتند شد.
- برخی روشنفکران آشکارا از مکاتب غیرتوحیدی حمایت می‌کردند، برخی از رویارویی با باورهای دینی مردم خودداری می‌کردند. برخی نیز اندیشه‌های خود را در پوشش دینی بیان می‌کردند.
- برخی حرکت‌های اعتراض‌آمیز روشنفکران چپ کشورهای مسلمان، اغلب مورد حمایت بلوک شرق قرار می‌گرفت.

آنچه از این درس آموختیم

نخستین رویارویی غرب با جهان اسلام هنگامی رخ داد که دولت‌های مسلمان در برابر غرب، آسیب‌پذیر بودند و رجال سیاسی مرعوب شده بودند و این مسئله استقلال کشورهای اسلامی را تضعیف کرد. بدین ترتیب، مهم‌ترین جریان‌های فکری جهان اسلام در مقابل غرب شکل گرفت، که نخستین گروه بیدارگران اسلامی بود که با توجه به خطر وجود کشورهای غربی خواستار استقلال سیاسی و اقتصادی، اصلاح رفتار دولت‌های اسلامی، بازگشت به اسلام و عمل به آن و به رسمیت شناختن قومیت‌های مختلف برای تشکیل قدرت واحد اسلامی بودند.

در کنار بیدارگران اسلامی، گروهی به نام منورالفکران غرب‌زده شکل گرفتند که شیفته غرب بودند و بیداری را در گذر از فرهنگ اسلامی و پیوستن به فرهنگ غرب معنا می‌کردند. آنها برای گسترش عقاید بنیادین غرب لزومیت و لزوم بیداری را تأسیس کردند این گروه بیداری را در تقلید از رفتار فرنگیان و روی آوردن به ناسیونالیسم و نفرت از امت اسلامی می‌دانستند و جزء نسل اول به شمار می‌آمدند نسل دوم غرب‌زدگان، روشنفکر چپ بودند که به حرکت سیاسی نسل اول اعتراض داشتند و این اعتراض، نه به دلیل اسلام‌ستیزی منورالفکران بلکه اعتراض به عملکرد اقتصادی دولت‌های لیبرالیستی و سرمایه‌داری بود. روشنفکران چپ در کشورهای اسلامی تا زمان فروپاشی بلوک شرق جاذبه داشتند اما بعدها غرب‌زدگان این جوامع به اندیشه‌های لیبرالیستی غربی روی آوردند.

توصیه معلم

دانشتن مفهوم اصطلاحات زیر، قبل از مطالعه درس، به یادگیری کمک می کند.
 ناسیونالیسم: گونه ای دلبستگی شدید کسی یا گروهی به نژاد، فرهنگ، زبان و همه مظاهر ملیت و قومیت خود، ملی گرایان، تعصب ملی است. (دیکشنری آبادیس)
 سوسیالیسم: تئوری یا سیاسی است که هدف آن مالکیت اشتراکی جامعه بر اموال عمومی به سود همگان است. در این سیاست سود همگانی بر سود فردی برتری دارد. (سایت علمی دانشجو)
 مارکسیسم: یک سیستم اقتصادی که بر پایه تئوری های مارکس و انگلس بنا شده است. ویژگی اصلی آن، مالکیت عمومی ابزارهای تولید، توزیع و مبادله است (سایت تجارت فردا) مکتب مارکسیسم زبانی علمی دو مکتب سوسیالیسم و کمونیسم است. (دیکشنری آبادیس)
 نیرالیسم: مجموعه سیاست هایی که هدفشان فراهم آوردن آزادی هر چه بیشتر برای فرد باشد. (ولایت فرهنگ)

ارزشیابی مستمر

الف) درستی یا نادرستی جمله های زیر را مشخص کنید. (۷۵/۰ نمره)

- در نخستین رویارویی غرب با جهان اسلام، «فقاہت» و «عدالت» در حاشیه مناسبات قومی و قبیله ای مهجور ماند.
 - روی آوردن به اندیشه قوم گرایانه ناسیونالیسم، از ویژگی های بیدارگران اسلامی بود.
 - رهاورد حکومت منورالفکران در کشورهای اسلامی، استبداد استعماری است.
 - به ترتیب ویژگی مشترک و متفاوت منورالفکران با بیدارگران اسلامی در چه بود؟ (کنکور سراسری - ۹۱)
- الف) هر دو نسبت به کشورهای استعمارگر احساس خطر می کردند، منورالفکران بر خلاف بیدارگران اصلاح را در بازگشت به اسلام نمی دانستند.
- ب) هر دو خواستار اصلاح رفتار دولت های کشورهای مسلمان بودند، منورالفکران برخلاف بیدارگران اصلاح را در بازگشت به اسلام نمی دانستند.
- ج) مفهوم امت واحد اسلامی برای هر دو گروه به رسمیت شناخته می شد، منورالفکران اصلاح را در تقلید از رفتار فرنگیان می دیدند اما بیدارگران، اصلاح رفتار دولت ها را دنبال می کردند.
- د) این دو گروه خطر غرب را بیشتر در رفتار سیاسی و اقتصادی آن می دیدند، بیدارگران متوجه خطر کشورهای غربی برای جوامع اسلامی بودند اما منورالفکران این خطر را احساس نمی کردند.

۵- مصداق های الف، ب و ج به ترتیب کدام اند؟ (کنکور سراسری - ۹۵، با اندکی تغییر)

عملکردها	افراد و جریان ها
ج	حکومت منورالفکران غرب زده
الف	حاکمان سکولار در کشورهای مسلمان
سرکوب مقاومت مردم در حفظ هویت اسلامی خود	ب

الف) حذف ساختارهای اجتماعی پیشین، کشورهای زیر نفوذ بلوک شرق، استبداد استعماری در کشورهای اسلامی
 ب) ایجاد ساختارهای اجتماعی جدید، جریان روشنفکری چپ، موفق شدن در مقابله با استعمار
 ج) تشکیل جبهه مقاومت و پایداری، بیدارگران اسلامی، حذف ساختارهای اجتماعی پیشین
 د) حفظ هویت، مبارزه با استعمار، فلسطینی، رسیدن به جایگاه کشورهای غربی

۶- به ترتیب هر یک از گروه‌های زیر، مورد حمایت کدام یک از بلوک‌های شرق یا غرب بوده‌اند؟
روشنفکران چپ، منورالفکران، بیدارگران اسلامی

الف) هیچ‌کدام، غرب، شرق

ب) غرب، هیچ‌کدام، شرق

ج) غرب، شرق، هیچ‌کدام

د) شرق، غرب، هیچ‌کدام

۷- نخستین رویارویی‌های غرب متجدد با جهان اسلام هنگامی رخ می‌دهد که قدرت‌های سیاسی جهان اسلام علی‌رغم رعایت ظواهر اسلامی، استبدادهای ... بودند.

۸- بیدارگران نخستین خطر غرب را بیشتر در سلطه‌گری و قدرت ... آن می‌دیدند.

۹- منورالفکران غرب زده بیشتر در ... سازمان می‌یافتند.

د) به سؤال‌های زیر پاسخ دهید.

۱۰- منورالفکران در ابتدا بیداری را در چه می‌دانستند؟ (۲)

۱۱- قدرت حاکمان سکولار در کشورهای مسلمان به چه چیز وابسته بود؟ (۰/۷۵)

۱۲- روشنفکری چپ التقاطی چگونه در کشورهای اسلامی پدید آمد؟ (۱/۵)

پاسخ ارزشیابی مستمر

۱ درست (۰/۲۵) ۲ نادرست (۰/۲۵) ۳ درست (۰/۲۵) ۴ گزینه «ب» (۰/۵) ۵ گزینه «الف» (۰/۵) ۶ گزینه «د» (۰/۵) ۷ قومی و قبیله‌ای (۰/۵) ۸ سیاسی و اقتصادی (۰/۵) ۹ لژهای فراماسونری (۰/۵) ۱۰ اولاً آنها برخلاف بیدارگران اسلامی، بیداری را در گذر از فرهنگ اسلامی (۰/۵) و پیوستن به فرهنگ غربی (۰/۵) معنا می‌کردند. دوماً: اومانسیم به آدمیت (۰/۵) و روشنگری مدرن را به منورالفکری ترجمه کردند. (۰/۵) ۱۱ قدرت آنها وابسته به قدرت جهانی استعمار بود. (۰/۷۵) ۱۲ برخی روشنفکران، حرکت‌های اجتماعی‌شان را آشکارا به صورت مکاتب غیرتوحیدی مطرح می‌کردند (۰/۵)، برخی رویارویی مستقیم با باورهای دینی خودداری می‌کردند. (۰/۵)، برخی اندیشه‌های خود را در پوشش دینی بیان می‌داشتند. (۰/۵) به این ترتیب نوعی روشنفکری التقاطی چپ در کشورهای اسلامی پدید آمد.

درس ۱۴ انقلاب اسلامی ایران؛ نقطه عطف بیداری اسلامی

مفاهیم آموزشی

۱- انقلاب مشروطه

- انقلاب اسلامی ایران با همه جنبش‌های اجتماعی پیش از خود متفاوت بود، و ویژگی‌های خاص داشت.
- نخستین بیدارگران اسلامی در ایران، جنبش‌هایی برای اصلاح رفتار حاکمان و ساختار حکومت قاجار به وجود آوردند و پس از آن نیز به اشکال مختلف مقاومت کردند.
- اشکال مقاومت بیدارگران در دوره‌های مختلف:

دوره	نحوه مبارزه بیدارگران	شرایط
قاجار	مقاومت منفی	به قدرت رسیدن قاجار با شمشیر ایل قاجار
روی آوردن قاجار به قراردادهای استعماری پادشاهان)	فعالیت رقابت آمیز اصلاحی (اصلاح رفتار پادشاهان)	اثرپذیری دولتمردان قاجار از دولت‌های استعماری به جای مقاومت در برابر آنها
جنبش عدالتخانه (مشروطه)	فعالیت رقابت آمیز اصلاحی (اصلاح ساختار)	حاکمیت استبداد قاجار
انقلاب اسلامی و تلاش امام خمینی (ره)	به عنوان فعالیتی رقابت آمیز، به صورت اصلاح رفتاری و ساختاری شروع و به حرکت انقلابی تبدیل شد.	- شاه پهلوی در جایگاهی امن بین دولت‌های غربی و مأمور حفظ امنیت منطقه - حذف روشنفکران چپ از صحنه رقابت داخلی

۴) مقاومت منفی: حاکمیت پادشاه، ظالمانه و غیر مشروع دانسته می‌شود و همکاری سیاسی با آن جز در حد واجبات نظامی انجام نمی‌شود.

۱۵. و حیاتیات نظامیه اموری که برای بقای اصل زندگی اجتماعی لازم است؛ مانند امنیت، مقابله با دشمن
۱۶. رقابت و رقابت‌آمیز ورود فعال به عرصه زندگی اجتماعی و سیاسی برای رقابت با قدرت حاکم نه تأیید آنها.
۱۷. جنبش سیاسی تجربه موفق از فعالیت رقابت‌آمیز اصلاحی است و این فعالیت را از اصلاح رفتار به سوی اصلاح ساختار هدایت کرد و به جنبش عدالتخانه منجر شد.
۱۸. هدف جنبش عدالتخانه: اصلاح شیوه زمامداری شاه بود (اصلاح ساختاری) و در پی تأسیس مجلس بود که قوانین عادلانه الهی را تدوین و شاه را ملزم به رعایت آن کند و حاکمیت را از مدار استبداد به مدار عدالت منتقل کند.
۱۹. در فقه اجتماعی و سیاسی شیوع حاکمیت سلطنت مشروطه نیز آرمانی نیست ولی فسادش از استبداد کمتر است و علم را کنترل می‌کند و تنها در شرایطی که تحقق حاکمیت آرمانی امکان نداشته باشد، پذیرش آن ممکن است.
۲۰. محور افکار غرب زده نیز به جنبش عدالتخانه پیوستند و نام «مسئله» را بر آن برگزیدند و عالمان نیز این نام را پذیرفتند اما معنای مشروطه و مجلس در نظر عالمان با متورالفکران تفاوت داشت.
۲۱. معنای مشروطه و مجلس از نظر عالمان و متورالفکران

مشروطه	
مجلس	مشروط کردن حاکمیت به احکام عادلانه الهی
مجلسی که در آن قوانین بر مدار احکام شریعت تدوین شود.	
مجلسی که در آن، قوانین بر اساس اراده و خواست بشر تنظیم شود.	نوعی حاکمیت سکولار مانند دولت انگلیس

۱۲. در جریان انقلاب مشروطه، رقابتی سخت بین بیدارگران و متورالفکران به وجود آمد و نهایتاً با حضور قدرت‌های استعماری و دخالت انگلستان، به نفع متورالفکران پایان یافت و حاکمیت آنها در ایران به استبداد استعماری رضاخان ختم شد.

۲- انقلاب اسلامی

۱) چند سال پس از مشروطه امام خمینی (ره) فعالیت رقابت‌آمیز را، با اعتراض به کاپیتولاسیون و رفتار استعماری شاه آغاز کرد ولی در حد اصلاح رفتار ساختار باقی نماند و این حرکت به صورت یک حرکت انقلابی درآمد که حذف شاهنشاهی و تحقق حکومت اسلامی را دنبال می‌کرد.

۱) بزرگی حاکمیت آرمانی دینی (حاکمیت الهی)

الف) در زمان پیامبر و اهل بیت، آنها مجری حاکمیت الهی‌اند.
 ب) در زمان غیبت؛ مجری احکام الهی افرادی هستند که هم آگاه و عالم به احکام الهی و هم به آگاهی خود عامل باشند.

۲) مشکل عدالتخانه این بود که رفتار عادلانه را بر افرادی با این شرایط تحمیل می‌کرد

الف) با معیار الهی به قدرت نرسیده بودند.
 ب) قدرت را با شمشیر اقوام یا حمایت استعمارگران به دست آورده بودند.
 ج) عالم به عدالت نبودند.
 د) عمل به عدالت در شخصیت‌شان نهادینه نشده بود.

۴) بنابراین مشروطه در اندیشه تشیع، یک نظام آرمانی نیست ولی تا زمانی که برقراری حاکمیت آرمانی ممکن نیست، در مقایسه با نظام استبدادی ترجیح دارد.

۵) انقلاب اسلامی، بازگشت مردم ایران به حرکت تا تمام مشروطه بود.

۶) شباهت و تفاوت‌های انقلاب اسلامی ایران، با انقلاب‌ها و جنبش‌های آزادی‌بخش قرن بیستم

شباهت

- همگی جهت‌گیری ضد استعماری داشتند.
- همگی در جهت تغییر سلطه سیاسی کشورهای غربی و یا نظام سیاسی وابسته به غرب عمل می‌کردند.

انقلاب‌های آزادی‌بخش	انقلاب اسلامی
- مورد حمایت بلوک شرق	- عدم وابستگی به بلوک شرقی و غربی
- همراه با جنبش چریکی احزاب مختلف	- یک انقلاب فراگیر مردمی، برآمده از عمق روابط مردم و رهبری دینی
- نظریه‌های چپ در چارچوب سکاتری برای حل بحران غرب (مکاتب سیاسی غرب) شکل گرفته بودند.	- از آموزه‌های اسلامی بهره می‌برد
- در مقابله با استعمار و حذف کارگزاران غربی موفق بودند	- دارای هویتی فرهنگی و تمدنی خارج از دو قطب شرق و غرب
- ولی در قطع وابستگی اقتصادی فرهنگی به غرب ناموفق بودند و دچار استعمار نو شدند و نتوانستند کشورشان را از جایگاه پیرامونی خارج کنند.	- ایجاد یک قطب‌بندی جدید که خود در کانون قطب فرهنگی جهان اسلام قرار گرفت.

سؤال متن

نخستین بیدارگران اسلامی در جهان اسلام، حرکت‌ها و جنبش‌هایی ایجاد کردند. جنبش عدالتخانه و تنباکو دو نمونه از این جنبش‌ها در ایران هستند. درباره این دو جنبش چه می‌دانید؟
 جنبش تنباکو، نمونه‌ای موفق از فعالیت رقابت‌آمیز اسلامی است. این تجربه موفق، فعالیت رقابت‌آمیز را از اصلاح رفتار به سوی اصلاح ساختار برد و به جنبش عدالتخانه منجر شد. این جنبش، حرکت رقابت‌آمیز عالمان دینی با قاجار بود که تلاش می‌کردند رفتارهای پادشاهان قاجار را اصلاح نمایند.

هدف جنبش عدالتخانه: اصلاح شیوه زمامداری شاه بود به عنوان یک اصلاح ساختاری و در پی تأسیس مجلسی بود که قوانین عادلانه الهی تدوین و شاه را ملزم به رعایت آن کند و حاکمیت را از مدار استبداد به مدار عدالت منتقل کند. جنبش عدالتخانه از آن جهت که ساختار سیاسی جامعه را تغییر می‌داد، یک انقلاب اجتماعی بود و منورالفکران با پیوستن به آن نام مشروطه را برای آن برگزیدند.
 چرا جنبش‌های اجتماعی نخستین بیدارگران اسلامی در ایران متوقف شد؟ در جریان انقلاب مشروطه، رقابتی سخت بین بیدارگران اسلامی و منورالفکران به وجود آمد و نهایتاً با حضور قدرت‌های استعماری و دخالت انگلستان به نفع منورالفکران پایان یافت و حاکمیت آنها به استبداد استعماری رضاخان ختم شد و در نتیجه جنبش نخستین بیدارگران اسلامی در ایران متوقف شد.

مقایسه کنید

با توجه به جدول زیر مقاومت منفی، فعالیت رقابت‌آمیز اصلاحی و انقلاب اجتماعی را با یکدیگر مقایسه کنید.

نمونه تاریخی	ویژگی	فعالیت اجتماعی-سیاسی
تدوین رساله‌های جهادیه	همکاری با حاکم نامشروع در حد واجبات نظامیه	مقاومت منفی
جنبش تنباکو	اصلاح رفتار حاکمان یا ساختار حکومت	فعالیت رقابت‌آمیز اصلاحی
جنبش عدالتخانه، انقلاب مشروطه	تغییر ساختار سیاسی	انقلاب اجتماعی

- در مقاومت منفی حاکمیت پادشاه ظالمانه و غیر مشروع دانسته می‌شد و همکاری سیاسی با آن در حد واجبات نظامیه بود و جنبشی در این مرحله صورت نگرفت.
- در فعالیت رقابت‌آمیز، عالمان حرکتی اصلاحی انجام دادند و تلاش کردند برخی رفتارهای پادشاه را اصلاح نمایند به همین دلیل جنبش‌هایی مانند جنبش تنباکو برای منع پادشاه از برخی رفتارها صورت گرفت.
- در انقلاب اجتماعی کل ساختار حکومتی زیر سؤال رفت و معترضین خواستار تغییر شیوه زمامداری و یا تغییرات اساسی در ساختار سیاسی حاکم شدند.

گفت‌وگو کنید

درباره شباهت‌ها و تفاوت‌های انقلاب مشروطه و انقلاب اسلامی ایران گفت‌وگو کنید.

انقلاب مشروطه: بیشتر یک انقلاب اجتماعی تحت تأثیر انقلاب فرانسه بود، بیشتر مقاومت منفی را دنبال می‌کرد و بعد از آن اصلاحی بود. حاکمیت بیشتر در دست انگلستان بود، بین منورالفکران و بیدارگران نزاع بود.
 انقلاب اسلامی: یک انقلاب سیاسی-اجتماعی است، حاکمیت بیشتر در دست امریکا بود، بین گروه‌های مختلف از جمله منورالفکران و بیدارگران هماهنگی بیشتر شد، رهبری مستحکم‌تری نسبت به مشروطه داشت و انسجام انقلاب اسلامی از انقلاب مشروطه بیشتر است. (برای اطلاعات بیشتر به وبلاگ گروه علوم اجتماعی کرمان مراجعه کنید.)

بیندیشید

برای یک شباهت و چهار تفاوت انقلاب اسلامی ایران و انقلاب‌های آزادی‌بخش، پنج عنوان مناسب انتخاب کنید.
 شباهت: ضد استعماری

انقلاب‌های آزادی‌بخش	انقلاب ایران	تفاوت
وابسته	مستقل	
حزبی	فراگیر	
پیرو مکاتب سیاسی	پیرو مکتب دینی اسلام	
وابسته اقتصادی - فرهنگی	هویت فرهنگی مستقل	
ماندن در وضعیت پیرامونی	ایجاد قطب‌بندی جدید	

مفاهیم اساسی

انقلاب اسلامی ایران، بیدارگران اسلامی، قاجار، مقاومت منفی، فعالیت رقابت‌آمیز اصلاحی، اصلاح رفتار، اصلاح ساختار، حرکت انقلابی، واجبات نظامیه، جنبش تنباکو، جنبش عدالتخانه، مشروطه، مجلس، امام خمینی (ره) و ...

خلاصه کنید

انقلاب اسلامی ایران، تنها یک انقلاب سیاسی نبود بلکه هویتی فرهنگی و تمدنی داشت. در ابتدای حکومت قاجار که با قدرت شمشیر ایل خود، به پیروزی رسیده بودند، عالمان، حاکمیت آنها را عالمانه و غیر مشروع می‌دانستند ولی برای حفظ امنیت کشور در حدّ ضرورت با آن همکاری می‌کردند. (مقاومت منفی) رقابت‌آمیز اصلاحی افتادند. فعالیت رقابت‌آمیز، ابتدا به صورت اصلاح رفتار حاکمان بود ولی در جریان جنبش تنباکو به سمت اصلاح ساختار هدایت شد و زبنایت به جنبش عدالتخانه منجر شد. هدف جنبش عدالتخانه، اصلاح ساختاری شیوه زمامداری شاه بود و در پی تأسیس مجلسی بود که قوانین عادلانه الهی را تدوین کند.

جنبش عدالتخانه یک انقلاب اجتماعی بود که منوّالفکران غرب‌زده نیز به آن پیوستند و نام مشروطه را برای آن برگزیدند اما منظور آنان از مشروطه، حاکمیت سکولار و منظور آنها از تأسیس مجلس، محلی برای تدوین قوانین منطبق بر اراده و خواست بشر بود. در جریان مشروطه بین بیدارگران و منوّالفکران رقابتی سخت در گرفت که در نهایت با دخالت استعمارگران از جمله انگلیس، به نفع منوّالفکران پایان یافت و به حاکمیت استبداد استعماری رضاخان منجر شد. ۷۰ سال پس از مشروطه امام خمینی (ره) فعالیت رقابت‌آمیز را با اعتراض به کاپیتولاسیون و رفتار استعماری شاه آغاز کرد ولی این حرکت اصلاح رفتار و ساختار را پشت سر گذاشت و به صورت یک حرکت انقلابی است. هدف آن حذف شاهنشاهی و تحلیف حکومت اسلامی بود، درآمد.

مشروطه در تشیع، نظامی آرمانی نیست. انقلاب اسلامی بازگشت مردم ایران به حرکت ناتمام مشروطه بود. شباهت انقلاب ایران با انقلاب‌های دیگر در این است که همگی جهت‌گیری ضد استعماری داشتند و به دنبال حذف سلطه سیاسی غرب بودند.

تفاوت‌های بسیاری بین انقلاب ایران و سایر انقلاب‌ها وجود دارد از جمله اینکه انقلاب ایران به هیچ قطبی وابسته نیست، فراگیر و مردمی است، از متن باورهای اسلامی آمده و قطب‌بندی جدیدی در نظام جهانی ایجاد کرده است.

آنچه از این درس آموختیم

نخستین بیدارگران اسلامی در ایران، جنبش‌هایی را برای اصلاح رفتار حاکمان و ساختار حکومت قاجار به وجود آوردند و جز در موارد واجبات نظامیه با پادشاه همکاری نمی‌کردند تا وقتی که دولتمردان قاجار به جای مقاومت در برابر بیگانگان به قراردادهای استعماری روی آوردند. در نتیجه حرکت رقابت‌آمیز میان عالمان دینی با قاجار شکل گرفت که جنبه اصلاحی داشت. جنبش تنباکو نمونه‌ای موفق از فعالیت رقابت‌آمیز بود که این حرکت منجر به ایجاد جنبش عدالتخانه شد و چون در پی تغییر ساختار سیاسی بود یک نوع انقلاب اجتماعی به حساب می‌آید.

انقلاب اسلامی در ایران با رهبری امام خمینی (ره) در اعتراض به کاپیتولاسیون و رفتار استعماری شاه آغاز شد که هدف آن حذف شاهنشاهی و تحلیف حکومت اسلامی بود. انقلاب اسلامی نسبت به جنبش‌های اجتماعی پیش از خود ویژگی‌های خاص داشت: در اصل انقلاب ایران؛ انقلابی مستقل، فراگیر، پیرو مکتب دینی اسلام و دارای هویت فرهنگی مستقل و به دنبال ایجاد یک قطب‌بندی جدید بود. این لذا انقلاب‌های آزادی بخش، وابسته به بلوک شرق و از طریق جنبش‌های چریکی و احزاب مختلف شکل گرفته بودند. این انقلاب‌ها پیرو مکاتب سیاسی بودند و نتوانستند جایگاه کشورشان را از حاشیه قطب‌های سیاسی و اقتصادی جهان خارج کنند.

الف) درستی یا نادرستی جمله‌ها را بریز
 ۱- در فعالیت رقابت‌آمیز، پادشاه ظالم و غیرمشروع دانسته می‌شود و همکاری سیاسی با آن، جز در حد واجبات نظامیه انجام نمی‌شود. درست نادرست

۲- فعالیت رقابت‌آمیز، نه در جهت تأیید قدرت حاکم و حمایت از آن، بلکه در رقابت با آن است. درست نادرست

۳- حاکمیت منورالفکران در ایران به استبداد استعماری رضاخان ختم شد. درست نادرست

ب) گزینه درست را با علامت ✓ مشخص کنید. (۱۵/۷۵)
 ۴- کدام یک در رابطه با جنبش عدالتخانه صحیح نیست؟ (کنکور سراسری - ۹۲)

- الف) جنبش عدالتخانه از آن جهت که ساختار سیاسی جامعه را تغییر می‌داد، یک انقلاب اجتماعی بود و هدف آن اصلاح کار یا رفتار خاصی از پادشاه نبود بلکه اصلاح شیوه زمامداری پادشاه بود.
- ب) هدف آن اصلاح کار یا رفتار خاصی از پادشاه نبود بلکه اصلاح شیوه زمامداری پادشاه بود، به دنبال تأسیس مجلسی بود که قوانین عادلانه را تدوین کند و شاه را ملزم سازد تا در چارچوب قوانین عادلانه الهی عمل کند.
- ج) به دنبال تأسیس مجلسی بود که قوانین عادلانه را تدوین کند و شاه را ملزم سازد تا در چارچوب قوانین عادلانه الهی عمل کند، جنبش عدالتخانه از آن جهت که ساختار سیاسی جامعه را تغییر می‌داد یک انقلاب اجتماعی بود.
- د) این حرکت، حاکمیت مطلوب و آرمانی بود، هدف آن اصلاح کار یا رفتار خاصی از پادشاه نبود بلکه اصلاح شیوه زمامداری پادشاه بود.

۵- نخستین بیدارگران اسلامی ایران، جنبش‌هایی را برای قاجار به وجود می‌آوردند. قاجار به وجود می‌آوردند. به قدرت رسیده بود.

الف) مقاومت منفی - حرکت انقلابی - مأمور حفظ امنیت منطقه

ب) اصلاح رفتار حاکمان - اصلاح ساختار حکومت - شمشیر ایل قاجار

ج) حرکت انقلابی - اصلاح ساختار حکومت - حذف روشنفکران چپ

د) اصلاح رفتار حاکمان - حرکت انقلابی - شمشیر ایل قاجار

۶- به ترتیب کدام موارد نشان‌دهنده «شبهت انقلاب اسلامی با سایر جنبش‌های آزادی‌بخش» و «تفاوت انقلاب اسلامی با سایر جنبش‌های آزادی‌بخش» است؟

الف) وجود نظریات چپ - چریکی بودن سایر جنبش‌ها و فراگیر بودن انقلاب ایران

ب) جهت‌گیری ضد استعماری - مورد حمایت بلوک شرق بودن سایر جنبش‌ها و عدم وابستگی انقلاب ایران

ج) ایجاد استعمار نو - ناموفق بودن سایر جنبش‌ها در قطع وابستگی به غرب و هویتی خارج از دو قطب برای ایران

د) حمایت بلوک شرق - جنبش‌های آزادی‌بخش در جهت تغییر سلطه سیاسی کشورهای غربی بودند ولی انقلاب اسلامی نه

ج) جاهای خالی را با کلمه‌های مناسب پر کنید. (۱/۵)

۷- منظور از اموری است که برای بقای اصل زندگی اجتماعی لازم است. منظور از

۸- جنبش عدالتخانه در پی تأسیس مجلسی بود که قوانین را تدوین کند.

۹- فعالیت رقابت‌آمیز امام خمینی، گرچه با اعتراض به و رفتار استعماری شاه آغاز شد ولی در حد

یک حرکت اصلاحی رفتار یا ساختار متوقف نشد.

د) به سؤال‌های زیر پاسخ دهید.

۱۰- معنای مشروطه را از نظر عالمان دینی و منورالفکران با هم مقایسه کنید؟ (۱)

۱۱- ویژگی حاکمیت آرمانی دینی، در اندیشه اجتماعی و سیاسی شیعی چیست؟ (۲)

۱۲- مشکل عدالتخانه چه بود؟ (۲)

۱ نادرست (۰/۲۵) ۲ درست (۰/۲۵) ۳ درست (۰/۲۵) ۴ گزینه د (۰/۲۵) ۵ گزینه ب (۰/۲۵) ۶ گزینه ب (۰/۲۵) ۷ واجبات نظامیه (۰/۵) ۸ عادلانه الهی (۰/۵) ۹ کاپیتولاسیون (۰/۵) ۱۰ از نظر عالمان دینی؛ مشروطه یعنی حاکمیت را به احکام الهی مشروط کردن (۰/۵) ۱۱ حاکمیت الهی است (۰/۵) که به وسیله پیامبر و اهل بیت تحقق پیدا می کند (۰/۵) و در زمان غیبت و هم به آگاهی خود عامل باشند. ۱۲ مشکل عدالتخانه این بود که رفتار عادلانه را بر کسانی تحمیل می کرد که با مبارزات الهی به قدرت نرسیده بودند. (۰/۵) آنها قدرت را با شمشیر قوم و عشیره (۰/۲۵) یا با حمایت دولت های استعمارگر (۰/۲۵) بدست آورده بودند. عالم به عدالت نبوده (۰/۵) و عمل به عدالت نیز به قدر کافی در شخصیت آنها نهادینه نشده بود. (۰/۵)

درس ۱۵ افق بیداری اسلامی

۱- نخستین انقلاب

(۱) در جهان دو قطبی قرن ۲۰، هویت و جایگاه جنبش ها، انقلاب ها و کشورها براساس **اساسی که با یکی از دو قطب جهان** یعنی بلوک شرق و غرب داشتند، شناسایی می شد.
 (۲) انقلاب ایران با اینکه یک نظام سیاسی وابسته به بلوک غرب (حکومت شاه) را هدف قرار داده بود ولی به بلوک شرق هم وابسته نبود.

(۳) **دانشوران امریکا**، انقلاب را با **موازین فرهنگ غرب** می سنجیدند و فکر می کردند چون به بلوک شرق هم وابسته نیست، توان مقاومت نداشته و دیر یا زود، بار دیگر دست نیاز به سوی غرب دراز می کند در حالی که انقلاب ایران از متن فرهنگ دیگری برمی خاست و با موازین غرب قابل سنجش نبود.

- در چارچوب آرمان های سکولار جهان غرب تعریف نمی شد.
 - از متن **فرهنگ اسلامی**، برای حفظ **هویت اسلامی** و تأمین **مخزن تمدن اسلامی** برمی خاست.
 - اولین انقلاب جدید بعد از انقلاب فرانسه بود زیرا سایر انقلاب ها جدید نبوده و در جهت گسترش انقلاب فرانسه بودند.

(۵) انقلاب فرانسه در ۱۷۸۹ م با آرمان های مدرن پس از رنسانس به وجود آمد و ابتدا در فرانسه با مشکلاتی روبه رو شد اما بعدها سایر انقلاب ها و جنبش ها، تحت تاثیر آن و در جهت گسترش آن به وجود آمدند از جمله:

- انقلاب های ۱۸۳۰ م و ۱۸۴۸ م در سراسر اروپا؛ رویکردی مانند انقلاب فرانسه.
 - انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ روسیه با وجود رویکرد متفاوت **سیاسی**، به دلیل خصالت **سکولار** درون فرهنگ غرب قرار می گرفت.

- دیگر انقلاب ها و جنبش های آزادی بخش قرن ۲۰؛ **نقصدی از انقلاب های مدرن** بودند.

(۶) فرهنگ هایی که در دوره استعمار مقهور و مرعوب جوامع غربی شده بودند، راه حل چالش های خود را از نگاه نظریه پردازان غربی در پیوستن به غرب می دانستند.

(۷) انقلاب اسلامی ایران، الگوی رفتاری خود را از **فقه اجتماعی و سیاسی شیعه** می گرفت و از **منظر دینی** به حل چالش های جهان اسلام پرداخت نه مطابق نظر نظریه پردازان غربی.

(۸) **انقلاب ایران** با **یارگست به هویت اسلامی**، برای جهان غرب نیز فرصت جدیدی برای عبور از بحران های معرفتی پدید آورد.

(۹) دولتمردان و روشنفکران جهان اسلام قبل از انقلاب اسلامی، برای مشکلات خود یکی از این دو رویکرد را در نظر داشتند:

الف) مسائل جهان اسلام در اثر عقب ماندگی تاریخی از جوامع غربی است.
 ب) مسائل جهان اسلام را لیبرالیسم غرب به وجود آورده و برای حل آن باید از اندیشه های مارکسیستی و **سیاسی** کمک گرفت.

۲- تأثیرات انقلاب اسلامی ایران بر جهان

- ۱- مسئله فلسطین: تا پیش از انقلاب ایران، بر حاشیه بزرگ شرق با غرب قرار می گرفتند و برخوردشان با مسائل جهان اسلام با توجه به یکی از این دو رویکرد بود؛ مانند مسئله فلسطین.
- موضع کشورهای اسلامی در برابر فلسطین:
 - ۱- کشورهای زیر نفوذ غرب، به رسمیت شناختن اسرائیل یا سازش با آن
 - ۲- کشورهای زیر نفوذ شرق، تشکیل جبهه پایداری و مقاومت
- گروه های مبارز فلسطینی: ناگزیر به دسته دوم پیوستند و هویش مارکسیستی یا ناسیونالیستی پیدا کردند.
- گروه های مارکسیستی: هویت اجتماعی داشتند و جایگاهی برای باورهای دینی قائل نبودند.
- گروه های ناسیونالیستی: با موضع قوم گرایی عربی، اسلام را به عنوان پدیده ای غریب می پذیرفتند.
- وضعیت فلسطین به عنوان یکی از:
 - ۱- دولت اسرائیل: وابسته به بلوک غرب و حمایت مالی و تسلیحاتی آن
 - ۲- جبهه مقابل: وابسته به بلوک شرق و تسلیحات روس
- عرصه های تقابل شرق و غرب
- دولت مصر که مظهر ناسیونالیسم عربی بود در زمان انور سادات با اسرائیل قرارداد کمپ دیوید را بست که موجب تضعیف گروه های فلسطینی شد. (بعد از مرگ جمال عبدالناصر)
- انقلاب ایران، الگوی جدیدی برای امت اسلامی بود.
- ساقط کردن شاه که مهم ترین حامی اسرائیل در منطقه بود.
- اهمیت ایران در مسئله فلسطین:
 - ارائه دادن راهکار جدیدی برای مبارزه با صهیونیسم
- انقلاب اسلامی با بازگشت به اسلام و اتکا به فقه سیاسی و اجتماعی شیعه، مسئله اسرائیل را به عنوان مسئله جهان اسلام مطرح کرد.

- اولاً مشروعیت قرارداد کمپ دیوید را در باور مسلمانان مخدوش کرد.
- ثانیاً مقاومت در برابر صهیونیسم را از موضع باور اسلامی و تکیه بر قدرت الهی آغاز کرد.
- ۲- نمونه هایی از جنبش های اسلامی تحت تأثیر انقلاب اسلامی:
 - مصر: از میان برداشتن انور سادات توسط اسلام خواهان - فلسطین: شکل گیری انتفاضه و جنبش های جدید اسلامی
 - افغانستان: تشکیل جهاد اسلامی در برابر حکومت وابسته به شرق
 - الجزایر: تشکیل جبهه نجات اسلامی و پیروزی اسلام گرایان در انتخابات ۱۹۹۰
- ۳- مهم ترین پیامد انقلاب ایران در جهان اسلام، سلسله جنبش ها و انقلاب های مردم در کشورهای عربی از ۱۳۸۹ تاکنون است که باعث سقوط ۴ قدرت سیاسی عربی شده است.
- ۴- دولت های عربی، قیام مردم کشورهای عربی را بخشی از فرآیند عربی شدن آنها معرفی و آن را بهار عربی نامگذاری کرده اند اما به قدرت رسیدن اسلام خواهان در این کشورها نشان از شروع بیداری اسلامی دارد.
- ۵- نخستین بیدارگران در جهان اسلام، اندیشمندانی بودند که برای حفظ استقلال و عزت جهان اسلام، به دنبال اصلاح رفتار حاکمان جوامع اسلامی بودند.
- ۶- امروزه بیداری اسلامی، حاصل انتقال بیداری از سطح نخبگان به متن مردم و فرهنگ عمومی جهان اسلام است.
- ۷- انقلاب ایران از طریق بیداری اسلامی، الگوی جدیدی برای امت اسلامی مطرح کرده که اگر در جوامع اسلامی تحقق یابد، این جوامع به سوی نظامی بر مدار فطرت و عدالت حرکت می کند.
- ۸- امام خمینی (ره) در وصیت نامه خود، تشکیل یک دولت اسلامی با جمهوری های مستقل را برای آینده مسلمانان ترسیم می کند.
- ۳- جغرافیای فرهنگی جهان جدید
- ۱- انقلاب اسلامی با اینکه در ایران و براساس معرفت شیعی به وجود آمد ولی رسالت خود را به حل چالش های ایران یا شیعیان محدود نکرد.

- ۲- رسالت انقلاب ایران:
 - پاسداری از عزت و اقتدار جهان اسلام
 - دفاع از محرومان و مستضعفان جهان
 - مخاطب قرار دادن فطرت همه انسان ها
 - توجه به حل مشکلات معرفتی و معنوی بشر
- ۲- نکات نامه امام خمینی به گورباچف:
 - اشاره به اشکالاتی در محدود کردن علم به شناخت حسی و عقلی
 - پیش بینی فروپاشی بلوک شرق
 - درخواست از شوروی برای آمدن به سوی آموزه های اسلام برای عبور از بحران ها و فرستادن نخبگان شان به ایران برای فراگیری حکمت و علوم اسلامی.

- ۴) تأثیرات جهانی انقلاب اسلامی ایران
 - بروز بحران‌های معرفتی غرب و چالش‌های آن
 - شاهدهی بر حضور تاریخ ساز فرهنگ‌های غیر غربی
 - تأثیرگذاری بر شکل‌گیری و گسترش اندیشه‌های پسا مدرن
 - ایجاد رویکرد دینی و معنوی به زندگی اجتماعی در جوامع غربی
 - از دست رفتن اعتبار جهانی آرمان‌های بعد از رنسانس
 - شکل‌گیری نظریه‌های ناظر به افول سکولاریسم
- ۵) تأثیر انقلاب بر کشورهای جهان سوم؛ قرار دادن راه نوبلی در مسیر این کشورها که موقعیت دو قطب سیاسی قرن ۲۰ را در هر ریخت و قطب بندی جدیدی ایجاد کرد.
- ۶) جهان غرب برای جلوگیری از تأثیرگذاری انقلاب اسلامی، اقدامات مستمری انجام داد. **گوندای نوبلی و جنگ تحمیلی** از نخستین تلاش‌های غرب برای مقابله با انقلاب اسلامی بود.
- ۷) در جنگ ایران و عراق، تمام کشورهای بلوک شرق و غرب با اسلحه و پول خود علیه ایران متحد شدند. در حالی که ایران از ابتدایی‌ترین تجهیزات محروم بود.
- ۸) مقاومت انقلاب اسلامی در دهه نخست، موقعیت بلوک شرق را متزلزل و موقعیت **جهان اسلام** را به عنوان یک قطب فرهنگی تثبیت کرد.
- ۹) کشورهای غربی ابتدا می‌خواستند فروپاشی بلوک شرق را به تشکیل **نظام نوبلی جهانی** بر مدار یک **قطب واحد** معنا کنند.
- ۱۰) **نظریه پایان تاریخ فوکویاما** همین معنا را القا می‌کرد اما انقلاب اسلامی این نظریه را باطل کرد.
 - اولاً با طرح دیگر تمدن‌ها در عرض تمدن اسلامی، جایگاه برجسته انقلاب اسلامی را نادیده می‌گرفت.
 - ثانیاً با طرح جنگ تمدن‌ها، رویکرد خصمانه جهان غرب به جنبش‌های اسلامی را توجیه می‌کرد و هراسی را که قبلاً نسبت به بلوک شرق وجود داشت، متوجه جهان اسلام می‌ساخت.
- ۱۱) اقتصاد و سیاست غرب نیازمند مناطق بی‌رامونی است به همین دلیل با حرکت‌های مستقل در جهان اسلام مقابله می‌کند.
 - مقابله نظامی و سیاسی مستقیم مانند دخالت در افغانستان و عراق
 - محاصره و تحریم اقتصادی از طریق سازمان‌های بین‌المللی مانند تحریم ایران
 - تبلیغ معنویت‌های کاذب و سکولار در غرب برای اشباع خلأ معنوی فرهنگ غرب
 - تصویرسازی خشن و غیرعقلانی از اسلام از راه ایجاد جریان‌های تروریستی وهابی
 - تفسیر سکولار از اسلام و حمایت از اسلام آمریکایی در مقابل انقلاب اسلامی
 - مدیریت جنگ رسانه‌ای همه‌جانبه در برابر حرکت فرهنگی جهان اسلام
 - ایجاد اختلافات فرقه‌ای و مذهبی برای تضعیف جهان اسلام
- ۱۲) **فنایت‌های غرب برای مقابله با حرکات مستقل اسلامی**

سؤال متن

دستاوردهای بیداری اسلامی چیست؟ توجه کشورهای اسلامی به اتکای بازگشت به اسلام، برپایی جنبش‌هایی مانند جنبش مردم مصر و افغانستان و الجزایر، قیام مردم در کشورهای عربی که همه آنها با هدف به قدرت رسیدن اسلام و حفظ استقلال در مقابل غرب انجام شده است.

غرب برای مقابله با بیداری اسلامی چه اقداماتی انجام داده است؟ اقداماتی مانند مقابله نظامی مستقیم شبیه دخالت در افغانستان و عراق، تبلیغ معنویت‌های کاذب و سکولار، تفسیر سکولار از اسلام، ایجاد اختلافات فرقه‌ای و مذهبی و ...

انقلاب اسلامی ایران بر جریان بیداری اسلامی چه تأثیراتی داشته است؟ برپایی جنبش‌هایی در کشورهای اسلامی مانند مصر و الجزایر و افغانستان و جنبش کشورهای عربی از سال ۱۳۸۹ به بعد، ایجاد الگوی جدید برای مبارزه با اسرائیل و اهمیت بخشی به مسئله فلسطین با اتکا به فقه سیاسی و اجتماعی شیعه

برخی دانشمندان علوم اجتماعی، انقلاب اسلامی ایران را نخستین انقلابی می‌دانند که پس از انقلاب فرانسه در سطح جهانی اتفاق افتاده است. این گفته به چه معناست؟ چرا چنین تعبیری از انقلاب اسلامی ایران می‌شود؟

انقلاب اسلامی ایران یک انقلاب مردمی با آرمان‌های مشخص و رهبر مشخص بود. این انقلاب خودجوش بود و بر پایه مبانی معرفتی حکمی شکل گرفته بود. انقلاب اسلامی برخلاف دیگر انقلاب‌های پس از انقلاب فرانسه به هیچ قدرتی وابسته نبود و در استقلال کامل نسبت به دو بلوک غرب و شرق شکل گرفت به همین جهت آن را نخستین انقلاب که تمام عناصر یک انقلاب واقعی را داشت، می‌خوانند. (تمام انقلاب‌های دیگر در ادامه و تحت تأثیر انقلاب فرانسه بودند و انقلاب اسلامی ایران هویتی مستقل داشت.)

گفت‌وگو کنید

به نظر شما مهم‌ترین شباهت و تفاوت انقلاب فرانسه با انقلاب اسلامی ایران چیست؟ شباهت: هر دو خواستار تغییر وضع موجود و یک شیوه نوین ساختار سیاسی بودند. تفاوت: انقلاب فرانسه با آرمان‌های مدرن و سکولار شکل گرفت. انقلاب اسلامی ایران با آرمان‌ها و ارزش‌های اسلامی شکل گرفت.

۱۳۲

گفت‌وگو کنید

درباره تفاوت حرکت اجتماعی نخستین بیدارگران اسلامی با حرکت‌های اخیر بیداری اسلامی گفت‌وگو کنید. نخستین بیدارگران در جهان اسلام، اندیشمندان و عالمانی بودند که با نظر به خطر سیاسی دولت‌های غربی، استقلال و عزت جهان اسلام را دنبال می‌کردند، آنها برای رسیدن به این منظور، به اصلاح رفتار حاکمان جوامع اسلامی می‌پرداختند. اما بیداری اسلامی حاصل انتقال بیداری از سطح نخبگان به متن مردم و فرهنگ عمومی جامعه اسلامی است و خواهان دگرگونی در ساختار سیاسی است. (برای مطالعه بیشتر به وبلاگ گروه علوم اجتماعی شیروان مراجعه کنید.)

۱۳۳

سؤال متن

دنیای دو قطبی قرن بیستم چگونه فروریخت و جغرافیای فرهنگی و سیاسی جهان جدید چگونه به وجود آمد؟ قطب‌های اصلی این جهان کدام‌اند؟ دنیای دو قطبی با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی در سال ۱۹۹۱ از بین رفت و کشورهایی که جزء اتحاد شوروی بودند هر یک مستقل شدند. بیشتر این کشورها جذب رویکرد لیبرالیستی غرب شدند. قطب‌های این جهان، بلوک شرق (شوروی، اروپای شرقی و چین) بودند و بلوک غرب (آمریکا، اروپای غربی و دیگر کشورهای جهان که از سیاست‌های اقتصاد آزاد پیروی می‌کردند). با فروپاشی شوروی، غرب خود را تنها ابرقدرت جهان می‌دانست و تصور نمی‌کرد دیگر مقاومتی در مقابل آن شکل بگیرد که البته مقاومت‌های جهان اسلام این تصور را باطل کرد.

۱۳۶

تأمل کنید

به نظر شما جهان اسلام در برابر محدودیت‌هایی که جهان غرب ایجاد می‌کند چه فرصت‌هایی دارد؟ درباره فرصت‌ها و محدودیت‌های پیش روی جریان بیداری اسلامی تأمل کنید. فرصت‌های اسلام در برابر محدودیت‌های غرب؛ شکل‌گیری رویکرد معنوی به زندگی اجتماعی در سطوح مختلف جوامع غربی، مورد سؤال قرار گرفتن ارزش‌ها و آرمان‌های بعد از رنسانس، افول سکولاریسم در این برهه از زمان طرح ارزش‌های اسلامی با عقلانیت نظری و عملی می‌تواند در جوامع غیراسلامی گسترش یابد. البته نیازمند عملکرد صحیح نظام سیاسی ایران و دستیابی به تکنولوژی‌های برتر ارتباطی است. (برای مطالعه بیشتر به وبلاگ گروه علوم اجتماعی چهارمحال و بختیاری مراجعه کنید.)

۱۳۷

مفاهیم اساسی

بیداری اسلامی، انقلاب اسلامی ایران، جهان دو قطبی، انقلاب فرانسه، بازگشت به هویت اسلامی، اندیشه‌های لیبرالیستی، مارکسیستی و سوسیالیستی، مسئله فلسطین، جنبش‌های اسلامی، بیداری اسلامی، بهار عربی، جنگ تمدن‌ها، پایان تاریخ و...

۱۳۶

خلاصه کنید

- بیداری اسلامی حاصل انتقال بیداری از سطح نخبگان به متن مردم و فرهنگ عمومی جامعه اسلامی است.
- برخی دانشمندان انقلاب اسلامی ایران را نخستین انقلابی می‌دانند که پس از انقلاب فرانسه در سطح جهانی اتفاق افتاده است.
- انقلاب اسلامی ایران، انقلابی نبود که در چارچوب آرمان‌ها و ارزش‌های سکولار جهان غرب تعریف شده باشد.
- انقلاب فرانسه در سال ۱۷۸۹ م با آرمان‌ها و ارزش‌های مدرنی شکل گرفت که پس از رنسانس به وجود آمده بود.
- تا پیش از انقلاب اسلامی هریک از کشورهای عربی به یکی از بلوک‌های شرق و غرب گرایش داشتند.
- فلسطین یکی از عرصه‌های تقابل بلوک شرق و غرب بود.
- انقلاب اسلامی با بازگشت به اسلام و با اتکا به فقه سیاسی و اجتماعی شیعی، مسئله فلسطین را به عنوان مسئله جهان اسلام مطرح کرد.
- مهم‌ترین پیامد انقلاب اسلامی ایران در جهان اسلام جنبش‌های گسترده در کشورهای عربی از سال ۱۳۸۹ به بعد بود.
- انقلاب اسلامی راه نوینی را فرا روی کشورهای جهان سوم قرار داد.
- مقاومت انقلاب اسلامی ایران در دهه نخست، موقعیت بلوک شرق را به عنوان تنها رقیب بلوک غرب متزلزل ساخت و موقعیت جهان اسلام را به عنوان یک قطب فرهنگی تثبیت کرد.

آنچه از این درس آموختیم

جهان توحیدی است. در جهان دو قطبی، هویت همه جنبش‌ها و جوامع براساس نسبت آنها با یکی از دو قطب شرق و غرب تعیین می‌شود. انقلاب ایران حکومت وابسته به غرب شاه را هدف قرار داد ولی خود به بلوک شرق هم وابسته نبود و در تعریف پس از انقلاب فرانسه، انقلاب اسلامی برخاسته بود. جنبش‌ها نسخه جدیدی از انقلاب ایران اولین انقلاب جدید بود زیرا با وجود انقلاب‌ها و جنبش‌های دیگر قبل از خود، چون این انقلاب و روسیه همگی مانند انقلاب فرانسه و ادامه‌دهنده راه همان انقلاب بودند. انقلاب جدید محسوب نمی‌شدند. انقلاب‌های کشورهای اسلامی تا پیش از انقلاب ایران، در حاشیه بلوک شرق خود را از نگاه نظریه پردازان غربی، در پیوستن به غرب می‌دانستند. محور شرق جبهه مقاومت تشکیل دادند. دولت مصر که مطهر ناسیونالیسم عربی بود در زمان انور سادات با اسرائیل قرارداد کمپ دیوید را بست که موجب تضعیف گروه‌های فلسطینی شد. انقلاب اسلامی با بازگشت به اسلام و انکاب فقه شیعه، مسئله فلسطین را به عنوان برای مبارزه با صهیونیسم ارائه می‌داد. انقلاب اسلامی با بازگشت به اسلام، مشروعیت قرارداد کمپ دیوید را در باور مسلمانان محدود و مقاومت در مقابل صهیونیسم را از موضع باور اسلامی آغاز کرد و جنبش‌هایی در سایر کشورهای اسلامی و عربی ایجاد کرد مانند مصر، الجزایر، تونس، افغانستان و ...

نخستین بیدارگران در جهان اسلام برای حفظ استقلال و عزت جهان اسلام به دنبال اصلاح رفتار حاکمان بودند اما امروزه بیداری اسلامی حاصل انتقال بیداری از سطح نخبگان به متن مردم و فرهنگ عمومی است. رسالت انقلاب ایران پاسداری از عزت جهان اسلام، دفاع از محرومان و توجه به حل مشکلات معرفی بشد. تأثیرات جهانی اسلام چشمگیر است از جمله بروز بحران‌های معرفی غرب، تأثیرگذاری بر اندیشه پسا مدرن، ایجاد رویکرد دینی به رنگی اجتماعی در جوامع غربی و ...

انقلاب اسلامی راه نوینی در مسیر کشورهای جهان سوم قرار داده و قطب‌بندی جدیدی ایجاد کرده است. جهان برای جلوگیری از تأثیرات انقلاب اسلامی در کشور ما اقداماتی مانند کودتای نوزده و جنگ تحمیلی و در سایر نقاط جهان اقداماتی از جمله محاصره اقتصادی، تبلیغ معنویت‌های کاذب، تصویرسازی خشن از اسلام و ... انجام داده است.

ارزشیابی مستمر

الف) درستی یا نادرستی جمله‌های زیر را مشخص کنید. (۷۵٪ نمره)

- ۱- در جهان دو قطبی قرن بیستم، هویت جنبش‌ها و انقلاب‌ها براساس نسبتی که با یکی از دو قطب جهان داشتند، شناسایی می‌شد. درست نادرست
- ۲- انقلاب اسلامی ایران، الگوی رفتاری خود را از نظریه پردازان غربی می‌گرفت. درست نادرست
- ۳- مهم‌ترین پیامد انقلاب اسلامی ایران در جهان اسلام، سلسله جنبش‌ها و انقلاب‌های گسترده مردم در کشورهای عربی است. درست نادرست

ب) گزینه درست را با علامت ✓ مشخص کنید. (۱۰٪ نمره)

- ۴- برخورد کشورهایی که زیر نفوذ بلوک غرب بودند و آنهایی که زیر نفوذ و در حاشیه بلوک شرق بودند با موضوع فلسطین به ترتیب چگونه بودند؟ (کنکور سراسری - ۹۲)
- الف) در جهت سازش با دولت اسرائیل گام برمی‌داشتند و جبهه پایداری و مقاومت را تشکیل می‌دادند. دولت غاصب اسرائیل را به رسمیت می‌شناختند و گروه‌های مبارز فلسطینی با آنها مقابله می‌کردند.
- ب) دولت غاصب اسرائیل را به رسمیت می‌شناختند و در جهت سازش با اسرائیل گام برمی‌داشتند. جبهه پایداری و قوم‌گرایی عربی به اسلام می‌نگریستند و در جهت سازش با اسرائیل گام برمی‌داشتند.
- ج) دولت غاصب اسرائیل را به رسمیت می‌شناختند و گروه‌های مبارز فلسطینی ناگزیر به بخش اخیر ملحق می‌شدند.
- د) با تسلیحات و حمایت‌های مالی آشکار به تجهیز دولت اسرائیل می‌پرداختند و گروه‌های مبارز فلسطینی مقاومت را تشکیل می‌دادند و گروه‌های مبارز فلسطینی قوم‌گرایی عربی با آنها سازش می‌کردند. جبهه پایداری و مقاومت را تشکیل می‌دادند و گروه‌های مبارز فلسطینی ناگزیر به بخش اخیر ملحق می‌شدند.

- ۵- نحوه شکل گیری سه انقلاب «فرانسه»، «اسلامی ایران» و «اکتبروسیه» به ترتیب چگونه بود؟
 الف) با رویکرد چپ و سوسیالیستی و با خصلت سکولار و دنیوی خود در چارچوب آرمان‌ها و ارزش‌های روشنگری مدرن عمل می‌کرد. - عدم وابستگی به بلوک شرق موجب کاستن از اهمیت انقلاب اسلامی شده بود- با آرمان‌ها و ارزش‌های مدرنی شکل گرفت که پس از رنسانس به وجود آمده بودند.
 ب) با آرمان‌ها و ارزش‌های مدرنی شکل گرفت که پس از رنسانس به وجود آمده بودند- از متن آرمان‌های معنوی و توحیدی جهان اسلام برای حفظ هویت اسلامی و تأمین حقوق از دست رفته امت اسلامی برخاسته بود- با خصلت سکولار و دنیوی خود در چارچوب آرمان‌ها و ارزش‌های روشنگری مدرن عمل می‌کرد.
 ج) با خصلت سکولار و دنیوی خود در چارچوب آرمان‌ها و ارزش‌های روشنگری مدرن عمل می‌کرد- نخستین انقلابی نبود که بعد از انقلاب فرانسه شکل می‌گرفت- با آرمان‌ها و ارزش‌های مدرنی شکل گرفت که پس از رنسانس به وجود آمده بودند.
 د) با آرمان‌ها و ارزش‌های مدرنی شکل گرفت که پس از رنسانس به وجود آمده بودند- با هدف قرار دادن نظام سیاسی وابسته به بلوک شرق و غرب شکل گرفت- با جنبش‌های چریکی گروه‌ها و احزاب مختلف شکل گرفت.
 ۶- به ترتیب دیدگاه گروه‌های ناسیونالیستی و مارکسیستی فلسطین چگونه بود؟ (کنکور سراسری - ۹۴)
 الف) با هویت العبادی خود، جایگاهی برای باورها و اعتقادات دینی و معنوی قائل نبودند- از موضع قوم‌گرای عربی به اسلام می‌نگریستند و اسلام را از جهت اینکه پدیده‌ای عربی است می‌پذیرفتند.
 ب) از موضع قوم‌گرای عربی به اسلام می‌نگریستند و اسلام را از جهت اینکه پدیده‌ای عربی است می‌پذیرفتند- با هویت العبادی خود، جایگاهی برای باورها و اعتقادات دینی و معنوی قائل نبودند.
 ج) با سلاح‌های روسی می‌جنگیدند و جایگاهی برای باورها و اعتقادات دینی و معنوی قائل نبودند- اسلام را از جهت اینکه پدیده‌ای عربی است می‌پذیرفتند و از حمایت‌های مالی آمریکا و انگلستان بهره می‌بردند.
 د) در جهت سازش با اسرائیل گام برمی‌داشتند و از موضع قوم‌گرای عربی به اسلام می‌نگریستند- جبهه پایداری و مقاومت را تشکیل می‌دادند و اسلام را از جهت اینکه پدیده‌ای عربی است می‌پذیرفتند.
 ج) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. (۱/۵)
 ۷- نخستین انقلابی بود که بعد از انقلاب فرانسه اتفاق می‌افتاد.
 ۸- در زمان انور سادات، دولت مصر در قرارداد اسرائیل را به رسمیت شناخت.
 ۹- دولت‌های غربی تلاش کردند، انقلاب‌های کشورهای عربی را بخشی از فرایند غربی شدن آنها معرفی کنند و آن را نامیدند.

د) به سؤال‌های زیر پاسخ دهید.

- ۱۰- بازگشت به اسلام پس از انقلاب اسلامی، چه تأثیری در مسئله اسرائیل داشت؟ (۱/۵)
 ۱۱- اگر بیداری اسلامی در جوامع اسلامی تحقق پیدا کند چه نتیجه‌ای حاصل می‌شود؟ (۱/۵)
 ۱۲- نظریه جنگ تمدن‌ها چگونه در جهت اسلام‌هراسی قدم برمی‌داشت؟ (۱)
 ۱۳- نخستین تلاش‌هایی که جهان عرب برای مقابله با انقلاب اسلامی ایران انجام داد چه بودند؟ (۱)

پاسخ ارزشیابی مستمر

- ۱ درست (۰/۲۵) ۲ نادرست (۰/۲۵) ۳ درست (۰/۲۵) ۴ گزینه «ج» (۰/۲۵) ۵ گزینه «ب» (۰/۲۵) ۶ گزینه «ب» (۰/۲۵) ۷ انقلاب اسلامی ایران (۰/۵) ۸ کمپ دیوید (۰/۵) ۹ بهار عربی (۰/۵) ۱۰ اولاً مشروعیت قرارداد کمپ دیوید را در باور و اعتقاد مسلمانان، مخدوش کرد. (۰/۵) ثانیاً مقاومت در برابر صهیونیسم را از موضع باور و اعتقاد اسلامی (۰/۵) و با تکیه بر ایمان به خداوند و قدرت الهی آغاز کرد. (۰/۵) ۱۱ جوامع اسلامی به سوی نظامی حرکت خواهند کرد که فارغ از قدرت‌های قومی و قبیله‌ای (۰/۵) بر مدار فقهات (۰/۵) و عدالت (۰/۵) سازمان می‌یابند. ۱۲ این نظریه اولاً طرح دیگر تمدن‌ها در عرض تمدن اسلامی، جایگاه برجسته و منحصر به فرد انقلاب و فرهنگ اسلامی را نادیده می‌گرفت. (۰/۵) ثانیاً با طرح جنگ تمدن‌ها، رویکرد خصمانه جهان غرب و جنبش‌های اسلامی را توجیه می‌کرد. (۰/۵) ۱۳ کودتای نروژ (۰/۵) و جنگ تحمیلی ایران و عراق (۰/۵)

الف) درستی یا نادرستی جمله‌های زیر را مشخص کنید.

- ۱- بُعد فرهنگی انسان‌ها به بخش فردی جهان انسانی مربوط می‌شود. درست نادرست
- ۲- فرهنگی که عقاید و ارزش‌هایش ناظر به قوم و منطقه خاص است سعادت همه انسان‌ها را دنبال می‌کند. درست نادرست
- ۳- در گذشته غلبه نظامی در همه موارد بسط فرهنگی قوم غالب را به همراه می‌آورد. درست نادرست
- ۴- عقل در فرهنگ اسلامی (زیباترین و محبوب‌ترین مخلوق خداوند است و پیامبران برای برانگیختن آن و اجرای عدالت مبعوث شده‌اند). درست نادرست
- ۵- سکولاریسم، مهم‌ترین ویژگی انسان‌شناختی فرهنگ معاصر غرب است. درست نادرست
- ۶- علوم انسانی غربی، حیات آدمی را صرف‌نظر از ابعاد معنوی آن به گونه‌ای سکولار تعریف می‌کنند. درست نادرست

ب) گزینه مناسب را انتخاب کنید.

- ۷- اقتصاد قرون وسطی مبتنی بر کدام نوع روابط بود؟
الف) ارباب - رعیت ب) کارگر - سرمایه‌دار ج) ارباب - برده د) دهقان - سرمایه‌دار
 - ۸- در کدام نوع استعمار از ظرفیت‌های فرهنگی و علمی بیش از ابزار نظامی استفاده می‌شود؟
الف) قدیم ب) نو ج) فرانو د) امپریالیسم
 - ۹- استعمار فرانو سلطه فرهنگ غرب بر همه جهان و غربی کردن جهان را در پوشش پیگیری می‌کند.
الف) سلطه ب) جهانی‌شدن ج) استعمار د) امپریالیسم
 - ۱۰- اقتدار جامعه اسلامی در چارچوب مناسبات قبیله‌ای و مقاومت در مقابل نفوذ غرب، به ترتیب مربوط به کدام مرحله از گسترش فرهنگ اسلامی می‌باشد؟
الف) نبوت - خلافت ب) خلافت - استعمار
ج) خلافت - بیداری اسلامی د) استعمار - بیداری اسلامی
 - ۱۱- روشنگری به معنای عام و به معنای خاص به ترتیب مربوط به کدام فرهنگ‌هاست؟
الف) فرهنگ معاصر غرب - فرهنگ معاصر غرب
ب) همه فرهنگ‌ها از جمله فرهنگ دینی - همه فرهنگ‌ها
ج) همه فرهنگ‌ها از جمله فرهنگ دینی - فرهنگ معاصر غرب
د) فرهنگ معاصر غرب - همه فرهنگ‌ها
 - ۱۲- هنر بعد از رنسانس چه ویژگی‌ای داشت؟
الف) توجه به ابعاد جسمانی انسان
ب) توجه به قداسات انسان‌ها
ج) توجه به ابعاد جسمانی انسان
د) توجه به ابعاد معنوی انسان
- ج) هر یک از عبارات را در مقابل متن مربوط به آن بنویسید.
- «مدینه تغلب، قرون وسطی، استعمار نو، دولت - ملت‌های جدید، امپریالیسم»
- ۱۳- جامعه‌ای که سلطه بر دیگر جوامع را ارزش برتر می‌داند؛
 - ۱۴- پس از شکل‌گیری جنبش‌های استقلال‌طلبانه کشورهای مستعمره طی قرن بیستم به وجود آمد؛
 - ۱۵- آباء کلیسا به رغم شعارهای توحیدی به نوعی دنیاگرایی و سکولاریسم عملی دچار شدند؛
 - ۱۶- حاکمیت سیاسی نوینی که نخستین بار در اروپای غربی پدید آمد؛

خانه کتابی مارکون دی مائوایان نوبت اول

د) در جاهای خالی عبارت مناسب بنویسید.

- ۱۷- جهان فوق طبیعی بخشی از جهان است.
۱۸- استعمار قدیم، و فرانو در اینکه فرآورده است مشترک هستند.
۱۹- روشنگری با رویکرد دنیوی هنگامی که با شناخت عقلی همراه باشد، به دلیل اینکه مرجعیت وحی را نمی پذیرد به ختم می شود.
۲۰- را مباه دانستن همه امور در قیاس با خواست انسان تعریف کرده اند.
۲۱- اگر فرهنگ یا فرهنگ های غالب و تأثیرگذار فاقد ویژگی های مطلوب باشند، نظام جهانی با مواجه خواهد شد.
۲۲- کشورهای استعمارگر در مرتبه اول کشورهای استعمارزده را دگرگون کردند.

ه) هر یک از مفاهیم زیر را به طور مختصر توضیح دهید.

۲۳- فرهنگ جهانی:

۲۴- سکولاریسم آشکار:

۲۵- نظام جهانی:

۲۶- امپراتوری رسانه ای:

و) به سؤال های زیر پاسخ کامل دهید.

- ۲۷- چه ارتباطی بین دو بخش فردی و اجتماعی جهان انسانی وجود دارد؟
۲۸- سه مورد از ویژگی های فرهنگ مطلوب جهانی را ذکر کنید.
۲۹- توانمندی اصل توحید در اسلام برای تبدیل کردن آن به یک فرهنگ جهانی چیست؟
۳۰- قدرت سیاسی جوامع اسلامی قبل و بعد از استعمار چگونه بود؟
۳۱- واژه امپریالیسم به چه معناست و انواع آن کدام است؟
۳۲- وضعیت حقوق بشر و سیاست قبل و بعد از رنسانس را با هم مقایسه کنید.

قبل از رنسانس
بعد از رنسانس

الف) حقوق بشر:
ب) سیاست:

۳۳- در فرآیند تکوین نظام نوین جهانی چه مراحل اتفاق افتاد؟

۳۴- اقتصاد کشورهای استعمار شده پس از استعمار چه ویژگی هایی پیدا کرد؟ (۴ مورد)

جمع بارم

پنج سوالات استقانی

مسئولیت و تعهد، عقلانیت (ذکر سه مورد کافی است. هر مورد ۰/۲۵)

۲۹. توحید حکایت از خداوندی واحد دارد که خداوند قوم و قبیله خاصی نیست (۰/۲۵) بلکه خداوند همه آدمیان و پروردگار همه جهان هاست. همه موجودات از او پدید آمده و به سوی او بازمی گردند. (۰/۲۵) او عالم را حکیمانه آفریده و تدبیر می کند. (۰/۲۵)

۳۰. قدرت سیاسی جوامع اسلامی که تا قبل از استعمار، بیشتر ریشه در مناسبات قومی و قبیله ای داشت. (۰/۲۵) در دوران استعمار، از طریق سازش با دولت های غربی، با قدرت استعمارگران پیوند خورد و این مسئله سبب شد تا استبداد تاریخی - قومی به صورت استبداد استعماری درآید. (۰/۵)

۳۱. واژه امپریالیسم از امپراتوری گرفته شده است و به هر نوع سلطه ای اطلاق می شود. (۰/۵) امپریالیسم می تواند صورت های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی داشته باشد. (۰/۲۵)

۳۲. الف) حقوق بشر؛ حقوق فطری الهی (توجه به ابعاد دنیوی و معنوی) (۰/۵) ب) سیاست؛ حاکمیت ارزش های الهی (ریشه در علم و اراده الهی) (۰/۵) ج) رانسای حقوق طبیعی و خواسته های دنیوی و این جهانی و سکولار (ریشه در خواست انسان بدون ابعاد الهی). (۰/۵)

۳۳. اول؛ پیدایش قدرت های سیاسی سکولار (۰/۵) دوم؛ پیوند قدرت با تجارت، سرمایه و صنعت (۰/۵) سوم؛ به خدمت گرفتن میلان مذهبی و سازمان فراماسونری (۰/۵) چهارم؛ استعمار و ادغام جوامع در نظام نوین جهانی (۰/۵) ۳۴. ۱- تبدیل به بازار مصرف کالاهای غرب ۲- تأمین کننده نیروی کار و مواد خام مورد نیاز غرب ۳- رفتن به سوی اقتصاد تک محصولی ۴- کاهش قدرت چانه زنی و وابستگی اقتصادی ۵- مبادلات تجاری غیرمتناهی و انتقال ثروت به سوی غرب ۶- ورود صنایع وابسته و فاصله بیشتر با کشورهای غربی ۷- عبور از مرحله استعمار به استعمار نو (ذکر ۳ مورد کافی است. هر مورد ۰/۵)

۱. نادرست (۰/۲۵)

۲. نادرست (۰/۲۵)

۳. نادرست (۰/۲۵)

۴. درست (۰/۲۵)

۵. نادرست (۰/۲۵)

۶. درست (۰/۲۵)

۷. گزینه الف (۰/۲۵)

۸. گزینه ج (۰/۲۵)

۹. گزینه ب (۰/۲۵)

۱۰. گزینه ج (۰/۲۵)

۱۱. گزینه ج (۰/۲۵)

۱۲. گزینه الف (۰/۲۵)

۱۳. مدینه تغلب (۰/۲۵)

۱۴. استعمار نو (۰/۲۵)

۱۵. قرون وسطی (۰/۲۵)

۱۶. دولت = ملت های جدید (۰/۲۵)

۱۷. تکوینی (۰/۵)

۱۸. فرهنگ سلطه جهان غرب (۰/۵)

۱۹. دنیسم (۰/۵)

۲۰. لیبرالیسم (۰/۵)

۲۱. چالش (تضاد) درونی (۰/۵)

۲۲. اقتصاد (۰/۵)

۲۳. فرهنگی که از مرزهای جغرافیایی و قومی عبور کرده و در عرصه جهانی گسترش یابد. (۰/۵)

۲۴. فلسفه ها و باورهایی که به صراحت ابعاد غیرمادی جهان هستی را انکار می کنند. (۰/۵)

۲۵. نظام جهانی؛ در هر دوره تاریخی، جوامع مختلف و شبکه روابط میان آنها، جامعه جهانی را می سازد. (۰/۵)

۲۶. امپراتوری رسانه ای؛ موقعیت برتر کشورهای غربی و در رأس آنها آمریکا در عرصه تولید و پخش رسانه (۰/۵)

۲۷. بین دو بخش فردی و اجتماعی جهان انسانی تناسب و هماهنگی وجود دارد. هر فرهنگی نوعی خاص از عقاید و خصوصیات ذهنی را در افراد پدید می آورد و به همان نوع اجازه بروز می دهد (۰/۵) و هر نوع اخلاقی نیز جوانی فرهنگی متناسب با خود است. (۰/۵)

۲۸. حقیقت، معنویت، عدالت و قسط، حریت و آزادی.

- الف) فرضی یا نادرستی جمله‌های زیر را مشخص کنید.**
- 1- متفکران مسلمان، جهان تکوینی را به جهان طبیعت محدود می‌دانند. درست نادرست
 - 2- در دوره رنسانس، غرب به فرهنگ یونان و روم بازگشت. درست نادرست
 - 3- رویکرد لیبرالیسم متقدم، بیشتر رویکردی فردی و اقتصادی است. درست نادرست
 - 4- در بحران اقتصادی، قدرت خرید مردم و مصرف‌کنندگان افزایش می‌یابد. درست نادرست
 - 5- انسان مدرن به دلیل نگاه غیردنیوی خود به طبیعت، برای تصرف طبیعت از نیروهای معنوی نیز استفاده می‌کند. درست نادرست
 - 6- اعتراض روشنفکران چپ به متورالفکران غرب‌زده از جهت گریز آنان از بنیان‌های فکری اسلام یا اسلام‌ستیزی است. درست نادرست

ب) گزینه مناسب را انتخاب کنید.

- 7- کدام بخش از جهان انسانی هویتی فرهنگی دارد؟
الف) فردی ب) ذهنی ج) اجتماعی د) اخلاقی روانی
- 8- غرب در کدام دوره از تاریخ خود فرهنگ دینی مسیحیت داشته است؟
الف) یونان و روم باستان ب) قرون وسطی ج) رنسانس د) غرب جدید
- 9- نخستین چالشی که در جوامع صنعتی پدید آمد کدام است؟
الف) چالش رویکرد نظری و عملی کلیسا ب) چالش بلوک شرق و غرب
ج) چالش اربابان و قدرت‌های محلی و کلیسا د) چالش فقر و غنا
- 10- این نظریه که «بعد از انقلاب صنعتی، جنگ از قاموس بشر رخت برمی‌بندد» از کیست؟
الف) مالتوس ب) آگوست کنت ج) ریکاردو د) لرد جان راسل
- 11- افول روشنگری و شکل‌گیری هست‌مدرنیته از عوارض کدام بحران غرب است؟
الف) بحران معرفتی علمی ب) بحران محیط زیست
ج) بحران اقتصادی د) بحران سیاسی
- 12- کدام یک از گروه‌های زیر خود را بیدارگر می‌دانستند و بیشتر در لژهای فراماسونری سازمان می‌یافتند؟
الف) بیدارگران اسلامی ب) روشنفکران چپ
ج) روشنفکران مارکسیست د) متورالفکران

ج) در جاهای خالی عبارت مناسب بنویسید.

- 13- واژه‌ای است که بر اشغال یک سرزمین خارجی با توسل به قدرت نظامی و سیاسی دلالت می‌کند.
- 14- در فرهنگ اسلامی زیباترین و محبوب‌ترین مخلوق خداوند است و پیامبران برای برانگیختن آن آمده‌اند.
- 15- شبکه روابط پایداری که در یک دوره تاریخی بین جوامع مختلف شکل می‌گیرد، است.
- 16- مهم‌ترین ویژگی انسان شناختی فرهنگ معاصر غرب، است.
- 17- نخستین اندیشه سیاسی بود که از متن ارزش‌ها و آرمان‌های جدید غرب می‌جوشید.
- 18- در نگاه طبیعت و هرچه در آن است، آیات و نشانه‌های حکمت و رحمت خداوند است.

د) به سؤال‌های زیر پاسخ کامل بدهید.

- 19- چهار ویژگی فرهنگ مطلوب جهانی را ذکر کنید.
- 20- چگونه در فرایند جدید جهانی شدن از اهمیت مرزهای سیاسی کاسته شد؟
- 21- موضع «دیکلزا» در مورد فقر جوامع صنعتی چه بود؟

یازدهم آسانی دوره دوم متوسطه

- الف) انتقال بحران به این بخش از جامعه چه پیامدهایی دارد؟
 ۲۳- سه مورد از آسیب‌های زیست محیطی زندگی مدرن را ذکر کنید.
 ۲۴- نظر بیدارگران اسلامی و متورالفکران غرب‌زده را راجع به خطر کشورهای غربی استعمارگر با هم مقایسه کنید.
 ۲۵- دو تفاوت انقلاب اسلامی را با انقلاب‌های آزادی‌بخش قرن بیستم توضیح دهید.
 ۲۶- چرا دولت‌های غربی نام «بهار عربی» را بر انقلاب‌های عربی گذاشته‌اند و واقعیت چه چیز را نشان می‌دهد؟
 ۲۷- سکولاریسم در چه حوزه‌هایی فرهنگ تخصصی را دنیوی کرد و در چه حوزه‌هایی دینی ماند؟
 ۲۸- قدرت حاکمان سکولار در کشورهای مسلمان به چه چیز وابسته بود؟ اقدامات آنها را نام ببرید.
 جمع باریج

پایخ سوالات استقمانی

- ۱- نادرست (۰/۲۵)
 شرکت‌های بزرگ چندملیتی (۰/۲۵) و گسترش صنعت ارتباطات (۰/۲۵) از اهمیت مزایای سیاسی کاست.
 ۲۱- دیکتاتور دو مین رمان خود (الپورتویست)، در قالب طنزی خشن، نوانخانه‌ها و فیلسوفانی را که الهام‌بخش و مدافع آنها بودند، به سخره گرفت. (۱)
 ۲۲- الف) مربوط به کل جامعه است ولی در نهایت متوجه قشر ضعیف و فقیر جامعه می‌شود که ۹۹ درصد مردم امریکا را تشکیل می‌دهند. (ب) می‌تواند موجب تحریک قشر محروم شود (۰/۲۵) و همچنین مقاومت محرومان نیز می‌تواند به دامنه بحران بیفزاید (۰/۲۵) و یک بحران اقتصادی در صورتی که کنترل نشود (۰/۲۵) می‌تواند به فروپاشی حکومت‌ها منجر شود. (۰/۲۵)
 ۲۳- ۱- مهاجرت (۰/۵) - ۲- حاشیه‌نشینی (۰/۵)
 ۳- بیکاری (۰/۵)
 ۲۴- بیدارگران متوجه خطر کشورهای غربی برای جوامع اسلامی بودند و استقلال اقتصادی و سیاسی جوامع مسلمان را می‌خواستند. (۰/۵) ولی متورالفکران نسبت به کشورهای استعمارگر احساس خطر نمی‌کردند بلکه حضور سیاسی و اقتصادی آنان را یک فرصت می‌دانستند. (۰/۵)
 ۲۵- اول- انقلاب‌های آزادی‌بخش در جهان دوقطبی قرن بیستم، اغلب در روباواریس با بلوک غرب شکل می‌گرفتند و مورد حمایت بلوک شرق واقع می‌شدند. (۰/۲۵) بلوک شرق علاوه بر حمایت سیاسی، مهضات و سلاح آنها را نیز تأمین می‌کرد. (۰/۲۵) انقلاب اسلامی ایران در روباواریس با رژیم
- ۲- درست (۰/۲۵)
 ۳- درست (۰/۲۵)
 ۴- نادرست (۰/۲۵)
 ۵- نادرست (۰/۲۵)
 ۶- نادرست (۰/۲۵)
 ۷- گزینه «ج» (۰/۲۵)
 ۸- گزینه «ب» (۰/۲۵)
 ۹- گزینه «د» (۰/۲۵)
 ۱۰- گزینه «ب» (۰/۲۵)
 ۱۱- گزینه «الف» (۰/۲۵)
 ۱۲- گزینه «د» (۰/۲۵)
 ۱۳- استعمار (۰/۵)
 ۱۴- عقل (۰/۵)
 ۱۵- نظام جهانی (۰/۵)
 ۱۶- اومانیزم (۰/۵)
 ۱۷- لیبرالیسم (۰/۵)
 ۱۸- توحیدی (۰/۵)
 ۱۹- حقیقت - معنویت - عدالت و قسط - مسئولیت و نهمد - حریت و آزادی - عقلانیت (ذکر ۴ مورد کافی است، هر مورد ۰/۲۵)
 ۲۰- اقتصاد سرمایه‌محور (۰/۲۵)، در حرکت‌های آغازین خود نیازمند حمایت سیاست‌های قومی و منطقه‌ای بود (۰/۲۵) ولی به تدریج انباشت ثروت و پدید آمدن

شاه هیچ وابستگی به بلوک شرق نداشت (۰/۲۵)، بلکه از آغاز، جهت گیری ضد امریکایی و ضد صهیونیستی را در کنار موضع گیری ضد مارکسیستی خود اعلان کرد. (۰/۲۵) شعار (نه شرقی نه غربی، جمهوری اسلامی) ناظر به این مسئله بود. دوم - انقلاب های آزادی بخش، اغلب با جنبش های چریکی گروه ها و احزاب مختلف شکل می گرفتند. (۰/۲۵) این جنبش ها یا سرکوب می شدند یا پس از چند سال مبارزه به پیروزی دست می یافتند. برخی از نیروهای چپ در جامعه ایران نیز با الگو گرفتن از جنبش های آزادی بخش به دنبال حرکت های چریکی بودند و شاه توانست همه این حرکت ها را سرکوب کند. (۰/۲۵) انقلاب اسلامی ایران با حرکت یک گروه و حزب خاص پدید نیامد؛ بلکه یک انقلاب فراگیر مردمی بود. (۰/۲۵) این انقلاب از متن روابط مردم با مرجعیت و رهبری دینی پدید آمد و همه اقشار و گروه های جامعه را در برمی گرفت. (۰/۲۵)

۲۶ دولت های غربی تلاش کردند تا این انقلاب ها را بخشی از فرایند غربی شدن کشورهای عربی معرفی کنند و به همین دلیل آن را بهار عربی نامیدند. (۰/۷۵) اما به قدرت رسیدن اسلام خواهان در این کشورها نشان داد که این انقلاب ها حکایت از شروع بیداری اسلامی دارد. (۰/۷۵)

۲۷ در حوزه های هنر (۰/۲۵)، اقتصاد (۰/۲۵)، سیاست (۰/۲۵) و علم (۰/۲۵) مطرح و فرهنگ تخصصی آنها را دنیوی کرد ولی در حوزه فرهنگ عمومی (۰/۲۵) همچنان جامعه غرب دینی باقی ماند. (۰/۲۵)

۲۸ قدرت آنها وابسته به قدرت جهانی بود (۰/۵). از بین بردن مظاهر دینی و اسلامی (۰/۵)، حذف ساختارهای اجتماعی پیشین (۰/۵) و ایجاد ساختارهای اجتماعی جدید (۰/۵)